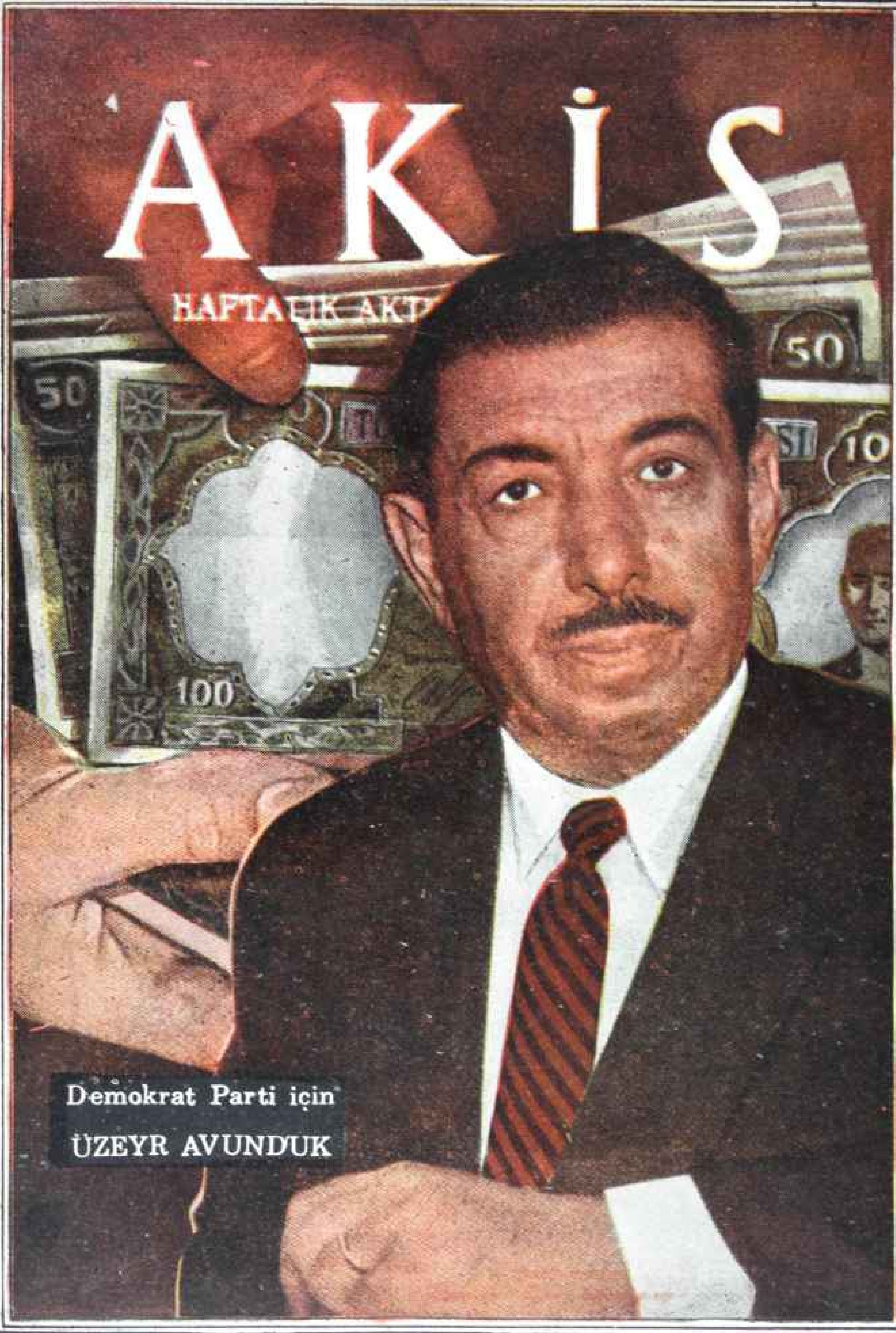
AKİS

HAFTALIK AKT

Demokrat Parti için
ÜZEYR AVUNDUK

FİYATI : 125 KURUŞ

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XV, Sayı: 251

Yazı İşleri:

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel: *18992 P. K. 582 - Ankara*

İdare :

Denizciler Caddesi 2S/B

Rüzgârlı Matbaa Tel: 15291

Fiyatı 125 Kuruş

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve neşriyatı fiilen İdare eden mesul Yazı İşleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

*

Umumi Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

Karikatür ;

TURHAN

Fotoğraf !

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe:

Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

Abone şartları :

8 aylık (12 nüsha): 12.50 lira

6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira

1 senelik (52 nüsha): 62.00 lira

*

İlân ,sartları :

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira

(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

*

İlân İşleri

Tel : 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgarlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 23.4.1959

Kapak resmimiz

Üzeyr Avunduk

Malî yardımcı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

ARİS'in bu sayısının bütün hazırlıkları tamamlanıp tam baskıya geçileceği bir sırada, postadan Milletlerarası Basın Enstitüsünün Nisan 1959 bülteni çıktı. Basın Enstitüsü Bülteninde yer alan Avusturyaya dair bir haber, bizim için son derece ibret vericidir ve artık basın nizamımızın hepimiz için "yüz kızartıcı" bir hal almak istidadında olduğunu göstermektedir. Avusturyada geçen hâdise, "Türkler gibi..." başlığı ile bildirilmektedir ve bütün mesele Viyana mahkemesinin Volksstimme gazetesinin yazı işleri müdürünü bir ay hapse mahkûm etmesinden ibarettir. Bu bir aylık mahkûmiyet, Avusturyada büyük bir aksülâmelle karşılaşmış, bütün gazeteler adeta yaylım ateşi açmıştır. Hareket gazetelere münhasır kalmamış, Gazeteciler Cemiyeti ile Gazeteciler Sendikası mahkemenin kararını şiddetle protesto etmişlerdir. Viyanada münteşir Arbeiter-Zeitung, bir makalesinde bu) meseleyi ele alarak ateş püskürmekte, hâdiseyi "göz yumulması asla caiz olmıyan vaziyet" diye tavsif etmektedir. Arbeiter-Zeitung'uıı makalesinde daha sonra, Berlinde toplanacak olan Milletlerarası Basın Enstitüsünün Sekizinci Umumi Heyetinden bahsedilmekte ve şöyle denilmektedir: "Basın hürriyetinin tartışıldığı bu milletlerarası foruma, şimdiye kadar hür memleketin hür basınının temsilcileri olarak katılan biz Avusturyalı gazeteciler, bu defa toplantıya - Türkler gibi, memleketlerinde basına hürriyet tanımıyan milletlerin temsilcileri gibi - başımız eğik mi katılmalıyız? Bu, son derece şayanı teessüf olmaz mı?"

Memleketlerinde bir gazetecinin -o da sadece bir ay- hapse mahkûm olmasını başı yere eğdirici ve şayanı teessüf bulan Avusturyalı gazeteciler ne düşünürlerse düşünsünler ama, bizim, gazeteci olarak, basın teşekkülleri olarak ve millet olarak bu hakikaten "yüz kızartıcı" hale bir çare aramamızın vakti gelmiştir. Hatta çok geç bile kalınmıştır.

*

Beynelmilel Basın Enstitüsünün Sekizinci Umumî Heyeti, dünya politikasının en kritik bir devresinde, en kritik yerde -Berlinde toplanacaktır. Basın hürriyeti ile alâkalı meselelerin serbestçe görüşüldüğü bu milletlerarası forumun bu seneki şeref davetlisi İsmet İnönüdür. İnönü, eğer imkân bulur da davete icabet ederse "Amme nizamı ihtiyacı ile Basın Hürriyeti arasındaki münasebetler" mevzuunda umumi bir konuşma yapacaktır. Bu davetle alâkalı tafsilâtı ve Basın Enstitüsünden İnönüye gelen iki mektubun metnini Basın başlıklı yazımızda bulacaksınız.

*

Dünya gazetecileri, basın hürriyetinin hudutlarını genişletmeye uğraşadursunlar, AKİS'in İzmir cezaevinde yatan yazı işleri müdürü Tarık Halulu iki bileğini jandarma kelepçesinden kurtarmağa muvaffak olamamıştır. Hem de Adalet Bakanının bu mevzuda açık, kat'i bir emri de mevcutken.. "Hafızai Beşer Nisyan ile Malûl Değildir" sayfamızda, Halulunun ibretli kelepçe macerası hikâye edilmektedir.

*

Çift muhriple başlayıp BOAC uçağı ile biten Başbakan Menderes ve refakatindeki heyetin resmi İspanya ziyareti, bu haftanın ortasında sona erdi. Heyetin İspanyada geçen günlerinin, yaptığı temasların hikâyesini Seyahatler başlığını taşıyan sayfalarımızda okuyacaksınız ve sanki heyetle berabermiş gibi, "İspanyada zevkli birkaç gün" geçireceksiniz.

*

Fezanın fethi yarışı gün geçtikçe hızlanıyor ve doğrusu heyecanlı bir hale geliyor. Nihayet Rusyaya üstünlük sağlayan Amerika, şimdi fezaya göndereceği adamları yetiştirmekle meşgul... Bu maksatla seçilen yedi kişi "Gökler Hâkimi Gordon"un maceralarını hayal âleminden hakikat sahnesine çıkaracaklar. Feza başlıklı sayfamızda bu heyecanlı maceranın ilk safhası nakledilmektedir.

*

Yazı Müsabakamızın küçük jürisi, çalışmalarını tamamlamak üzeredir. Küçük jüri 30 Nisana kadar gelecek yazıları da gözden geçirip Büyük jüriye tevdi edecektir. Büyük jüri, 27 Nisan Pazartesi günü idarehanemizde ilk toplantısını yaparak başkan ve raportörünü seçecek, müsabaka, neticelerinin tesbit edileceği toplantının gününü ve gündemini tâyin edecektir. Büyük Jüri, Mayısın ilk haftası içinde yapacağı ikinci toplantısında yazıları inceliyecek ve AKİS'in Yazı Müsabakasının birinci, ikinci ve üçüncüsünü ilân edecektir.

Saygılarımızla
AKİS

Millet

Bir delil

Bugün Türkiyede irtica var mıdır, yok mudur ? Resmî ağızların bu suale getirdikleri cevap "İrtica yoktur, olsa olsa bazı mürteciler vardır" dan ibarettir. .Bu "kullanışlı" cevabın gölgesinde irtica, kendisini himaye edilmiş görmekte ve sakalını eline alıp bir köşeye sineceği yerde politika sahasında cirit atma hevesine kapılmaktadır. Yeşil Neşriyat -tâbir Başbakan Menderesindir-, gün geçtikçe cüretini arttırmaktadır. Bunların bu kadar pervasız hareket etmek, cüretini D. P. nin müsamahasından aldıklarının gözle görülür delilim, İktidar organı Zaferin neşriyatında bulmak mümkündür.

Bir Nazlı Tlabar çıkar, Kadınlar Birliği adına radyoda yaptığı konuşmasında aydınlan geri kuvvetlerle mücadeleye çağırır; haber, Zaferde küçücük gösterilir ve konuşma metni "zehiri alınarak" hülâsa edilir. Ayni Kadınlar Birliği bir "kara çarşafla mücadele" kampanyası açar, Zaferde bunu habefolarak dahi bulmaya imkân yoktur. Kadınlar Birliğinin bu faaliyeti, "Yeşil Neşriyat" erbabım öfkelendirir ve Birlik bu adamlar tarafından C. H. P. propagandası yapmakla itham edilir. Birliğin ithamları reddeden tebliğinden bir tek satırla olsun bahsetmeye Zafer cesaret etmemiştir. Kara çarşafın sadece Zaferin sarı çizmeli sütununda zerafetlû Adviye Fenik, söz açmıştır. O da Kadınlar Birliğinin faaliyetini mânen mahkûm etmek için... Adviye Fenike göre isteyen, dilediği kıyafetle gezebilir, hattâ kara çarşafla bile...

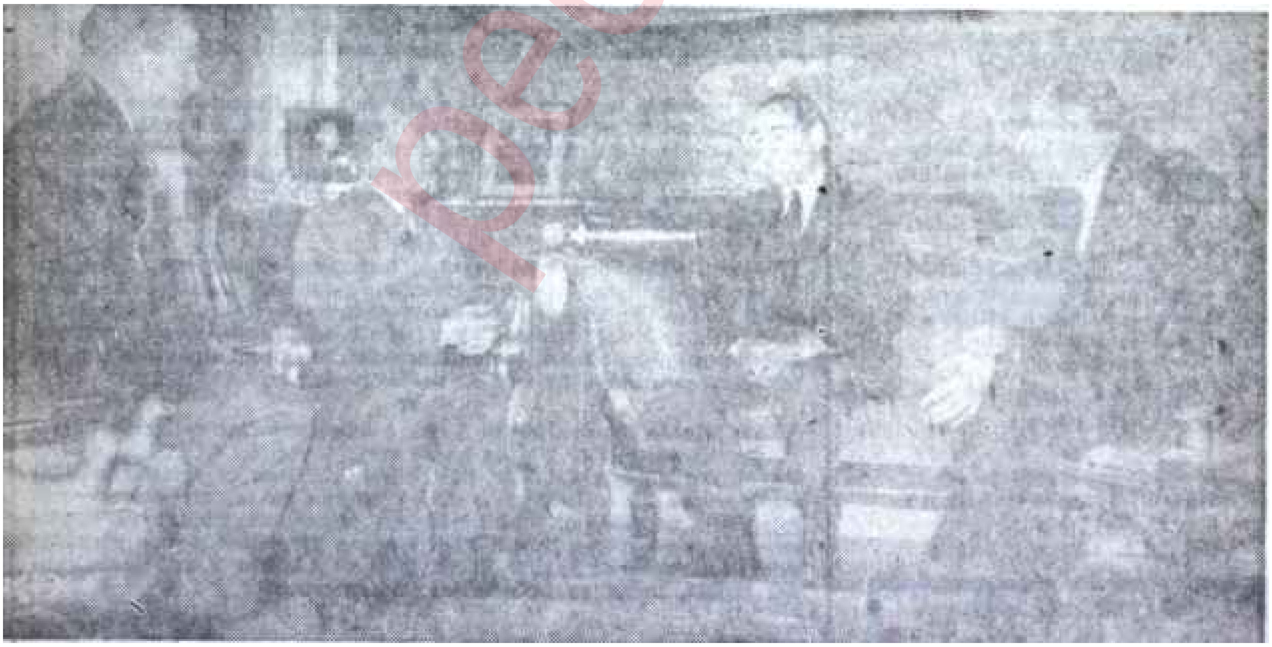
Zaferin irtica ile, kara çarşaf ile mücadele edenlerin yanında olmadığı aşikârdır ve himaye, irticaın gemi azıya almasına kâfi gelmektedir.

Millî Hâkimiyet Bayramını kutladığımız şu günlerde -demek Atatürkün "Hâkimiyet bilâ kaydüşart milletindir" dediği günden bu yana 39 yıl geçmiş!-, dinî hisler hâlâ siyaset pazarlarına sürülebilmektedir. Dinle en ufak alâkası olmayan bâtıl inanışlar, dindar görünme gayretiyle moda hâline getirilmektedir. Futbol takımları türbe ziyaretleri yapmakta, antrenmanlara kurbanlar kesip çıkmaktadırlar! Vazife seyahati avına çıkarken kurbanlı türbe ziyaretleri yapmak moda olmuştur ve her moda gibi takip ve taklit edilmeye başlanmıştır. Geçen haftanın sonunda Türkiye Güzellik-Kraliçesi seçilen Figen Özgül adındaki 'genç kız, gazetecilere, nedense, üzerinde daima bir "mushaf" taşımak âdetinde olduğunu söylemek lüzumunu duymuş ve şunları ilâve etmiştir: "Kraliçe seçildiğim için çok memnunum, Eyüp Sultanı ziyaret edip kurban kestireceğim"... Jüri denen, insanlardan müteşekkil bir topluluk boyunu boşunu, endamını, kalçasını, göğsünü diğer mayolu rakiplerinden daha çok beğendi diye bile türbesi ziyaret edilirse, Eyüp Sultan kim bilir bugünlerde ne kadar rahatsız olmaktadır, kim bilir bizden ne kadar şikâyetçidir.

Seyahatler

Bir uğursuzluk var!

Başbakan Menderesin muhriple başlıyan ve uçakla devam eden bahar seyahati bu haftanın ortasında Çarşamba günü akşam saat 8.40 da 30 kişilik Argonaut tipi Galhy isimli İngiliz uçağının Yeşilköye varmasıyla sona erdi. Hava yağışlı ve biraz sisliydi. Bir ara 500 feet'e inen sis yüzünden uçağın Yeşilköye konamıyacağı sanıldı ve telâşlanıldı. Bu işte mutlaka bir uğursuzluk vardı. Nitekim bu haftanın ortasında Çarşamba günü, sabah gazetelerini ellerine alan pek çok kimse de: "yok, bu işte bir uğursuzluk var" demekten kendisini alamamıştı. Rahat ve emniyetli geçsin diye bir de değil, iki muhriple yapılan yarı turistik İspanya seyahatinde gene hâdise çıkmış, gemiler fırtınaya tutulmuş, Chopin'in meşhur Mayorka adasına sığınmıştı. D. P. propagandacılarının tabirleriyle "Allanın aslanı", "Peygamberin başımıza, getirdiği lider", "Müslüman Başbakan" D. P. Genel Başkanı Adnan Menderes'in başkanlığındaki heyetin işleri bu defa da yolunda gitmemişti. Hem de yolculuktan evvel yapılan meşhur Eyüp Sultan ziyareti ve "Özdemir oğlumuz" tarafından gösterişli şekilde cebe konulan muskaya rağmen, doğrusu istenilirse bu nasıl "Rabbani bir himaye" idi, hiç kimse anlayamadı. Zira herkes kazasız belâsız seyahat ederken D. P. propagandacılarının "Taktis ettikleri" bu yolculuklara her birinde mutlaka aksaklık oluyor.

Menderes, Pardo sarayında General Franco ile karşı karşıya
Tebessümde iktisat!..

ya uçaklar düşüyor, ya gemiler fırtınaya tutuluyor, ya otomobillerin altında insan eziliyordu. Yer yüzündeki hâdiseleri gök yüzüne bağlama merakında olanlar dahi bu sefer ilâhi kaderin yanlış mı tefsir edilmiş olduğu hususunda tereddüde düştüler. Daha ziyade, teşekkül eden heyetlerde bir ah almış kimsenin mevcut bulunabileceği ve ilâhi kaderin bu hâdiselerle ona ihtar verdiği fikri hatıra geldi. Ama ihtar bile S. P. propagandacılarının elinde zafer teranesi haline gelmiş ve belki de Gayretullaha dokunmuştu.

Bereket feci uçak kazasından sonra Menderesi Türkiyeye getiren İngiliz pilotu Briggs, son sözü uğursuzluğun söylemesine mâni olmuş, Argonaut uçağını sağ salim Yeşilköye indirmişti.

Protokol- ve Protokol...

Başlangıçta doğrudan Ankaraya gideceği sanılan Menderesin Yeşilköye ineceği saat 16 dan sonra İstanbulda duyuldu. Protokole dahil zevata telefonlarla Yeşilköye gitmeleri bildirildi. Aygün, Yetkiner ve Mutlu Menderes Yeşilköye yollandılar, Bakanlardan Ataman, Hüsman ve son dakikada Ankaradan uçakla yetişen Gedik «ki son derece mütebessim ve sempatik çehresiyle günün sürprizini teşkil etti. vardı. Mükerrem Saroldan başka, Muammer Karaca, Aziz Basmacı ve Özdemir Evliyazade oradaydı. Günün en büyük hususiyeti karşılama merasimine kurban getirilmemesi oldu!

Uçağın inmesine yakın protokol şıraya girmişti. Başta "Özdemir oğlunuz", ondan sonra Gedik ve bir çok kimsenin hürmetle selâmladığı mutlu Menderes vardı. Pist, her ihtimale karşı tamamen boşaltılmıştı.

Menderesin mutemed pilotu İngiBz Briggs'in tecrübeli ellerinde piste konan uçaktan ilk Menderes çıktı. Gedik ile öpüştü. Kıtayı teftiş etti ve İstanbuldan ayrılırken yaptığının hilâfına protokole riayet ederek res-- karşılayıcıların- elini sıktı. Eller sıkılırken 0073 numaralı meşhur araba Başbakanı takip ediyordu. Araşan» içinde Zorlu ve şoför mahallinde Esenbel vardı. Resmî bir vazifeli ile konuştuktan sonra Zorlu ve Esenfel arabayı terkettiler. Bu hali el sıkma işini tamamlıyan Menderes biraz yadırgadı. Namık Gediki aralı. Başbakanın yeğeni Evliyazade "Namık Ağabey" diye bağırdı. Gülüşmeler üzerine hitabını "Namık Beyefendi" diye tekrarladı. Bu suretle Menderes yalnızlıktan kurtulmuş oldu. Ama Menderes, Zorlusuz gitmeye yanaşmadı. Zorlu arandı, Çorlu da Esenbelsiz geri gelmedi. Bu suretle dolan 0073 numaralı araba Parkotele doğru hareket etti.

Akıllılığını yarısı ihtiyattır

Yeşil Akdenizde nefis geçeceği sanılan dönüş yolculuğunu, Valansiyadan hareketten 4 saat sonra başlıyan "görülmemiş" bir fırtına bozdu. Fırtına 9 derece şiddetindeydi ve gemi 35 derece meyil yapmıştı. Gerçi

Meşhur dansör Antonio

Ole, ole!..

1957 de Amerikada geçirdiği revizyondan sonra, Giresun 55 meyilli fırtınalara bana mısın demiyecek hâle getirilmişti. 62,5 meyle kadar batma tehlikesi yoktu. Ama söylendiğine göre beraberindekilerin ısrarı karşısında Menderes bir limana sığınmaya razı olmuştu. Bunun üzerine geri dönüldü ve 7 saatlik bir yolculuktan sonra Balear adalarından Minorca'ya gelinerek demir atıldı. Gece, gemide geçirildi. Salı günü sabahı saat 6 da Mayorkaya gidildi. Fırtına bitti sanılarak, tekrar yola çıkıldı. Ama açıkta fırtına devam ediyordu. Tekrar geri dönülerek. İspanyadan 120 mil uzaktaki Mayorka'nın Palma limanına dönüldü. Limanda karşılama kıtası hazırdı. Kıtayı uzun müddet bekletikten sonra Menderes ve beraberindekiler karaya çıktı. Sah gecesi mutemed pilot Briggs'in gelmesi beklenerek artistlerin bayıldığı bu nefis Akdeniz Adasında geçirildi. Menderes bir an evvel yurda gelmek için sabırsızlanıyordu. Bu sabırsızlığı Soekarno'nun gelişine bağlamaya imkân yoktu. Devlet başkam, misafir devlet başkanını pekâlâ ağırlıyabilirdi. Uçak yolculuğu mutlaka unutulan hükümet işleri hatırlanarak göze alınmıştı. Ankarada Menderesi, kabinenin tamamlanması ve Meclis tahkikatı taleplerinin neticeye bağlanması gibi âcil meseleler bekliyordu. Çok iyi başlıyan tatlı İspanya günlerini artık unutmak lâzımdı.

İspanya günleri

Derde devadan gayri herşeyin bulunduğu çifte muhripten, geçen hafta Çarşamba günü karaya çıkan heyet üyelerinin İspanya hakkındaki ilk intibaları çok müsbet oldu. Heyet, mahallî saati yanlış hesaplayıp, programı bozmamak için Barselona açıklarında bir saat âvare dolaştığını çabucak unutmuşta. Hava kapalı fakat sıcak, karşılama tantanalıydı. Mutad merasimden sonra gittikleri Barselona Daimi Fuarında, hayalhanelerindeki renkli ve neş'eli İspanyayla karşı karşıya geldiler. Karmenlerin, flamenkoların, kastanyetlerin- ve şatafatlı misafirperverliğin diyarı İspanya... Barselonanın şişman Belediye Başkam bile kastanyetlerini takmış, misafirlerinin şerefine Katalan dansları yapıyordu. Belediye başkanının nefesi, biraz da cherry'lerin tesiriyle misafir heyete de sirayet etti. Bol bol gülündü, içildi ve elle tempo tutuldu. Herkes hayatından o kadar memnundu ki, az kalsın trenin hareket saati bile unutulacaktı. Heyet çara vardığında hususi bir vagon bağlanan Madrid Ekspresi hareket etmek üzereydi.

Ertesi sabah Madritte Atoche garına ayak basan heyet üyeleri karşılarında ayni neş'eyi ve şatafatlı İspanyayı bulamadılar. Kazma kürekli. Sırmalı püsküllü muhafız kıtasına rağmen karşılama merasimi sönüktü. Açıkgöz ilgililer, bu sönüklüğü örtmek için, İspanyada "merasim adet değildir" diyorlardı. Sanki Arap sultanlarının Madridte nasıl muhteşem bir şekilde karşılandığından kimsenin haberi yoktu. Sanki Kral Suudun ve Kral Faysalın İspanyada peri padişahlarına yakışan bir itibar gördükleri bir devlet sırrıydı. Anlaşılan bütün diktatörler gibi ihtişamsever Franco tantanalı merasimleri devlet başkanlarına saklıyor, hükümet başkanlarına "İngilizvari" muamele ediyordu. Bu "İngilizvari" davranış Menderesin mobilvaları ve heykelleriyle meşhur. İpnic ve Doric kombinezonu Pardo sarayına kabulü sırasında iyice ortaya çıktı. Menderesin en nefis tebessümleri karşısında, İspanyanın üniformalı tek hâkimi sanki tebessüme yeminliymiş gibi buzdan bir

Dideler Ruşen !..

Muzaffer Kurbanoğlu Doğudan Türk milletine büyük müjdeyi verdi. D. P. nin ateşli hatibi şöyle diyor:

"— Bu memleket pek yakında özlediği gibi bir Muhalefete kavuşacaktır!"

Kurban olalım Muzaffer Kurbanoğlu, şu D. P. nin 1946 50 muhalefetinin tadı hâlâ damağımızda. C. H. P. ise muhalefeti bir türlü öğrenemedi.

Aman şu yer değiştirmesini bir an evvel gerçekleştirip herkesi ihtisası olduğu işin basma tekrar bir getirsek de hepimiz şöyle derin bir oh çeksek.

heykel halinde kaldı. Türkçeden Fransızcaya, Franaızcadan İspanyolcaya tercüme edilerek yapılan Uç kademeli mülakat tatsız cereyan etti. Türk Başbakanının göğsüne Katolik İzabellanin Büyük Haç nişanını taktığı zaman bile Caudillo'nun yüzünden bir sıcaklık dalgası geçmedi. Misafir Başbakan şerefine sarayda verilen muhteşem ziyafet de aynı donukluktan kurtulamadı.

- Gece Viyana sarayında İspanyol Dışişleri Bakam Castiellâ'nın verdiği ziyafet, hem devlet, hem hükümet başkanı sıfatlarını taşıyan Franco'-suz geçti. Viyana sarayında İspanyol ve Türk devlet başkanlarının şereflerine kaldırılan kadehler, onların gıyabında yudumlandı. Franco, Cumartesi gecesi Türk sefaretinde verilen ziyafette de nâmevcuttu.

Başbakan "sadece Tarih ve Allah önünde mes'ul" adamın bu çok "İngilizvari" karşılayışının tesellisini turistik sezilerde buldu. Cuma günü Madridde yapılan sabah gezintileri duyulan hayal kırıklığını hafifletti. Gerçi Millî Sanayi Enstitüsünü ziyaretle başlıyan sabah gezintisinin keyfini, uçak pavyonunda, enkazı andıran bir yarım uçak kanadı, kaçırır gibi oldu: Menderes yarım kanadı görünce başım çevirip oradan uzaklaştı. Ama mimar Juan de Villanueranın eseri Prado Resim Galerisindeki 2 bin şaheser tablo bütün üzüntüleri unutturdu. Menderes Goya'nın resimlediği halıları ve "Madrid müdafilerinin kurşuna dizilmesi" tablosunu hayranlıkla seyretti. El Greco'nun "Meryem'ine vecd içinde baktı. Bosch'un "Kralların tebcili" ve "Âsi meleklerin düşüşü" tabloları önünde uzun uzun durdu. Cennet - Cehennem imajlarını dikkatle tetkik etti. Prado, hakikaten bir sanat ziyafetiydi.

Öğleden sonra, Madritin dışındaki 150 metre irtifamdaki haçıyla ta uzaklardan görülen kayalar içine gömülmüş meşhur abide, bir ihtişam ziyafeti oldu..Son derece zevkli geçen bu turistik gün, Heyetin yalnızca yediği 'bir akşam yemeğinden sonra Flamenko kralı, meşhur dansör Antonio'nun raks ziyafetiyle tamamlandı. Bu bedii ziyafetlerin tek noksan kalan tarafı, Plaza de Toros'daki boğa güreşlerine iltifat edilmemesi oldu.

Sanat ve endüstrinin karıştığı sabah gezisine Menderes ve Zorludan gayrisi katılmadı. Resimle başı hoş olmayan ve kalkınmaya ancak nutuklarda tahammül eden diğer heyet üyeleri çarşı pazar dolaşmayı Greco'ya ve İspanyol otomobil modellerine tercih etmişlerdi. Birçok kimse Antoniomin Zarzuella tiyatrosundaki danslarından sonra da gece alış verişine çıktılar... En çok alış veriş eden heyet üyeleri Sadık Giz ve Rauf Onursal oldu. Agâh Erozan, Fenerbahçeye "içinde İspanyol havası bulunan" bir top aldı.

Ertesi gün Tagus nehri üzerinde-'ki dağlara yaslanmış, surlarla çevrili, haşyet verici Toledo şehrinde bir kahramanlık ziyafeti vardı. Türk heyeti 1551 yılında inşa edilen Alkazar sarayını ve kalesini gezdi. Menderes, iç harp sırasında kale kumandanı olan General Moscado'nun hikayesini alâkayla dinledi. Generalin oğlu komünistlerin eline esir düşmüştü. Cumhuriyetçiler Generale telefon ederek eğer kalevi teslim etmezse oğlunun öldürüleceğini bildirdiler. İşin vahametini iyice anlatmak için baba oğulu karşı karşıya getirdiler. General oğluna "Sen vazifeni biliyorsun; ben de biliyorum" diyerek Cumhuriyetçilerin ümidini boşa çıkardı ve kaleyi teslim etmedi. Bu zalim iç harp hikâyelerinden sadece bir tanesiydi. Cumhuriyetçilerin de anlatabileceği "Guernica" gibi daha yüzlerce hikâye vardı. Ama bunları Franco'nun resmi davetlilerinin duymasına imkân yoktu.

Moral kuvvet

Bahar seyahati Pazar günü Valansiyada sona erdi. Madrittekinin aksine Menderes ve refakatinde kiler Valansiyada son derece sıcak bir şekilde karşılandılar. Şehrin askeri ve sivil umumi valileri Menderesin şehirde kalacağı 3-4 saati en zevkli şekilde geçirmesi için gayret gösterdiler. Millî marşlar, resmi geçitler ve "Via Turquias" tezahüratından sonra Heyete portakal ve pirinç tarlalarını gezdirdiler, öğleyin Valansiyanın, deniz mahlûkatıyla süslü meşhur safranlı pirincinin günün yemeğini teşkil ettiği nefis bir ziyafet verdiler.

Dört günlük resmi bahar seyahati bu hava içinde son buldu. Seyahatin elle tutulur tek neticesi bir "Barış ve ebedi dostluk anlaşması"nın imzası oldu. Ama bu anlaşmanın en ufak bir yenilik getirmediğini, bizzat Fatin Rüştü Zorlu, "Anlaşma, kuvveti öteden beri malûm olan bağların teyidinden başka bir şey değildir" diyerek ifade ediyordu. Zorluya göre, "dostlukların devamlı olarak geliştirilmesi faydadan hâli değildi".

Bilânço şimdilik bu "faydadan hâli olmıyan işler"den ibaretti. İlerideki temaslardan sonra "atalarımızdan müdevver" dostluğu her sahada geliştirmek mümkün- olacaktı. Fakat bu resmi bahar ziyaretinden şu anda daha fazlasını istemek mânasızdı. Menderese İspanyanın, "büyük hamle ve gayretlerinden ve moral kuvvet"inden bahsederek seyahati bitirmekten başka, yapacak iş kalmıyordu. Ama bu güzel ve nazik lâflardan sonra hiç kimse Başbakan Menderesin "İspanyayı kaybetme felâketi"nden bahsetmesine mâna veremedi. Zeki Başbakan İspanyanın "barış cephesine vaziyet alanlar arasına geçmesinin Hür Dünya için ne kadar makûs neticeler yaratabileceği "nden bahsediyordu. Yoksa Menderes, Flamenkolar ve kastanyetler arasında faşizmin komünizmde son bulacağı hakikatini keşfetmiş miydi?

Kaça Mal Oldu?

İki muhripli bahar seyahatine karar verilince Başbakanlığın ilk yaptığı iş, Deniz Kuvvetleri Kumandanlığına iki geminin İspanya seferi için ne kadar paraya ihtiyaç olduğunu sormak oldu. Deniz Kuvvetleri, 6 bin sterlin -175 bin Türk lirası- cevabını verdi. Başbakanlık çok ucuz bulduğu bu masrafı sevinerek kabul etti. Hattâ bunun üzerine Menderesin emriyle gemi subay ve astsubaylarına İspanyada sarf etmeler i için onbirer sterlin cep harçlığı verildi.

Ama muhriplerin masrafları bu 175 bin liralık tahsisatla bitmemektedir. Gemilerin yakacağı mazotu da hesaba katmak lazımdır. Ayni modeldeki bu iki gemiden, mesela Gelibolu muhribi 18. mil süratle seyrederken saatte 1600 kilogram, 20 mil süratle seyrederse saatte 3 ton mazot yakar. Başbakan gemilerin 20 mil süratle seyretmelerini istemiştir. İstanbul - Barselona arası gidiş - dönüş 8460 alidir. Demek ki iki gemi 6920 mil yol yapmışlardır. Saatte 20 mil süratle seyredildiğine göre iki muhrip 346 saat yol yapmış olacaklardır. Saatte 3 ton mazot yakıldığına göre, 1088 ton mazot harcanmıştır. Mazotun tonu 250 lira civarındadır. Bu hesaba, göre muhripler 259 bin liralık mazot sarfetmislerdir.

Tabii ki, gemileri hazırlamak, süslemek için yapılan masraflar da olmuştur. Seyahat' haberi öğrenilir öğrenilmez, Gölcük Deniz Fabrikasındaki işler durdurulmuş, muhripler revizyona tabi tutulmuş ve yeniden boyanmışlardır. Gölcük İkmal Merkezi ambarından boya ve temizlik malzemesi, seyahat dolayısile kredi harici verilmiştir. .

Mesele bununla da bitmemiş, müthiş fırtına yüzünden dönüşte bir İngiliz uçağı kiralamak icap etmiştir. Mayorkaya Londradan celbedilen hususi uçağın Türkiyeye geliş masrafı döviz olarak 7200 sterlindir -180 bin Türk lirası-. Heyet üyelerine İspanyada ikâmetleri sırasında günde 150 Türk lirası karşılığı ödenen resmi dövizler de ayrı hikâyedir.

Kısacası, bu bahar seyahati asgari bir hesapla 1 milyon liradan pahalıya mal olmuştur.

C. H P.

Hareketin bereketi...

Bu haftanın ortasında Çarşamba günü, Bayındır sokaktaki harap görünüşlü C. H. P. Merkezinin emektar yeşil çuhalı masası etrafında Grup ve Merkez İdare Kurullarının mutad müşterek toplantılarından biri yapıldı. Sabah başlıyan toplantıya Bulvar Palasta yenen öğle yemeğinden sonra akşam üstü saat 5'de devam edildi. Gece saat 8.30'a kadar süren toplantıya İnönü başkanlık etti. Görüşülen mevzu, "evin iç meseleleri" idi, bir de İnönünün Ege gezisi... Genel Başkanın gezisi 29 Nisan Çarşamba günü saat 14.30'da başlıyacaktır. Yataklı vagonda şimdiden 13 kişilik yer ayıltılmıştı. İnönüye Merkez İdare Kurulundan Kemal Satır, Turhan Feyzioğlu, Kemali Beyazıt, Turgut Göle, Osman Alişiroğlu, Turan Güneş, Grup İdare Heyetinden İsmail Rüştü Aksal -veya Nüvit Yetkin-, Hıfzı Oğuz Rekata, Fazıl Yalçın, İbrahim Saffet Omay refakat edeceklerdir. Ayrıca ayni gün 30 milletvekili İzmire gidecektir. İnönü ve beraberindekiler Perşembe sabahı saat 8'de Uşaka varacaklardır. İnönü Uşakta ilk konuşmasını yapacaktır. Gece Uşakta geçirildikten sonra ertesi gün Manisaya gelinecek, İnönü burada ikinci defa konuşacaktır. 2 Mayıs günü otomobille İzmire geçilecek, İnönü gece C. H. P. balosunda hazır bulunduktan sonra 3 Mayıs günü Karşıyaka İlçe Kongresinde Üçüncü konuşmasını yapacaktır. İnönünün daha çok yarının meseleleri üzerinde -bilhassa iktisadi meseleler üzerinde- duracağı tahmin edilmektedir. C. H. P. Genel Başkanının tok sözlü konuşmaları, ümitsizlikten kurtulamıyan vatandaşlara yeni bir ümit getirecektir. Genel Başkanın bu konuşmalarıyla "bahar taarruzu" ismi takılan kampanya asıl hızını kazanmış olacaktır.

Kampanyanın ilk faaliyeti, gecen haftanın sonunda Cuma günü Trakyada. "başladı. Sabahın erken saatlerinde Londra asfaltının başlangıcından harekete geçen C. H. P. ekibini İstanbul C H. P. adaylarından Şoför Kâzım Özekenin Chevrolet otomobili taşıyordu. Otomobilin ön koltuğunda, şoförün yanında spor ceketi ve serj gri pantolonuyla Kemal Satır oturuyordu. İsmail Rüştü Aksal ile Turhan Feyzioğlu arkadaydı. Aksal, bermutad koyu bir elbise giymişti. Gömleği beyaz ve kolalıydı. Manşetleri ceketinin kolundan dışarıya çıkıyordu. Görenler, böyle büyük kısmı toz toprak içinde geçecek seyahate itinalı bir kıyafetle çıkmanın mahzurlarını düşündüler ve Aksalın birkaç saat sonra pişman olacağını hesapladılar. Ama C. H. P. nin bu her mevzuda titiz elemanı, tedbirini evvelden almıştı. Orta boydaki valizi tıka basa gömlek doluydu. Böylece uğranılan her yere pırıl pırıl çıkmağa muvaffak oldu. Karısının ve çocuğunun

Kemal Satır — İ. Rüştü Aksal — Turhan Feyzioğlu

Üç tok sözlü adam

hastalığına rağmen seyahate katılan Turhan Feyzioğlunun elbisesi griydi. O da yanına başka elbise almamış, valizine gömlek doldurmuştu. Ama gömlek değiştirmekte Aksal kadar titiz olmadığı için, onun uzun yoldan geldiğini anlamak, daha kolay oluyordu.

Londra asfaltında Chevrolet'yi biraz arkadan bir Mercury takip ediyordu. Mercury'de gazeteciler vardı. İki arabalık kafile Çorludan işe başladı ve ondan sonra üç gün üç gece bütün Trakyayı taradı. Ana yol üzerindeki her yere uğranıldığı gibi, ikinci derece yollar da ihmal olunmıyarak köylere gidiliyor, vatandaşlarla ya parti odasında, ya da bir kahvede sohbet ediliyor, dert dinleniyordu. Trakyalılar, böyle bir geziyi çoktandır bekliyorlardı. Anlatacak ve dinliyecek çok şeyleri vardı. Bu, her uğranılan yerde pek belirli bir şekilde hissedildi ve elde edilen ilk intibaı teşkil etti: C. H. P. lilerin vatan sathına ekipler halinde dağılması, gezilerin sık sık tekrar edilmesi zaruridir. D. P. teşkilâtının bol paraya ve dini istismar esaslarına dayanan propagandası karşısında vatandaşta uyanan tereddütlerin izalesi, bu gezilere bağlıdır.

Gene ilk intihalardan biri olarak görüldü ki, D. P. din istismarını çok ilerilere kadar götürmüştür. Kahvelerden camilere kadar dindar parti namıyla D. P. nin propagandası yapılmakta, C. H. P. ye karşı dinsizlik isnatları işlenmektedir. Bu durum taarruz ekibinin dini iftira kampanyası üzerinde durmağa şevketti. Ekibin üç elemanı da, dinin politik hesapların üstünde tutulması lâzım geldiğini, aksine hareket edenlerin dindarlıkla alâkaları bulunmadığını sık sık misallerle izah ettiler. Bu vesile ile Başbakanın muhalefeti ehlisalip olarak ilân ettiği Trakya nutuklarına temas edildi ve C. H. P. ye yakışan tabirin "ehli salip" değil, "ehli vatan" olduğu belirtildi. Zaten biraz da bu sebeple bahar kampanyasına Trakyada başlanmıştı.

Vatandaşları meşgul eden mevzulardan biri de, iktisadi meselelerdi, Trakya hayvanına yedirecek kepeği buğdaydan daha yüksek fiyata almanın ıstırabı içindeydi. Bilhassa Aksalın izahları, Trakyalıların takip, edilen iktisadî politikanın hatalarını ve, C. H. P. ye niçin güvenilebileceğini esaslı surette tesbit etmelerine yaradı. Feyzioğlunun karışık meseleleri basite irca ederek, herkesin anlıyabileceği misallere dayatan konuşma tekniği de, dinleyenlerin pek hoşuna gidiyordu. Buna Satırın teşbihleri ve esprileri de katılınca, taarruz ekibinin faaliyeti, dört başı mamur bir manzara arzetti.

İkisi Ortası

İktidar partisi hatipleri içinde fıkra yazarlarıyla, karikatüristlerin sevgilisi Tevfik Deri muhalefetten gene şikâyet etmiş:

"— Canım efendim, demiş, bu bizim inkarcı muhalefete yaranmaya imkân yok. Şimdiye kadar mal darlığından, kıtlıktan şikâyet ederlerdi. Şimdi de tutturmuşlar, İstanbul limanı doldu, gemiler tahliye olunmuyor diyorlar. Bu hak mı, bu reva mı? Muhalefetin böylesi görülmüş müdür?"

Hikâye meşhur. Deveye sormuşlar:

"— İniş mi seversin, yokuşu mu?"

Deve ters ters bakmış:

"— Yahu, bunun düz yolu yok mu?"

Eee.. kim bilir, belki de Tevfik ileri bu İktidarın bir isi asla doğru dürüst yapamıyacağını söylemek istemiştir de...

Silkinmemiz Lâzım!

İnsanın aklı duruyor: Bir iktidar ki hürriyet, hürriyet demiştir, sonra hürriyetleri birer birer kaldırmayı vazife edinmiştir. Bir iktidar ki tasarruf, diye haykırmıştır, sonra yolların indirilip kaldırılmasından tutun da Cadillac saltanatına, kuş südünün bile eksik olmadığı ziyafetlere kadar her sahada israfı getirmiştir. Bir iktidar ki kalkınma lâfına darılmıştır, Amerikanın son dakikada yetişen yardımları olmasa memlekette kıtlık başgösterecektir, otomobiller, traktörler, gemiler, uçaklar duracaktır. Bir iktidar ki ucuzluk, refah vaadetmiştir, -mes'ut bir ekalliyet hariç- kütleye ıstırap ve pahalılık getirmiştir.

Ondan sonra da hâlâ ayakta durabilmekte, yok vatan cephesiymiş, yok din cephesiymiş diye bangır bangır bağırabtimektedir. Geceyi Ankara pavyonlarında geçirenler, ertesi gün Eyüp Sultanda müslümanlık taslıyabilmektedir. 75 yıllık hayatı bir tabaka kâğıt gibi bembeyaz olan İnönünün karşısında, mukallitler ahlâktan, faziletten, mürüvetten bahsedebilmektedir. Geçici de olsa metlerden, cezirlerden konuşabilmektedir.

İki şeyden biri: Ya C. H. P. millete meram anlatmasını bilmemektedir; ya millet o kadar saftır ki kalp para çil altın yerine geçmektedir. Eğer millet hakikaten bu kadar salsa, demokrasiymiş, şuymuş, buymuş bütün bu hayalleri bırakmak lâzımdır. Ama böyle bir şeye inanmaya imkân yoktur. Bu millet en çetin imtihanları geçirmiş, kalp para ile çil altını ayırmasını bildiğinin sayısız misallerini vermiştir. O halde C. H. P. nin millete sesini iyi duyuramadığını kabul etmek lâzımdır. Hakikaten vatan sathında "siz daha iyi mi yapacaksınız" düşüncesinin verdiği bir bedbinlik, bir tevekkül hâkimdir. D. P. ye en ufak sempati duymayan aydınlar "C. H. P. nin ondan ne farkı var" düşüncesinin ümitsizliği içinde kabuklarına çekilmişlerdir. Köylü asırlık tevekkülü içinde, saadete ve refaha hakkı olduğunu aklına bile getirmiyerek, en tahammül edilmez şartları, gık bile demeden sineye çekmektedir.

Evet, bugün tam bir fiyaskoyla biten D. P. tecrübesinin halâ ayakta durmasına imkan veren, vatan sathını saran bu ümitsizlik havasıdır. Millet hakikaten ümit etmeye başlar başlamaz D. P. nin hayal üzerine inşa edilmiş şatoları iskambilden kuleler gibi yıkılıp gidecektir. Ama herseyden evvel C. H. P. nin millete bu ümidi vermeyi bilmesi lâzımdır. Hiç şüphe yok, D. P. nin 1046 - 1950 yıllarında meşhur ettiği temeller -ki ilk hedefler beyannamesinin esasım teşkil etmektedir- bugün milleti 1946 - 1950 devrsinde olduğu gibi coşturmaya kâfi gelmemektedir. Vatan sathında aşırı bir propaganda, korku ve menfaat sayesinde yaratılmaya çalışılan sis perdesini yırtmak için yeni temlere ve yani bir stile ihtiyaç vardır. Yalanlar, yolsuzluklar ve partizanlıklar her gün yeni müşahhas misallerle halka anlatılmalıdır. Bir iktidar hırsı uğruna, vatanın dayandığı temel direklerin nasıl kemirildiğini en ücra köşelere kadar giderek millete duyurmak lâzımdır. İktidarın fiyaskoyla biten bilançosu, her- gün yeni bir ışık altında basınm gözleri önüne serilmelidir. Sis perdesinin ancak C. H. P. İktidara gelince kalkacağına millet inandırılmalıdır. Millete bu inancı C. H. P. nin önümüzdeki aylarda göstereceği dinamizm ve muhayyile kudreti verecektir.

Eğer bu inanç yaratılmaz, bedbinlik havası yenilemezse millet olarak en kötü ihtimallere hazırlanmamız lâzımdır.

Taarruz ekibinin bu seyahatte en çok kullandığı "akaryakıt" tabii ki sigaraydı. Ekibin üç elemanı da Yenice sigarası kullanıyordu. Seyahat boyunca, adam başına günde üç paket olmak üzere, 27 paket sigara içtiler. Sigara istimalinin fazlalaşmasında, bilhassa uykuya ayrılan zamanın azalması âmil oluyordu. Ekip mensuplarına seyahat boyunca gecede beşer saat uyku nasib oldu. Yalnız İsmail Rüştü Aksal, Tekirdağdaki baloya katılmaktansa uyumağı tercih ettiği için cabadan iki uyku saati daha kazandı. Baloya Kemal Satırla Turhan Feyzioğlu, yıkanıp traş olup gittiler ve orada dahi dert dinleme faaliyetine devam ettiler.

Baloda olsun, kahvede olsun, vatandaş, dertlerini, şuurlu bir şekilde altlatmasını ve dinletmesini biliyordu. Bunun enteresan bir misaline Kırklarelinde şahit olundu. Ekip Edirneye hareket etmek üzereydi. Parti binasında vedalaşılırken, İsmail Rüştü Aksala, adının Hüseyin Tekova olduğunu söyleyen 50 yaşlarında bir adam yaklaştı. "Sizinle görüşmek İstiyorum" dedi. Aksal, nazikâne bundan çok memnun olacağım, fakat hemen yola çıkmak üzere bulunduklarını bildirdi. Adamın cevabı kısa ve kati oldu. "Siz bilirsiniz. Ben bir köylüyüm. Unutmayın ki bu memlekette her şey köylünün dediği gibi olur". Aksal bu cevap üzerine durakladı. Gülümsiyerek "Pekâlâ görüşelim" dedi. Tekovanın tehdidi ekibin hareketini yarım saat geciktirdi.

Taarruz ekibi Lüleburgazda mahkûm gazeteci Gültekin Ardaya ziyaret etti. Arda. C. H. P. lileri neşe içinde karşıladı. Halinden hiç şikâyetçi değildi. Konuşma Türkiyedeki "Hilton"ların mukayesesi Üzerinde oldu. Ziyarette bulunan gazetecilerin kanaati, Lüleburgaz Hiltonun ötekilerden çok daha rahat olduğu merkezindeydi. Hapishanenin geniş camları, güzel bir manzarası vardı. İçlerinden biri "Mahkûm olursak, gelip Lüleburgazda teslim olalım" dedi. Ekip hapishaneden çıkarken, Tornan Feyzioğlu, diğer mahkûmlara da kartını göndererek "Geçmiş olsun" demeyi unutmadı.

C. H. P." nin Trakya gezisinin ispat ettiği bir hakikat, memleketi köy köy gezmenin Muhalefet için zaruri olduğu idi. C. H. P. ekipleri bunu anlamışlar, vatan sathına dağılmışlardı. Nitekim Trakya ekibinden Kemal Satır, Emin Paksütte Bursaya gelmiş, Çarşamba günü C. H. P. merkezinde ve Kestel köyünde konuşmalar yapmıştı. Ekip Balıkesire Uğrıyarak İzmire gidecekti. İnönüye refakat eden 80 milletvekili de Batı Anadoluyu dört koldan. tarayarak Ankaraya döneceklerdi' Bir kol Aydın, Denizli, Muğla yolunu, diğer kol Çanakkale, Balıkesir istikametini tutacaktı. Diğer iki ekibe Isparta, Burbur ve Kütahya, Eskişehir yolları düşüyordu. Suphi Baykam Güney -tilerini tarıyordu. Merkez temsilcilerinden çoğu illerdeydi.

Dalga dalga vatan sathına dağılan ekiplerin sonbahar aylarının korkulu günlerini atlattığım sanan D. P. yi ürküttüğü aşikârdı.

Nitekim Trakya gezisiyle, birlikte, bazı bakanlar Doğu yollarını tuttular ve fıkra muharrirlerinin pek beğendikleri nutuklar attılar. Ama asıl büyük endişe İnönünün Ege Seyahatiydi. İzmir D. P. çevrelerinde telâş o kadar fazlaydı ki İnönünün altında sohbet edeceği söylenen, Millî Mücadele devri yadigârı tarihi çınar âteş aldı!..

Hükümet

Tâyinler yaklaşıyor

Bü haftanın ortasında da, şu güzel Nisan günlerini Ankarada geçiren Hükümet üyelerinin sayısı, geçen haftanınkinden fazla değildi. Ankara Bakan bakımından pek fakir kalmıştı. Vatan sathında -doğrusu İstanbul sathında, ve dünya sathında "tetkik gezisi"nde bulunanların sayısına nisbeti 3/1 ile 2/1, arasında değişiyor, fakat hiç bir zaman 2/1 in altına düşmüyordu.

Haftanın ortasında Çarşamba günü, Başbakanın İspanyadan İstanbuZa dönmesiyle bu nisbet biraz daha büyüdü. Amerikan Ordu Bakanını karşılamak için Ankarada bulunmıya mecbur kalan Etem Menderes İstanbula gidemedi ama, bir yurt dışı seyahatten yeni dönen Dr. Gedik uçağa atladı ve Başbakanı karşılamağa yetişti.

Başbakanın gelişi ile kabine hakkındaki rivayetler, siyasi kulislerde yeniden ehemmiyet kazanıyordu. Kabinedeki münhal bet bakanlığa yakıştırılan isimler tekrarlanmağa ve bunun yanında bakanlı bazı bakan-

ve Gedik İsviçrede elçiliğimizdeki ziyafette
Pilâvla giderilen yurt hasreti!.

lıklarda da değişiklik yapılması ihtimalleri ileri sürülmeğe başlandı. Kabineye girecekler arasında isminden en fazla bahsedilen bakan adayı, grene Atıf Benderlioğlu idi. Zaten İspanya seyahatinin uğurlama safhasında bu tahmini kuvvetlendiren bir de hâdise, olmuş, Benderlioğlu, Başbakanın yüzünden öptüğü iki bahtiyar kişiden biri olmuştu. D. P.' Grubundaki hiziplerin beraberce oy Vererek ittifakla grup başkanlığına getirdiği eski Ankara Belediye Başkanına bu defa lâyık görülen makam, Başbakan yardımcılığına kadar yükseliyordu. Tahminlere göre, Benderlioğlu Başbakan Yardımcısı olmasa bile başka bir bakanlığı -meselâ Basın -Yayın Bakanlığını, üzerine alarak Başbakanın en yakın mesai arkadaşlığını, son zamanda yıldızı sönen Dr. Namık Gedikten devralacaktı. Kırdara istifa verdirilerek Gedikin Sağlık Bakanlığına getirileceği, ondan boşalan yere de Benderlioğlunun oturtulacağı, tahminlerin bir başka versiyonuydu.

Akla aykırı gelmiyen kombinezonlardan biri de, Esat Budakoğlunun Adalet Bakanlığından alınacağı tahminine dayanıyordu. Buna göre, hâkim, teminatı, seçim emniyeti, basın hürriyetinin iyiye doğru bir gelişme sağlamağa kendi hüsnüniyetinin yetişeceğimi zanneden ve aynı hüsnüniyetle hâlâ makamında tutunmağa uğraşan Esat Budakoğluna "Siz biraz da Ziraat işleriyle uğraşsanız" denilecek ve Budakoğlu, Nedim Ökmenin bir Devlet Bakanlığına alınmasıyla boşalacak Tarım Bakanlığına getirilecektir. Böylece, Ökmenin de geri plâna intikal ettirilmesi sağlanacaktı ki, bu, D. P. nin yüksek kademedeki idarecilerinin öteden beri özlediği bir neticeydi. Adalet Bakanlığına getirilecek adaylar arasında en çok Şem'i Erginin ismi ileri sürülüyordu. Bu suretle yaylacılar arasından güvenilen bir kıymet transfer edilmiş olacağı gibi, Adalet Bakanlığı işleri de bir başka hüsnüniyetlinin elinde yeni bir oyalama devresine sokulacaktı.

Başbakanın gelişiyle, sön hafta içinde hayli karışıklığa yol açmış olan şu meşhur vekâlet meselesi de hallediliyordu. Başbakanlığa önce, bu mevkiin daimi elemanı Eteni Menderesin vekâlet etmesi kararlaşmıştı. Fakat Etem Menderesin Uzak Doğu gezisinden Başbakanın gidişinden 8 saat sonra dönmesi işi karıştırmış, Türkiyenin 8 saat Başbakansız kaldığım ortaya koymuştu.

Bu defa, Başbakanın Türk karasularını terkettiği dakikaya dayanarak, meselenin birtakım karışık hesaplarla izahı yoluna gidilmişti. Fakat bunun da tatmin edici bir hal çaresi olmadığı görülünce, nihayet yıllardan bati yürürlükte olan "Menderesin vekilinin de yine bir Menderes olabileceği" kaidesinden vazgeçildi ve -üzerinden İçişleri Bakanlığı vekilliği alınarak- Tevfik İleri bu mevkie getirildi. Ancak bütün bu hesaplar ve muameleler. Başbakan vekilinin tespiti ve ilânı keyfiyetini Başbakanın hareketinden beş gün sonraya kadar uzatmıştı. Cumhurbaşkanlığı tezkeresi, ancak Meclisin Cuma günkü oturumunda okunabildi ve vekâlet meselesinin son safhasında alınan kararı, D. P. nin ön sıralarda oturan milletvekilleri dahi o gün öğrendiler.

B. M, M.

"Beyfendi bilir..."

Bu haftanın başında bir saati aşmayan mutad toplantılarından birini yapan B. M. M. nin kürsüsündeki tok sesli genç hatip "Var mı bu hâlin izahı. Reis Beyfendi?" diyordu.

İzahı mümkün olmıyan hal, 23 "Nisanda 39 yaşını dolduran B. M. M. nin kendi gündemine kendisinin sahip bulunmamağıydı. Anayasanın sarih hükümlerine . rağmen iki yıldır komisyon veya Meclis gündemine alınmıyân teklifler vardı!

Kürsüdeki hatip -Turhan Feyzioğlu-, "Bana öyle geliyor ki Meclis tahkikatı önergeleri bile Hükümet arzu ettiği zaman gündeme alınacak" diyordu.

Başkanlık kürsüsünü işgal eden sempatik Gologlu "Böyle şey yoktur, böyle şey yoktur" diye cevap yetiştirmeye çalışıyordu, ama hiç kimse tahkikat taleplerinin Bütçe tatilinden hemen sonra konuşulacağını bizzat Gologlunun müjdelediğini unutmamıştı. Aradan bir ay geçmiş, tahkikat talepleri hâlâ gündeme alınmamıştı. Ne bekleniyordu, ne için bekleniyordu? İşte Turhan Feyzioğlu bu sualin, cevabım vermişti.

Ehveni şer aranıyor

Diğer tahkikat talepleri şimdiye kadar uyutulmuştu, ama Samet Ağaoğlu hakkındaki tahkikat talebini unutturmaya imkân yoktu. Bu susanın mutlaka kaybedeceği bir dâvaydı. Tahkikat talebi önergesinin Meclise verildiğini haber veren bütün gazetelere tekzipler gönderen ve Meclis kürsüsünde gereken cevaplan vereceğini söyleyen Samet Ağaoğlu başta olmak üzere, herkes bunun farkındaydı. Ağaoğlunun Ankaraya ge-

Samet Ağaoğlu
Sabırsızlanmalıdır

lerek çalıştığı, sık sık bakanlıklara uğradığı, dosyalar tetkik ettiği biliniyordu. .

Bütün mesele D. P. için en az tahripkâr hal şeklini bulmaktı. Parti yüksek kademeleri, meseleyi Meclise Grupu hazırlamadan getirmek istemiyorlardı. Zira Meclis tahkikatının bir emri vâki hâline gelmesi ihtimali kuvvetliydi. Hattâ rivayetlere göre, Dr. Namık Gedik ve Hasan Polatkan gibi bazı bakanlar bile tahkikata taraftar görünüyorlardı. Halbuki yüksek kademeler meselesin büyümesini istemiyorlardı. Mesele tahkikata taraftar görünüyorlardı. az konuşulmalı ve tahkikat talebi raddedilmeliydi. O halde herşeyden evvel Grupun disiplini temin edilmeliydi.

İşte bu sebeple tahkikat talebi evvelâ D. P. Grupunda görüşülecek, Grup ikna edildikten sonra, mesele, Meclis gündemine alınacaktı. Nihayet bir vicdan meselesi olan tahkikat kararında Grup disiplininin rol oynamasını anlamaya imkân yoktu ve bir adamın suçlu veya suçsuz olduğunu Grup değil her milletvekili - nin vicdanından gelen ses tâyin ederdi, ama, anlaşılıyordu ki bu işte partinin "yüksek menfaatleri" ağır basmış, disiplin fikri hâkim olmuştu.

Protokol

Hattıüstüvadan bir misafir

Bu haftanın ortasında Ankara, adına, Endonezya denilen 5 bin kilometre uzunluğundaki bir sahaya yayılmış 3 bin hattıüstüva adasından müteşekkil memleketin Cumhurbaşkanı Soekarno'yu karşılamaya hazırlanıyordu. Bir muharebe meydanını andıran buldozerlerle altüst edilmiş Atatürk Bulvarı, yer yer kırmı-- beyazlı taklarla süsleniyordu. "Bung Karno = Karno Kardeş" lâkabı ile maruf Cumhurbaşkanı, hususi bir uçakla Cuma sabahı Ankaraya inecektir. Misafirin ikâmetine Hariciye köşkü tahsis edilmiştir. "Güdümlü Demokrasi" taraftarı Başkan Soekarno, Cuma günü saat 16.30'da B. M. M. de son derece alâka çekici olacağından şüphe edilemiyecek bir konuşma yapacaktır. Ankaradaki sayısız ziyafet ve resmî kabullerden sonra Pazar günü İstanbula gidilecek, Karno Kardeş üç gün de İstanbulda - Şale köşkünde kalacaktır. Camiler dolaşılacak, Boğazda Umur yatıyla gezintiler yapılacaktır.

Altı günlük ziyaretin muhteşem olacağı ve Batılı devlet başkanlarının memleketimize gelişine benzemiyeceği muhakkaktır. Başkan Soekarno, mazide Kral Hüseyin ve Kral Faysala yapıldığı gibi sark misafirperverliğine yaraşan ihtişamlı bir şekilde ağırlanacaktır.

Soekarno, bundan bir yıl kadar evvel Hür Dünyanın "Güdümlü' Demokrasi fikriyle alay ettiği ve komünistlerin kuklası hâline geldiğini söylediği adamdır. Endonezya Cumhurbaşkanı son zamanlarda yeniden Batıya yaklaşmış, bu suretle "Güdümlü Demokrasi" fikri bir alay mevzuu olmaktan çıkmıştır.

Bung Karno, eğlenceyi, dansı ve kadınlarla sohbet etmeği çok seven neşeli bir zattır ve ziyaretinden herhalde son derece memnun kalacaktır.

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir.)

Said Bilgiç'in Akis'e Cevabı

Ankara İkinci Sulh ceza mahkemesinin Türk Milliyetçiler Derneği hakkındaki kapatma kararında iddia ettiğiniz hususların hiçbiri mevcut değildir.

Hakkımdaki ihraç kararından sonra D. P. Salahiyetlileri beni D. P. ye davet ederken mes'eleyi bu kararın ışığında tetkik etmiş ve mahkemenin kararına hürmet ederek hakkarücu faziletini göstermişlerdir.

Münfesih Türk Milliyetçiler derneğinin umumireisliğini yaptığım doğrudur. Ben bunu şeref saymaktayım ve bununla daima iftihar edeceğim.

Dernek, nizamnamesinde (insanlara hürriyet ve milletlere istiklal şiarımızdır) şeklinde bir kaydın mevcudiyeti sebebiyle kapatılmıştır.

Mahkeme, bu mevzuun ancak Devletin ve Siyasi teşekküllerin iştigal mevzuları arasına girebileceğini kabuletmiştir. Bu kabulün ise bizim için haysiyet kıran bir noktası olamaz.

Isparta Meb'usu
Said Bilgiç

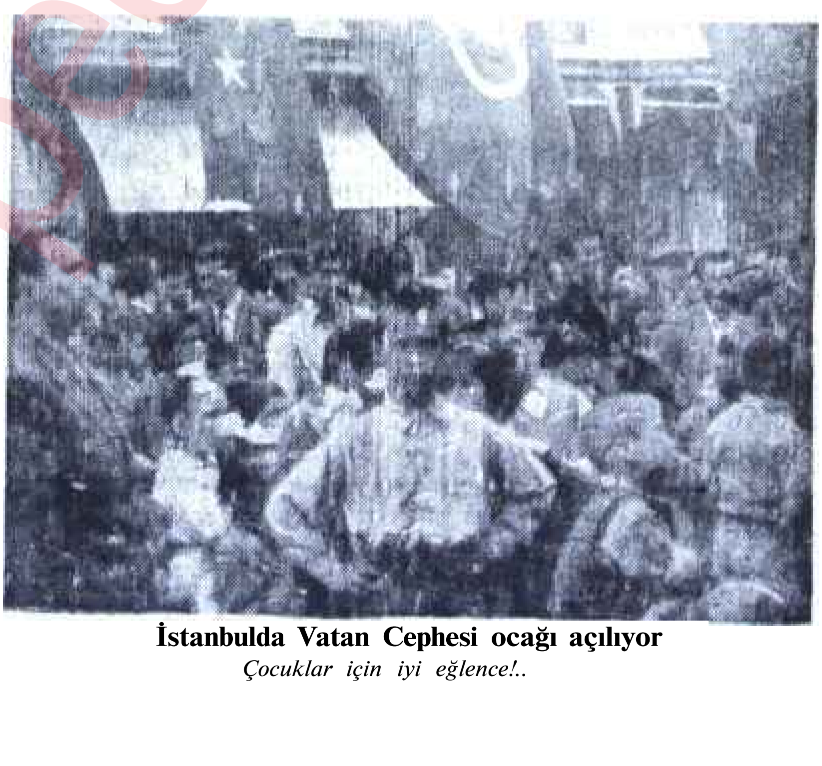
D. P.

Saman alevi

(Kapaktaki partici)

Geçen haftanın sonunda Pazar günü, Şehremininde bir Vatan Cephesi Ocağı daha açan D. P. İstanbul İl Başkanı Kemal Aygün, Genel Başkanınınkini pek fazla andıran bir üslûpla Muhalefetten dert yandı. D. P. İl Başkanının derdi. Aksal, Feyzioğlu ve Satırın Trakya gezisinden "Bahar taarruzu" diye bahsedilmeğiydi. Aygün, "Karşınızda düşman mı var ki taarruzdan bahsediyorsunuz" diye soruyor ve sonra "kardeşi kardeşe düşman eden taktikler"in zararlarını sayıyordu. Hafızası kuvvetli diye tanınan sabık "Emniyetçi"ye, politika bu bakımdan pek faydalı olamamışa benziyordu. Zira, "bahar taarruzu" C. H. P. tarafından resmen kullanılmış bir tâbir değil, gazetelerin C. H. P. lilerin yeni gezilerine taktıkları bir isimdi. Aygün, "kardeşi kardeşe düşman eden taktikler"e bir misal arıyorsa, Trakyayı gezen C. H. P. lilerin peşine düşmesine ne lüzum vardı? O anda içinde bulunduğu binanın kapısındaki levhaya bakmak kâfiydi: Vatan Cephesi... Cephe, yani döğüşülen, müdafaa edilen hat ! Bu cephe kime karşı açılmıştı? Sonra seçmenlerin yüzde ellisini teşkil eden büyük bir kütleye toptan "Ehli salip" diyen yoksa Satır mı, Feyzioğlu mu veya Aksal mıydı ?

Aygünün hücumunun gösterdiği tek hakikat, C. H. P. de başlıyan en ufak bir hareketin dahi D. P. binasının temellerini sallandırmaya kâfi geldiği, idarecilerinde tarifsiz bir telâş uyandırdığı idi. Kurbanoğlunun Elâzığda. Yardımcının Diyar-

İstanbulda Vatan Cephesi ocağı açılıyor

Çocuklar için iyi eğlence!..

bakırda, İlerinin Nevşehirde. yaptığı konuşmalarda, ayni gün İstanbulda konuşan Aygünün duyduğu endişelerin müşterek izlerini sezmemek kabil değildi.

Bir ay kadar önce, İktidar Partisinin lehine esmeye başlamış görünen hava bir saman alevi gibi parlayıp geçmişti. Bir uçak kazasının istismarı. Ramazanda vatandaşın masum ibadetinin siyasete âleti sayesinde şişirilen 'balon, Trakyada yediği hafif bir fiskeyle sönüp gidiyordu. Balonu yeniden şişirmek için bir başka havaya ihtiyaç vardı. Bilhassa senelerce hizip mücadeleleriyle yıpranmış ve normal kongrelerini bile bu yüzden yapamamış İstanbul teşkilâtında...

Bir Vatan Cephesi Ocağının açılışı
Davulun sesi uzaktan bile hoş gelmiyor

Sil baştan!

Önümüzdeki günlerde İstanbul, son derece eğlenceli veya müessir, zincirleme hâdiselere sahne olmaya bağlıyacaktır. Zira yakasını hizipçiliğin pençesinden bir türlü kurtaramadığı için üçbucuk senedir İl Kongresine gidemiyen D. P. İstanbul teşkilâtı, besmele çekip sil baştan ocak kongrelerini toplamaya koyulacaktır. "Hayat pahalılığının asıl müsebbibi "C. H. P. dir" tarzında inciler serpilmesinden u t a n da. sandalyelerin uçuştuğu, kaş ve gözlerin patlatıldıön kanlı arbedelere kadar çeşitli hâdiselere şahit olunacaktır. Şimdiye kadârki faaliyetlerini, çoğu zaman İktisadi Devlet Teşekküllerinin imkân ve. vasıtalarını seferber ederek tekbirli. ilâhili, oyunlu, davullu, zurnalı ve. kuribanlı Vatan Cephesi Ocakları açmağa ve aşureh Kadın Kolları toplantıları yapmağa inhisar ettirerek gönül eğlendiren. D. P. İstanbul teşkilatı, şimdi ciddi bir imtihanın arifesindedir.

Genel Merkezden gelen emir üzerine girişilen hazırlıklar tamamlanmıştır. D. P. İstanbul teşkilâtına bağlı ocakların kongreleri 25 Nisanda başlıyacak, 81 Temmuzda sona erecektir. Ancak, 50 den fazla ocağa sahip ilçelerin ocak kongreleri, 30 Ağustosa kadar devam edebilecektir. Bucak ve daha üst kademeler -kongrelerinin tarihleri, ocak kongreleri tamamlandıktan sonra tespit olunacaktır. İl Merkezinden verilen resmi malûmata göre, İstanbulun 18 kazasının muhtelif semtlerinde şimdiye kadar 78 Vatan Cephesi Ocağı açılmıştır. Genel Başkan Adnan Menderesin davetinden bu yana, gerek yeni Vatan Cephesi Ocaklarına ve gerek eskiden mevcut D. P. oraklarına, sadece İstanbulda Muhalefet Partilerinden istifa etmek suretiyle veya bağımsız vatandaşlardan katılanların sayısı 81 bin kişiyi bulmaktadır. Vatan Cephesi Ocakları açma teşebbüslerine tabii; daha bir müddet devam edilecektir.

Hizipçilik kurda!

Patırdı, gürültülere ve bazı çözülmelere rağmen 18 ilçesinin de kongrelerini tamamlamış olan İstanbul teşkilâtı, geçen sonbahara kadar, türlü tazyiklere ve ısrarlı müracaatlara rağmen ilk kongresinin toplanması zarureti hususunda Genel Merkezi bir türlü ikna edememişti. Zira Menderes, İstanbul teşkilâtında devamlı sondajlar yaptırmaktaydı. Aldığı raporlardan, İstanbulda hâdisesin, çözülmelere yol açmıyacak, çatlak s t e r i n ve muhaliflerinki kadar münasebetsiz ve ağır tenkidlerin çıkmıyacağı bir İl Kongresinin yapılamıyacağına inanmış vaziyetteydi. 1957 seçimlerinden sonra sırasıyla Üzeyr Avunduk, Mükerrem Sarol, Atıf Benderlioğlu, Himmet Ölçmen ve Nafiz Körez, Genel Merkezin temsilcisi olarak İstanbul teşkilâtıyla temaslarda bulunmuşlardı. İstanbul teşkilâtının. "Sondaj Makineleri" lâkabını verdiği adı gecen zevat, hizipleri yatıştırmak ve uzlaştırmak maksadıyla az mı uğraşmışlardı? Bazan Menderes, sondajları bizzat yapıyor, İstanibuldayken teşkilât ileri gelenleri ile görüşüyor ve seyahatlerde refakatine hizipçilerden bazılarını alıyordu. Meselâ, "Yok Yok Vapuru" ile başlıyan meşhur Ege Seyahatine, Beşiktaş İlçe 'Başkanı Turgut Bayar ile Eminönü İlçe Başkanı Ord. Prof. Dr. Esad Birolu götürmüştü.

İl Kongresinin toplanması ihtimalleri zaman zaman belirmiş ve mütesanit bir teşkilât olarak çıkmak maksadıyla hizipçiliğin had seviyeye ulaştığı ilcilerde tasfiyelere girişilmişti. Merhum Cemil Bengü zamanında Eminönü. Servet Sürenkök devrinde de Bakırköy, Yalova ve Sarıyer İlçe idare heyetlerine kısmen veya toptan isten el çektirilmişti. Hattâ Sürenkök İdaresi İl Kongresinin 30 gün içinde toplanacağına dair gazetelere resmi bir bülten dahi göndermişti. Ancak, yeni iktisadi rejimin ilânı ve istikrar politikasının takibine başlanmasıyla alabildiğine artan fiyatlar kalblerdeki aslanları gene uykuya daldırmış ve İl Kongresinden vazgeçil" mişti.

İstanbul teşkilâtı, halen bir devlet dairesine benzemektedir. Zira, seçimle başa gelmiş teşkilât mensubu sayısı parmakla gösterilecek nisbette azalmıştır. Erkânı ümeranın etrafındakiler, sonradan hidayete eren zamane adamları geçici idare heyetleri olarak, işten el çektirilenlerin yerini tâyinle akmışlardır. İşte İstanbul teşkilatındaki huzursuzluğun başı budur. Bir 1946 Demokratı, "Binim ocağı son günlerde öyle fırsatçılar doldurdu ki. Vallahi biz dışarıda kaldık" diyordu. 1946'yı yaşamış, o devrin mahrumiyetlerle dolu mücadelesini yapmış olanlar, ikinci plânda kalmışlardır. İşte ocak kongrelerinin derhal toplanmasını istiyenler 1946 Demokratlarıdır ve ekseriyettedirler.

"Başsız deve olur mu?"

İstanbul teşkilâtı, Orhan Köprülünün istifasından sonra Menderesin getirip başlarına koyduğu İl Başkanlarına daima muhalefet edegelmişti. Bengü, bütün hüsnüniyetine rağmen yaranamamış fakat aleyhinde mühim bir cereyanın teşekkülüne imkân kalmadan bir otomobil kazasına kurban gitmişti. Hele Servet Sürenkök hiç kimseyi tatmin edememişti. Kifayetsiz bulunuyor, particilik bilgisinin azlığı ve en mühimi İstanbulu tanımadığı ileri sürülüyordu. Otorite derleyicilik kabiliyeti ve elastikiyetinin azlığından şikâyetlere maruz kalmıyordu. Halen de cerbeze, dinamizm ve seyyalliğe sahip bulunmasına rağmen kaç parça olacağını şaşıran Kemal Aygün, sinsi bir top ate--ine tutulmuştu. Ne var ki, tayinle getirilen İl Başkanları, etrafında da-

ima ehemmiyetlerini gidene ağam, gelene paşam diyebilmekten atan bir zümre tarafından destekleniyorlardı.

Menderesin, D. P. teşkilâtını İstanbulda kuran ve geliştirenlerle arası acıktı. Rahmetli Necmi Ateş ile Ziya Köktürk, İstanbul teşkilatındaki hizipçiliği B. M. M. kürsüsüne kadar götürmüşler ve orada kavga etmişlerdi. Daha sonra Menderes en ağır cezayı vermiş, Ateş ile Köktürk ve arkadaşlarını, 1957 de hem milletvekilliğinden etmiş, hem de D. P. İstanbul teşkilâtının yüksek kademelerinden uzaklaştırmıştı. Ateş ve Köktürk hizipleri, kendilerine reva görülen muamele üzerine kurtuluşu -görünürde değilse bile için için- Genel Merkeze karşı birleşmekte bulmuşlardı. 1946 Demokratları, organize değillerdi ama pusuda beklemekteydiler. "Parti disiplini" yumruğunun dehşetinden ve başlarını kaldırmaktan çekiniyorlardı. Bilhassa liderleri felç ortalara çıkmamakta ve şevki idareyi el altından yürütmekteydiler. "Karargâhçılar" adı verilen muhalifler, Necmi Ateşin bir kalb kriziyle beklenmedik bir anda vefatıyla, hayli sarsılmışlardı. Ateşin yerini şimdi komisyoncu Necati Arıbaş ve İl Genel Meclisi üyesi Nurettin Bulak doldurmuştur. Bulak, Necmi Ateşin en yakın arkadaşıydı. Samim Yücedere ve İstanbul Belediye Meclisinin 20 kişilik Yaylacı Grupunun lideri Hayri Erdoğdu, tanınmış Karargâhçılardır.

Teşkilât taktikleri

Ocak kongrelerinin arifesinde, kendilerine idealistler sıfatını lâyık gören Karargâhçılar ile Aygün riyasetindeki İktidar mensuplarının tatbike koyuldukları en yaygın taktik şudur: Taraflar, zayıf bulunduklarını bilerek gözden çıkardıkları ocaklardan sempatizanlarım çekmekte ve kuvvetli olduklarını zannettiklerine kaydettirmektedirler. Ayrıca, tanınmamış sempatizanlarım birkaç ocağa birden âza yapmanın yollarını araştımaktadırlar. Böylece, hiçbir oy telef etmeden delege adetlerini çoğaltmak, sırasıyla ilçeleri ve nihayet İl İdare Kurulunu ele geçirmek maksadıyla plânlar kurulmaktadır. İşte, son günlerde İstanbulda Vatan Cephesine iltihakların artmasının bir sebebi de bu neviden taktiklerdir. Eğer yapılırsa İl Kongresinde, Aygün ve Ulvi Yenal hariç bugünkü İdare Heyetinin en ufak bir şansı mevcut değildir.

Aygüne düşen vazife

İmkânları ne kadar daha iyi olursa olsun, Muhaliflerin içinde bunaldıkları dertlerin bir kısmını Demokratların çekmediğini düşünmek imkânsızdır. Bu sebeple, markası D. P. olmasına rağmen önümüzdeki günlerde İstanbulda yapılacak ocak kongrelerinde bazı ıstıraplar, hem de acı bir dille, ortaya atılacaktır. Tenkid -aklı başında Demokratlar buna âdeta susamışlardır-, Muhalefetin olduğu kadar İktidar Partisi mensuplarının da elbette hakkıdır. Bunun içindir ki, D. P. nin bizzat D. P. liler tarafından şiddetli tenkidlere maruz bırakılması bir sürpriz olmıyacaktır. Bahusus İstanbul, istimlâkinden yollarına, hayat pahalılığından ulaştırma güçlüklerine, imarından gecekondusuna bir deriler kumkuması hâline gelmiştir. Ocak kongrelerine daha ortada fol yok, yumurta yokken âdeta ateşle oynamak gibi tehlikeli bir işmişçesine bakan aklıevvel demokratlara göre, bu kongrelerin büyüklüklere bağlılık ve sadakat nümayişleri şeklinde cereyan etmemeleri karşısında "ikinci bir iş'ara kadar tehiri" kuvvetli bir ihtimaldir. Esasen teşkilât üst kademelerinde bu ocak kongreleri mevzuundaki fikir birliği pek kuvvetli değildir. İlk temayül, doğrudan doğruya, İl Kongresine gidilmesi istikametindeydi. Ancak zamanla bu görüş değişmiş, kongrelere tekrar ocaklardan başlanması fikri daha fazla taraftar toplamıştır. İkinci temayül, Aralık ayında bir pazar günü Dram Tiyatrosunda yapılan gizli Vatan Cephesi toplantısında belirmişti. Sonradan "nabız yoklaması" için yapıldığı söylenen gizli toplantıyı idare eden D. P. İstanbul Müfettişi Nafiz Körez, teşkilâtın kongrelerin savsaklamaktan vazgeçilip artık mutlaka toplanması lehindeki tazyiki, "pek yakında Beyfendinin de hazır bulunacağı benzeri bir toplantının daha yapılacağını" müjdelemekle hafifleteibilmişti. Ne vardı ki araya evvelâ Sirkeci Faciası, Zürich seyahati ve sonra Londra Faciası girmiş, davetiyeleri dağıtılmış olmasına rağmen Spor ve Sergi Sarayındaki İkinci Vatan Cephesi toplantısı hayalleri, fırtınaya maruz kalan dumanlar gibi dağılıp kaybolmuştu.

Ocak kongrelerine başlanması fikrini de sürpriz Dolmabahçe Stadyumu ziyareti gibi, Menderese Aygünün teklif ettiğinden İstanbulda hiç kimsenin şüphesi yoktur, Aygünün şahsiyetinin ve isminin, İstanbul teşkilatındaki hizipleşmeleri morfinlediğine inanan sadece D. P. İl Başkanının kendisi değildir. Ancak aklıevvel demokratları en fazla yanıltan, Vatan Cephesi Ocakları açılışlarını Karargâhcıların âdeta boykot etmiş olmalarını zühinlerinden uzaklaştırmalarıdır. Üstelik, D. P. İl Başkanlığını kabullenmesi veya üzerine almağa mecbur kalması, Aygünü hayli yıpratmıştır. Bir Demokrat, "Aygün ya muvaffakiyetsizliğe uğramağa, veya sürmenaj olmağa mahkûmdur; başka birşey değil" demiş ve sözleri hayli beğenilmiştir. Zira bir adamın, gökten zembille inmiş olsa dahi. maruz kalınmadan inanılmasına imkân olmıyan - bir dert ve ıstırap okyanusu içinde her an boğulma tehdidine mâruz bulunan İstanbulun Belediye hizmetleri ve içinden çıkılmaz D. P. teşkilâtının problemleri ile aynı zamanda başarı ile uğraşabilmesi tahayyül edilemez. Hele o adam, senenin yarısından fazlasını başkentte değil de İstanbulda geçiren bir Başbakanının yanından ayırmağı hiç istemediği bir kimse olursa... Nitekim Aygünün, son günlerde benzinin uçup neşesinin kaybolduğu meraklı gözlerden Kalmamaktadır.

Tarafsız ve vazifeşinas bir memur olarak şöhret yapan Aygün, Belediye Başkanlığı makamına getirildiği zaman, İstanbullular sevine duymuşlardı. Sempatik Aygünün, bu bol ni metli ye şerefli makama oturtulduğu günler, İstanbulda bütün Belediye hizmetlerinin en fazla tenkide uğradığı ve hele resmî adına imar denilen

Kemal Aygün bir D. P. Ocağında konuşuyor
Maksat "Vatan" Kurtarmak!..

yakını faaliyetlerinin halkın canına tak dediği bir zamana rastlıyotdu. Fakat 1958 Temmuzundan bu yana, ithal edilen birkaç yeni otobüs hariç. ortaya gözle görülür hiç bir iş çıkarılmamıştı. İstanbul gazetelerinden birinin Belediye muhabiri son 83 gün zarfında, Aygünün ortalama olarak günde sadece 2 saatini İstanbul Belediyesinde geçirdiğini tesbit etmişti.

İstanbullular Aygünün Belediye Başkanlığına getirilmesine memnun olmuşlardı. Kendisine 36.666 plâka sayılı yepyeni siyah bir "Mercedes" makam otomobili olarak verilirken, İstanbul Belediyesi Bütçesinden 150 bin lira sârfıyla Teşvikiyedeki mükellef Ralli Apartmanının bir dairesi ikâmeti için temin ve tefriş edilirken ve geçimi için de takriben 4 bin lira maaş bağlanırken Aygünün bir gün 'D. P. İl Başkanlığını kabul edeceğini akıllarının ucundan dahi geçirmemişlerdi. Maamafih Aygünün, D. P. İl Başkanı olarak en az İkinci Başkan Ulvi Yenal kadar başarı gösterdiği, emrindeki 4 Belediye Başkan Muavini, 12 Şube Müdürü ve 33 Daire Müdürü ve 5 bini tecavüz eden personelin kahir ekseriyetini Vatan Cephesine kaydetmesiyle sabittir.. Ama Devlet Hava Yolları Umum Müdürü Ulvi Yenal da, meşhur Viscount uçaklarının Türkiye mümessili genç iş adamı Selâhattin Bayezıdı bizzat İstiklâl Caddesindeki D. P. İl Merkezine getirmiş ve kendi eliyle Vatan Cephesine kaydederek Başkam Aygünden zerre kadar geri kalmamak azmini ilân eylemiştir.

Değişik ve ağır mesuliyetlerle pençeleşmek zorunda kalan Kemal Aygünün en mühim işi, D. P. İstanbul teşkilâtını tesanüt içinde, canlı ve ayakta, tutabilmektir." Bu sebeple kendisini Belediyede arayanlara çok defa, "Bir de D. P. İl merkezine gidin, belki oradadır" cevabı verilmektedir. Belediyede bulunduğu samanlarda da. -vaktinin çoğunu "Ben D. P. liyim. Bana iş bulun" kabiinden müracaatları halle uğraşmakla geçirmek zorundadır.

Mail yardımcı

D. P. İstanbul teşkilâtının idari yükü nasıl bütün ağırlığıyla Aygünün üzerindeyse, ayni teşkilâtın malî işlerini yoluna koymak vazifesi de sessizce, fakat büyük bir dirayetle Üzeyr Avunduk tarafından yürütülmektedir. Son derece kıymetli bir iş adamı olan Üzeyr Avunduk, Genel Merkezin büyük itimadına sahiptir. İstanbulda 1957 seçimlerini D.P. edma idare ettiği için. teşkilâtı ve meselelerini en ince teferruatına kadar tanımaktadır, Kemal Aygün gibi cidden dirayetli bir idareciyle, pişkin bir iş adamı olan Üzeyr Avundukun isbirliği. D. P. ye İstanbulda çok şeyler kazandırmaktadır. Ama gelin görün ki teşkilat, içine ne doldurulursa doldurulsun, muhafaza edemiyecek bir elek halindedir.

İstanbul D. P. teşkilâtının malî başının sön meşgalesi, yeni bir "basın merkezi" kurmaktır. Civarı istimlâklerle temizlendiği için ortada sipsivri kalan Nuri Demirağ matbaası, bu teşebbüsün hedeflerinden birincisidir. Bu hedefe erişmek için 5 Milyon liralık yem bir anonim şirketin kurulmasına çalışılmaktadır. Üzeyr Avunduk, bu maksatla tanınmış firmaların patronlarıyla temas halindedir. Bu temaslar son dereoe müspet bir yol üzerindedir. Meşhur tekstilci Cikvasvilli 300 bin lirayla bu yeni basın teşebbüsüne girmeye karar vermiştir. Mengenler ve Burla Biraderler de anonim şirketin hissedarları arasına katılacaklarını bildirmişlerdir.»

Üzeyr Avunduk, Cumhurbaşkanı Bayarın yanında
Güvenilen adam

Bu büyük basın merkezinde yeni bir D. P. markalı gazete çıkarılacak, bundan başka D. P. yi destekliyen her nevi neşriyat» bu merkat kolaylıklar temin edecektir.

Sivas vilâyetinin Gürün kazasında dünyaya gelen ve çocuk denecek yaşta en büyükleri olduğu 6 kardeşiyle birlikte İstanbula göçen, iş hayatına atılan ve bu sahada büyük muvaffakiyet gösteren Üzeyr Avundukun, bu teşebbüsü de arzu edilen neticeye ulaştıracağından hiç kimsenin şüphesi yoktur. İş hayatının çarklarına kendisini erkenden kaptırması yüzünden tahsilini Rüştiyeden öteye götüremiyen Üzeyr Avunduk, D. P. saflarında katıldığı politikada büyük mesafeler katetmiştir. Mesulivetli ve gösterişli mevkilerden- çok, sütre gerisinde kalmayı tercih eden Üzeyr Avunduk. D. P. ye en fazla faydası olan particilerden biridir. Milletvekilliği tekliflerine iltifat etmiyen Üzeyr Avunduk, bugün İş Bankasının Umum Müdürü ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği Başkanıdır. Fakat Üzeyr Avundukun en mühim vasfı, kendisine daima güvenilen bir D. P. li olmasıdır ve D. P. gemisi hâler bu güvenilir adamların gayretiyle yürüyebilmektedir.

Basın

Berlin toplantısı

Merkezi Zürich'te bulunan Beynelmilel Basın Enstitüsünün 26 Mayısta Berlinde toplanacak Sekizinci Umumî Heyet toplantısının Türkiye için son derece alâka çekici bir şekilde cereyan etmesi kuvvetle muhtemeldir. Zira, bilindiği gibi, Enstitünün İcra Komitesi C. H. P. Genel Başkanı İnönüyü, toplantının açılış gününde bir konuşma yapmak için şeref misafiri olarak davet etmiştir. İnönü bu davete icabet edecek midir? Bu, henüz katî olarak belli değildir. C. H. P. Genel Başkam, Berime gidip Basın Enstitüsünün Umumî Heyet toplantısında konuşmayı arzu etmektedir. Hattâ yapmayı düşündüğü konuşma üzerinde hazırlanmaya bile başlamıştır. Fakat bu hazırlıklar, İnönünün îhtiyatkâr mizacının ve alışkanlığının bir eseridir. Çünkü C. H. P. Genel Başkanı, Berlin yolculuğu için henüz katî kararını vermiş değildir. Bu kararın verilmesinde iç politika hâdiselerinin büyük tesiri olacaktır. Eğer, tahkikat talepleri Meclise gelirse, eğer ara seçimlerine gidilmesine karar verilirse, Genel Başkan, partisinin başında kalmayı tercih edecektir. Bu takdirde Berlin toplantısı yerine, İnönü, hara-

İstibdattan Demokrasiye

1914 SENESİ

«1914 senesi ilkabaharı yeni ordunun kurulması ve yetiştirilmesi yolunda kesif çalışmalar içinde geçmiştir. 1908 senesinden beri hemen daimi bir sefer hayatı içinde yaşamıştım. Yemenden getirdiğim ateşli hastalıklar ve kulak ağırlaşması sebebi ile bir umumi dinlenme ve araştırma ile tedaviye ihtiyacım vardı. İkinci Şubede bulunan Kazım Karabekir beyle bir Avrupa seyahati için 1 - 1,5 ay kadar isin almaya karar ver» dik. Teşebbüsümüzü Harbiye Nezareti lütufkâr bir anlayışla karşıladı. Avrupa seyahati için bir program yaptık. Kâzım Karabekir bir ay kadar kaldı, ben 15 gün daha fazla uzatabildim. Çok yer görmeğe çalıştık. Viyana,. Münih, Berlin, Paris ve İsviçrede gezdik. Her yerde ikâmet ve seyahat masrafı idareli ve asgari oluyor, fakat her yeri mümkün okluğu kadar çok geziyorduk. Önce Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun payitahtı olan Viyanaya gittik. Birkaç günde müstesna tiyatrosunu, müzelerini dolaştık. Şombrön Sarayını o zamandan beri bir daha görmedim. Muhteşem bir hatıra gibi zihnimde yaşar.

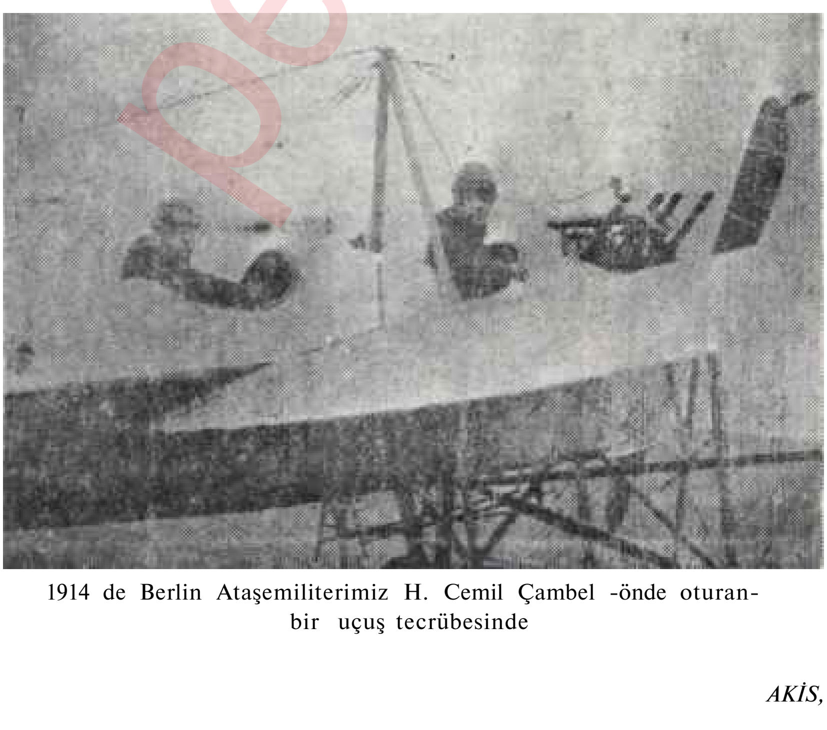
"Münihte birkaç gün eğlendik. Münihin bir fen müzesi vardı. Fen yolundaki icatların numuneleri ilk gününden beri geçirdiği ilerlemelerle gösteriliyordu. Meselâ lokomotif, ilk numunesi ile yanyana bugüne kadar geçirdiği bütün örnekleri veriyordu. Telefon böyle, fonograf, elektrik tesisleri, her şey böyleydi. Bu müze bir mahalleyi kaplıyordu. Münihte Topçu Mektebinden Azmi bey isminde değerli bir arkadaşım yüksek kimyagerlik tahsili yapıyordu. Bir pansiyonda oturuyorduk! Bütün istifadeli yerleri Azmi beyle geziyorduk. Münihin umumî hayatının üzerimde yaptığı daimî tesir kadınların o zamana kadar bilmediğim, genişlikte çalışkanlıkları olmuştur. Cemiyetin her hizmetinde kadınlar vazife almışlardı. Göze çarpan bir otorite ile işlerini yapıyorlardı. 7 . 8 milyonluk Bavyera, kadın erkek bütün- nüfusu ile 15 milyonluk bir cemiyet mahsulü veriyordu." Bizim . kadınlarımızın umumi hayattan uzak bulunmaları millî gücümüzü yarı yarıya azaltıyor mânasını ilk nazarda Münihte kavramıştım. Bir yağmurlu günde kapalı bir durağa sığınmış' vasıta bekliyordum. Münihli hanımların bekleme yerinde erkeklere nasıl çıkışıp, onları yağmura doğru nasıl ittiklerini hâlâ hatırlarım. Azmi beyin Münihe dair bir hikâyesi pek eğlencelidir. Bir apartmanda oturuyorlar. İstanbuldan eşyalarım getirtmişler. Bunlardan bildiğimiz böcekler çıkmış. Azmi bey apartman sahibi Madamdan, temizlik için bir çare söyliyeceğini düşünerek, akıl istemiş. Madam eşyayı ve temizlenecek böcekleri görünce feryadı basarak odadan çıkmış. Yarım saat geçmeden bir mühim Belediye sağlık ekibi apartmana gelmiş ve bütün eşyayı temizlemiş. Ehemmiyetli bir masraf pusulasını ödetmişler.

"Bavyeralılar eski bir krallık hanedanının parlaklığı içinde yaşarlardı. Almanya İmparatorluğu içinde olmakla beraber müstakil ve kuvvetli bir devletin usulleri ve debdebeleri her vesileyle görülürdü. Münihte bir profesör doktorun muayenehanesine gittim. Kulaklarımı uzun uzun muayene ettikten ve Yemende geçirdiğim sıtmaları dinledikten sonra iki cümleyle hükmünü-, söylemişti: "Binbaşı efendi size faydalı olacak durumda değilim. Kanaatımca kulaklarınız daha ziyade, artmaksızın ömrünüzün sonuna -kadar sizi götürecektir" demişti.

BERLİN OPERASINDA

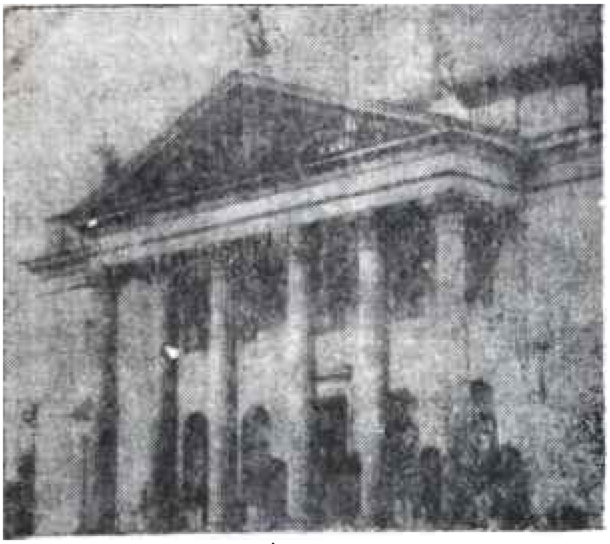
«Berline vardığımız gün eşyalarımızı istasyona bıraktık ve bir şehir kılavuzu satın alarak yayan şehre daldık. İstasyondan öğrendiğimiz bir iki pansiyonu görerek bizine yerleştik ve eşyalarımızı getirttik. Berline varmamızla bir saat içinde kendimiz bularak bir pansiyona yerleşmemiz bildiğimiz her hangi bir şehrin basit işi gibi, olmuştu. Bundan sonra sefarete giderek Ataşemiliterimiz, pek yakın arkadaşımız Hasan Cemil beyi -Hasan Cemil Cambel. ziyaret ettik. İlk işimiz Berlindeki beceriklilliğimizi anlatmak oldu. Hasan Cemil bey Türkiyenin , seçilmiş iki adamının elbette böyle yapacağını söyleyerek gülüyordu. Çambelin lütfuyla Berlini iyi gezdik. Tabii en ehemmiyetli işimiz operaya gitmek oldu. O ne dikkatli, ne telâşlı bir şeydi; operaya gitmek. Saat 8 den evvel orada bulunduk, Wagner'in bir operası oynanıyordu.' Müzik başlayınca bizim Yemen mektebinin musiki terbiyesi hafızamda canlandı. Arkadaşlarıma "biz bunları Yemenden biliriz" diye övünüyordum. Bununla beraber ilk görüşümde oyunun uzun sahnelerinden yorulmuştum. Nihayet son sahne geldi, kapıdan giren sanatkâr müzikle söylemeğe başladı ve tahmine göre yürüyüp oda nihayetine varınca oyun bitecekti. Sanatkâr yüksek sesle rolünü yaparak odanın ortasına kadar Keldi ve perde kapandı. Yalnız kapıdan, odanın ortasına gelinceye kadar yarım saatten fazla zaman geçmişti. Canımızı zor dışarı attık!..

"Berlinde Büyük Elçimiz Mahmut Muhtar Paşayı da ziyaret ettik. Memleketten haberler duyuyor ve" memnun bir hal göstermiyordu. İh-

1914 de Berlin Ataşemiliterimiz H. Cemil Çambel -önde oturan- bir uçuş tecrübesinde

HİKAYELERİ

BERLİN OPERASI

tiyatlı konuşmasına rağmen Almanyayla Devlet arasındaki münasebetlerden haberli olmamaktan şikâyet eder görünüyordu. Yeni yapılan ordu teşkilâtım da tenkid ediyordu Berlinde epey gezdik. Temiz, muntazam bir şehrin saat gibi işleyen bütün nakliye vasıtalarının, çok canlı bir halkın tesirine insan kapılırdı. Aksamları bir umumî bahçede yemek yemek bir zevk olurdu. Berlinde de bir profesör hekime kendimi muayene ettirdiğimi hatırlarım. Profesör iki gün benimle meşgul olduktan sonra bir takım tavsiyeler yaptı. Bana öyle geldi ki bir şey söylemiş olmak için konuşmuştu.

PARİSTE GEÇEN GÜNLER

«Bundan sonra Karabekirle beraber Parise geldik. Şanzelize civarında bir otele yerleştik. Karabekir 1-2 gün sonra ayrılarak İstanbul a döndü. Ben Ataşemiliter olan Ali Fuad Erdenle Parisi meşhur müzeleri, ormanları ve meydanları ile öğrenmeğe başladım. Bundan evvel âdetim veçhile bir profesöre müracaat ettim. Profesör üç gün benimle uğraştı, birçok tahliller yaptı, kan aldı, belkemiğimden su aldı ve bu muayeneler neticesi otelde kımıldanamıyacak kadar hasta oldum. Sevgili arkadaşım Ali Fuad Erden doktor gibi bana kuvvet veriyor ve isyanımı yatıştırıyordu. Nihayet. Profesör hükmünü verdi. "Binbaşı efendi ben sizde hiçbir şey bulamadım" dedi. Ben de o günden beri çok kere yarım düzüne hastalık taşımakla berafber, hiçbir şeyim yoktur kanaati ile yaşayıp duruyorum.

"Pariste Bulonya ormanında bir askerî resmi geçit yapılmıştı. Ataşemiliterle beraber bu geçit resmini seyretmiştik. Muazzam halk yığını önünde muhteşem bir ordunun gösterisi karşısındaydık. Afrikalı süvari ve piyade kıtaları göze çarpıyordu. Anavatan askerleri zamanın en mükemmel teçhizatıyla geçiyorlardı. Bizim bildiğimiz Alman yürüyüşünden farklı olan Fransız kıtalarının yürüyüşü bana kısa ve çevik adımlarıyla canlı ve hareketli bir manzara gibi görünüyordu. Halk çılgın halde âdeta bayram yapıyordu. Anlaşılıyordu ki Temmuz yıldönümü dolayısıyla yapılan bu geçit resminin siyasi bir gösteriş olması kadar halka şevk verecek bir vesile gibi kullanılması da arzu edilmişti. Saatler, süren tören kısa zamanda, bitmiş gibi zevkli geçmişti.

"Louvre müzesinin tesirini üzerimde taşırım. Muh; teşem salonlar insan tarihinin müstesna eserlerini istifade arayan gözlere teşhir ediyordu. Az vaktimizde pek az bir kısmını görmek kabil olmuştu.

"Avusturya - Macaristan veliahtının Saray Bosnada öldürüldüğü haberini ben Pariste öğrenmiştim. İlk günün heyecanlı havadisi, ertesi gün ehemmiyetini kaybetmiş gibiydi. Ben de son bir merhale olmak üzere. İsviçre ye Lüsern şehrine hareket ettim. Lüsern'de geçirdiğim 3 . 4 gün gençlikten bir bahtiyarlık sahnesi gibi hatırımda kalmıştır. Temiz, güzel, küçük şehir, orman yolları ile pek hoşuma gitmişti. Şehirde ve dağda pansiyonda kalıyordum, tabldotlarda Balzak'in örneklerini hatırlatan cemiyetler içinde bulunuyordum. Bir defa dağda genç bir Macar Katolik rahibinin bir misafirine din telkinleri yaptığını seyretmiştim.

CİHAN HARBİ BAŞLIYOR

«Bir gün birden bire gazetede Avusturya - Macaristan ile Sırbistan arasında gerginliğin arttığını okudum. Ültimatom ihtimalinden bahsediliyordu. Hemen seyahat acentesine uğrayarak memlekete dönüş için bilet almaya karar verdim, Almanya, Fransa, Avusturya üzerinden hangi yol aradımsa memur bana kapalı olduğunu söyledi. Heyecanım artmıştı. Memurun yardımı ile İtalya üzerinden dönüş imkânı buldum. İki saat sonra yola çıkmıştım. İtalyadan geçerken gazetelerden heyecanlı havadisleri öğreniyorduk. Şaşılacak şey. Almanya ve Avusturyanın müttefiki olan bu memlekette kayıtsızlık ve sükûnet vardı.

"Akdenizden bir İtalyan vapuru ile İstanbula kavuşmuştum. Hemen Genel Kurmay dairesine gittim. O gün memleketimizde umumî seferberlik ilân olunmuştu: 4 Ağustos 1914... Von Feltmanla görüştüğümüz zaman Almanyanın harb ilân etmiş olduğunu öğrendim. Seferberlik tertipleri Genel Kurmayın Üçüncü Şubesinde yani bizim şubemizde hazırlandığı için artık gece gündüz çalışma başlamıştı.

"Hayatımda yaptığım en uzun Avrupa seyahatimin kısa hikâyesi budur. Gülünç denecek kadar mahdut şartlar ve imkânlar içinde cereyan eden bu kısa gezi, öteden beri bildiğim yerlerde geçmiş gibi üzerimde mübalâğasız bir tesir yapmış, ancak tabii bir surette çok istifadeli olmuştur. Bundan sonraki Avrupa seyahatim 8 sene sonra Lozan'a.gitmekle yapılmıştır. Ondan sonra da resmî vazifelerle Avrupanın hemen her tarafına gitmişimdir. Garibi şurasıdır ki, tanıştığım birçok Avrupa ricali, konuşmalarımdan benim uzun müddet tahsil veya memuriyet suretiyle Avrupada bulunduğumu zannederler, sorarlardı. İlk kısa seyahatımda zevk olarak her yerde aradığım müzelerle, operalar olmuştur. Müzik terbiyesini Yemen Mektebinden sonra 1914 de Avrupada tamamlamış olduğumu arkadaşlarıma söylemekten hoşlanırdım. Hepsi de eğlenerek dinlerlerdi.

retli bir teşrii faaliyet ve yurt içi geziler programını tahakkuk ettirmeye çalışacaktır. Yok eter, ara seçimleri her yıl olduğu gibi hu defa da geri bırakılır ve Meclis erken bir tatile girerse -bu ihtimal şu günlerde pek. kuvvetlerim iştir- İnönünün- Berlin yolculuğu için mâniler kalkmış olacaktır.

Ne konuşulacak?

İhönünün katılma hususunda kati kararını almaya çalıştığı şu günlerde, Berlinde yapılan ; Sekizinci Umumî Heyet toplantısı için, Beynelmilel Basın Enstitüsü son hazırlıklarım tamamlamak üzeredir. Dünyanın dört bucağındaki çeşitli milletlerden bin kadar gazetecinin. üye bulunduğu Enstitünün meşgul olduğu

Eisenhower

Bir misal...

mevzuların başında "Basın Hürriyeti" gelmektedir. Enstitünün yaptığı ilmî; etüdler, bilhassa gazeteciler arasında büyük alaka uyandırmakta ve gazetecilik mesleğinin gelişmesini temin eden temel gıdanın hürriyet olduğunu ortaya koymaktadır. Enstitünün araştırmaları göstermiştir ki, nerede hürriyet varsa orada basın gelişmekte, nerede hürriyetler kısılmışsa ora-da da basın gerilemektedir. Enstitünün tarafsız ve sırf mesleki gayelerle yaptığı araştırmalar sonunda vardığı bazı neticeler, bir taifem memleketlerin idarecileri arasında hoş karşılanmamış, hattâ merhum Somuncuoğlu gibi bunu içişlerine bir müdahele diye vasıflandıranlar da çıkmıştır. Ama Enstitünün memleketlerin içişlerine müdahale gibi bir gayesi yoktur. O kadar yoktur ki, İnönünün Sekizinci Umumî Heyete davetinin bazı Türk gazetelerinde, C. H. P. Genel Başkanının Berlinde Türk basınının meselelerinden bahsedeceğine dair haberlerin çıkmasına sebep olması Enstitü idarecilerinde üzüntü uyandırmıştır. Enstitü İcra Komitesi Baş» kanı Urs Schwarz, İnönüye gönderdiği . bir mektupta bu suitefehhümden duyulan üzüntüyü belirtmiş ve İnönünün tıpkı bundan evvelki kongrelerde birer konuşma yapan Eisenhower ve Hollanda Prensi Bernhard gibi bir şeref misafiri olduğunu

Prens Bernnard

... ve bir daha!.

ve Enstitünün arzusunun, tecrübeli bir devlet adamı olan İnönünün basın ve iktidar münasebetleri gibi uumumî bir meselede kanaatlarını işitmek ye seçkin bir milletlerarası dinleyici-topluluğunu onun tecrübelerinden faydalandırmaktan ibaret bulunduğunu belirtmiştir. Mektup, İnönünün memleket dışında da ne kadar iyi tanındığım göstermektedir. Zira, milletlerarası bir toplantıda tutup da iç meselelerimizin münakaşasını sapmak İnönüden beklenecek bir bereket, değildir. O İnönü ki, daha bir hafta önce, sırf Başbakan yurt dışındadır diye kararlaştırılmış Ege gezisini geri bırakmıştır.

Milletlerarası Basın Enstitüsünden İsmet İnönüye Gelen İki Mektup

10 Şubat 1959

Ekselans İsmet İnönü
Halk Partisi Lideri
Malatya Milletvekili
Ankara

Ekselans,

Hür Dünya memleketlerindeki başyazarların hususi bir topluluğu olan Milletlerarası Basın Enstitüsü, 1959 yılının 28, 27, 28 Mayıs günleri Berlinde Sekizinci Umumi Heyet toplantısını yapacaktır. 1000 üyemizden 260 den faydasının toplantıya katılacağını umuyoruz.

Toplantının yeri ve zamanı nazarı itibare alınarak, Enstitünün İcra Komitesi, açılış gönünde basın hürriyetinin veçheleri üzerinde mühim bir münakaşa açılmasına karar verdi. Bilhassa hürriyet ve nizam arasındaki muvazenenin nasıl devanı ettirileceği meselesini münakaşa etmek arzusundayız.

Modern Türkiyenin bu mevzuda uzun bir tecrübesi olduğunu ve Ekselanslarının bu sahada başlıca rollerden birini. oynadığını düşünerek, 26 Mayısta Berime gelmeyi kabul buyurup Enstitümüzün Umumi Heyetini tecrübenizden faydalandırmanızı bizim için büyük bir şeref saydık.

İcra Komitemizin üyesi ve Türk Millî Komitesinin Başkanı Dr. Ahmet Emin Yalmanın, Enstitü ve Enstitünün Umumi Heyet toplantıları hakkında arzu ettiğiniz munzam malûmatı memnuniyetle vereceğinden eminiz.

Davetimizi kabul etmenizin mümkün olacağın, son derece ümit etmekteyiz.

En derin saygılarımla
Müdür
E. J. B. Rose

*

8 Nisan 1959

Ekselans İsmet İnönü
Halk Partisi Lideri
Malatya Milletvekili
, Ankara

Ekselans,

Başkan Eisenhower'in, Prens Bernhard'm ve diğer birçok mühim kimselerin evvelce yaptıkları gibi, zati âlilerinin de önümüzdeki. Mayıs ayında Berline gelerek Sekizinci Umumi Heyet toplantımızda bir konuşma yapmanız hususundaki davetimizin, Türk basınında suitefehhümlere sebep olduğunu üzüntüyle müşahede ettik.

Türk basınının reaksiyonlarından, davetimizi, bazı meslekdaşlarımızın Türk basınının meselelerini Umumi Heyet toplantısında bahis, mevzuu etmek istediğiniz şeklinde tefsir ettiklerini öğrendik. Davetimizin yanlış anlaşılması bir talihsizlik eseridir. Zira. biz, Halk Partisi Lideri ve sabık Türk Cumhurbaşkanı olarak, basın ve iktidar münasebetleri, yani âmme nizamı ve basın hürriyeti arasındaki muvazenenin nasıl devam ettirileceği gibi UMUMİ bir meselede kanaatinizi işitmek ve seçkin bir milletlerarası dinleyici topluluğunu tecrübelerinizden faydalandırmak arzusundayız. Bu meselenin milletlerarası bir alâka mevzuu teşkil ettiğini sanmaktayız.

Hür Batı Dünyasının tarihinde en kritik bir zamanda ve en kritik bir mevkide yapılacak olan toplantımızın muvaffakiyetinde huzurunuzun büyük bir rol oynıyacağından emin Olarak, Berlinde bize hitap etmeyi kabul ettiğinizi Dr. Ahmet Emin Tumandan işitmekle son derece bahtiyar olacağız.

En derin saygılarımla
İcra Komitesi Başkanı
Urs Sdcwarz

İdare

Kaymakamın başına gelenler...

Şu yünlerde Kayserinin Talaş kasabasında 30 yaşlarında bir adam, kalınca, bir kitabın üzerine eğilmiş, yüksek sesle birtakım lâtince kelimeler -tekrarlamaktadır. Adamın oturduğu evde üç küçük çocuk vardır. Zaman zaman üç küçük çocuğun gürültüsü, lâtince kelimeleri bastırmakta, fakat adam -sanki kendi sesinden başka ses duymuyormuş gibi, tekrarlarına devam etmektedir. Evde çocukların gürültüsünü mümkün mertebe hafifletmeğe çalışan bir de genç kadın vardır. Kadın, arada bir kaşlarını çatıp "Sualin bakalım, görmüyor musunuz, babanız ders çalışıyor" diye çocuklarım azarlamaktadır.

Üç çocuk babası 30 yaşındaki adamın çalıştığı ders, "Roma Hukuku"dur. Adam bir (hafta sonra bu dersten imtihana girecek ve bitirdiği Siyasal Bilgiler Fakültesinden sonra -fark, imtihanını vererek. Hukuk Fakültesi mezunu da olmağa uğraşacaktır. Çünkü 30 yaşından sonra, mesleğini değiştirmeğe, serbest hayatta, iş aramağa mecburdur. İki hafta önce partizanca muamelelere tahammül edemediğini bildirerek, beş yıldan beri emek verdiği idarecilik mesleğinden istifa suretiyle ayrılmıştır. Şimdi işsizdir.

Kayserinin Talaş kasabasında kardeşinin evinde misafir kalan Mehmet Toprak, istifasından önce Kozaklı kaymakamıydı. Geçen Kasım ayında yıllık izninden vazifesine döndüğü gün ilçenin Hayvan Sağlık Memuru tarafından makamına intikal ettirilen bir hadiseyi öğrendi. İzinde bulunduğu «ırada Hayvan Sağlık Memuruna dört: kişi gelmiş, ellerinde tuttukları bir belgeyi imzalatmak istemişlerdi. Belgede kendilerinin besiciliği meslek edindikleri yazılıydı. Memur, bu dört kişinin besicilikle en ufak alâkaları bulunmadığını çok iyi biliyordu. Belgeyi imzalıyamıyacağını söylemiştii Müracaatçılar bunun üzerine hazırlanan belgeyi memurun elinden kapmışlar ve "Sen istersen imzalama! Bunu başka bir yerdeki veterinere imza ettiririz. Zaten istediğimiz parayı bu belge almadan da alacağız. O zaman sen kütü kişi olacaksın" deyip gitmislerdi. Resmî evrakın muamele sırasında elinden alındığını hayretler içinde gören. Sağlık Memuru, durumdan Kaymakamlığı haberdar etmişti.

Mehmet Toprak, besicilik belgesi hikâyesinin mânasını, durumdan haberdar olur olmaz anladı. Ortada Et ve Balık Kurumundan taahhüt karşılığında kredi alma meselesi vardı. Müracaatın evveliyatını tetkik ettirdi ve öğrendi ki taahhüt, 390 bin liralık koyun ve sığır teslimini tazammun etmektedir. Taahhüde girenler, Kozaklı D. P. Başkanı Hayri Asil, Necati Ülkün -Nevşehir Milletvekili- Hasan Hayati Ülkünün kardeşi-, Aziz Ceyhan ile Dursun Ünal adındaki dört kişidir. Bunlar besici olmadıkları ve karşılık göstermek için gerekli değerde gayri menkule sahip bulunmadıkları halde, mevzuu bahis taahhüdün yüzde 50 sine tekabül eden 195 bin lira avansı Et ve Balık Kurumundan almak istemektedirler. Bunu temin için besicilik belgesi tanzim etmişler. Et ve Balık Kurumu temsilcisine bir tahkikat evrakı hazırlatmışlar ve bu tahkikat evrakına -her nasılsa- üzerlerine yazılı yüzbinlerce liralık gayri menkul varmış gibi kayıtlar düşürtmüşlerdi.

Mehmet Toprak, bunları öğrenince derhal Tapu Memurluğuna resmi bir yazı yazdı. Adı gecen şahıslar üzerindeki gayri menkullerin bildirilmesini istedi. Gelen cevapta -altıyüz liralık birkaç parça arsası olan biri hariç- ortakların hiçbirinin gayri menkulü bulunmadığı bildiriliyordu. Et ve Balık. Kurumuna gönderilen "tahkikat raporu"nda ortaklar üzerine kayıtlıymış gibi gösterilen parseller, tamamen başka şahısların üzerindeydi.

Kaymakam, bu malûmat karşısında durumu bir yazı ile Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğüne bildirdi, 195 bin liranın ödenmesinin -o sırada muamele tamamlanmak üzereydil durdurulmasını istedi.

Kurum Umum Müdürlüğü, başlangıçta Kaymakamın bu müracaatını dikkate aldı ve tediyeyi durdurttu. Fakat... bir müddet sonra mahallî kombinanın aracılığı ile bir mektup aldı. Mektup "Nevşehir Mebusu Hasan Hayati Ülkün" imzasını taşıyordu. Ülkün, Kurumun muameleyi durdurduğunu öğrenince kaleme kâğıda sarılmış ve taahhüde giren ortakların D. P. li Ve kendisinin arkadaşı olduğunu. Kaymakamın muhalif zihniyet taşıdığını ileri sürerek, "Arkadaşlarımı mâlen ve ahlaken teziye ettiğim gibi, teşebbüslerinin samimiyetine ve muvaffakiyetine inanmaktayım" demişti

Mehmet Toprak
Yüreği götürmedi

Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğü, bu yazıyı ve evrakı olduğu gibi Ticaret Bakanlığına intikal ettirdi ve Bakanlıktan muameleyi durdurma kararının iptali emrini almakta gecikmedi. Kısa. bir müddet sonra Umum Müdürlükten Kombina Müdürlüğüne şu şekilde bir yazı geliyordu:

"GİZLİ VE ZATA MAHSUS"

Kombina Müdürlüsüne

26 Hasım 958 gün ve C. 2241/401 (Damga ile) 6128 sayılı emriyle 20/11/958 tarih ve K. 40/1-2241/1451 işaretli yazı cevabı

Hayri Asil ve arkadaşlarının durumlarıyla ilgili, yukarıda tarih ve işaretli yazınız ve ekleri tetkik ve mütalâa olunmuştur.

Vaki talep üzerine durum ve haklarında yapılan muamele Umum Müdürlüğümüzce Sayın Ticaret Vekiline arzedilmiş ve mezkûr şahıslarla bağlantı yapılması hususunda emir telâkki edilmiştir.

Bu emir gereğince müracaat sahipleriyle herhangi bir tahdit nazarı itibare alınmaksızın istisnai olarak mukavele aktedilecektir.

Gereğinin buna göre ifsını rica ederim.

Et ve Balık Kurumu
Umum Müdürü

Bu yazı, muamelenin -hem de eskisinden çabuk bir şekilde- tekemmülü ve ortaklara 195 bin liranın derhal ödenmesini sağladı.

Kaymakam, bizzat tespit ettiği hâdiselerin, geçirdiği safhalardan sonra, böyle hir neticeye bağlandığını görünce hayretler içinde kaldı. Hayretlerine yeni bir hayret sebebinin daha eklenmesinde gecikme olmadı. Bu, kendisine gelen bir telgraf emriydi ve görülen lüzuma binaen Bingöl Vilâyeti Hukuk İşleri Müdürlüğüne vekâleten tâyin edildiğini bildiriyordu. Bekledi; düşündü: Ankaraya gidip kendisine bu emri veren bakandan sebep sormak istedi. Fakat D. P. teşkilâtı mensuplarının kolaylıkla geçebildiği Bakanın kapısı, kaymakamlara kapalıydı. Nihayet eline kalemi alıp o da bir yazı yazdı. Yazı şöyle bitiyordu:

....Bu cezayı meslekî dürüstlük ve samimiyetime lâyık olmayan bir tecziye addettiğimden; çok sevdiğim ve idealle aynı yolda hizmet etmek kararına bulunduğum kaymakamlıktan haysiyetimin bu indi muamelelerle yeniden zedelenmesine mâni olmak için istifa ediyorum.

Kabulünü emirlerinize saygı ile arzederim.

Kozaklı Kaymakamı
Mehmet Toprak

Kongreler

Mühendislerin hesabı

Geçen haftanın sonunda Cuma günü, Dil - Tarih ve Coğrafya. Fakültesinin Üniversite Konserleriyle meşhur büyük salonunu dolduran mühendis ve mimarlar, kürsüye çıkan arkadaşlarının hoşça vakit geçirmek için anlattığı fıkraları kahkahalar savurarak dinlerlerken, kürsünün hemen arkasında da oy tasnifi yapılıyordu. Tasnifin neticesi ancak saat 21'e doğru ilân edildi ve eski Genel Sekreter Rüştü Özalın rakibi Yakup Neyaptıyı 110'a karşı 158 oyla mağlûp ett:ği anlaşıldı. Böylece, 5 günden beri devam eden Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Altıncı Umumî Heyet Toplantısının "en mühim mesele" si şimdilik halledilmiş oluyordu. Şimdilik, halledilmiş oluyordu, zira Rüştü Özalın Birlik Genel ' Sekreterliğinde kalmasını önleyici bir kanun tâdili teklifi. Meclis komisyonlarında incelenmekteydi. 1957 seçimleri arifesinde D. P. den istifa eden eski Konya Milletvekili Rüştü Özalın hâlen C. H. P. ye kayıtlıdır, delegelerin oylarıyla Birlik Genel Sekreterliğine getirilmesinin bazı mutaassıp demokrat zevatı rahatsız ettiği öteden beri bilinmekteydi. Bu zevat, faal politikadan kaçınan ve enerjisini Birliğin işlerine hasreden Rüştü Özalın seçilmemesi için ellerinden geleni yapıyorlar, fakat Umumi Heyet, bu tesirlerin üstünde kalarak oylarını Özaldan esirgemiyorlardı. Seçim yoluyla Özalla başa çıkamıyacaklarını anlıyan bu azimkar zevat, son çare olarak Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin kurulmasını temin eden 0235 sayılı kanunun tâdilini bulmuşlardı. Tâdil teklifine göre, Genel Sekreter Umumi Heyet tarafından değil. İdare Heyeti tarafından seçilecekti. Eee, tabii, 10 kişiye meram anlatmak 500 kişiye söz geçirmekten çok daha kolaydı...

Kanun teklifinin hikâyesi

1950'den önceki yıllarda Konyada pek sevilen bir Nafıa Müdürü vardi: Bu genç mühendis 1950 - 1954 yılları arasında Konyanın Demokrat Belediye Başkam oldu. 1954 seçimlerinde ise, hemşehrileri çalışkan Belediye Başkanlarını Konya milletvekili olarak Meclise gönderdiler. Rüştü Özal adındaki bu genç inşaat mühendisi, parlâmento hayatında da çabucak kendisini sevdirdi. Dürüsttü ve fikirlerini serbestçe ifadeden kaçınmıyordu. Bu yüzden, 1957 seçimleri arifesinde D. P. den istifa etti. Artık D. P. büyüklerinin sevdiği adam değildi. Fakat meslektaşları arasında hâlâ seviliyordu. Nitekim Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin 1958 Ocağında İstanbulda toplanan -Beşinci Umumî Heyetinde İnşaat Mühendisleri Odası tarafından Genel Sekreter namzedi gösterildi. Rüştü Özalın hemşehrisi Konya Milletvekili Himmet Ölçmen, Özalı Genel Sekreter seçtirmemek için faaliyete geçti. Kalktı, İstanbula gitti. Ölçmenin tezi şuydu: Birlik, menfaatına uygun hususları kanunlaştırmak vesair yardımlar için Hükümetin müzaheretine muhtaçtır. Bu, ancak Rüştü Özalı Genel Sekreter seçmemekle mümkündü...

Sadece hesaba kitaba ve maddi menfaata akıllarının erdiği sanılan mühendisler, bu vesileyle mânevi kıymetleri de ölçüp biçmeyi pek iyi bildiklerini ispat ettiler ve Rüştü Özal, Genel Sekreterliğe seçildi. Fakat hasımları mağlûbiyeti kabule yanaşmıyorlardı. Bu maksatla bir kanun teklifi hazırlandı. Teklifin altında mimar Mahmut Pınarın (Sinop - D . P.) imzası vardı. Mahmut Pınarın teklifinde Genel Sekreter seçme halikı Umumî Heyetten alınarak,

Rüştü Özal
Silâhı : Sevgi!.

Birlik İdare Heyetine veriliyordu. Kanun teklifi Nafıa Encümeninde müzakere edilirken keyfiyetten hâberdar olan Birlik, diğer odalarla da temas ederek, bizzat kendisinin hazırladığı tâdil teklifi tamamlanıncaya kadar Mahmut Pınarın teklifinin kanunlaşmaması için teşebbüse geçmiş ve Sinop milletvekilinden teklifini geri alması rica edilmişti. Mahmut Pınar, Birliğin ve Mimar Odasının müracaatlarına cevap dahi vermedi. Bu arada teklif de Nafı Encümeninden Adliye Encümenine havale edildi.

İşin bu seyrini öğrenen Altıncı Umumî Heyet delegeleri, çok heyecanlandılar. Toplantının dördüncü günü bu mevzu üzerinde konuşan hatipler, "Birlik için tehlike çanlarının çaldığından", "bu hareketin, hakikaten Rüştü Özalı bertaraf etmek için yapılıyorsa, yakışıksızlığından" bahsettiler. Mensur» olduğu Oda ve Birlik ile temas etmeden, istişarede bulunmadan böyle bir teklif yaptığı için Mahmut Pınarın Haysiyet-Divanına sevkedilmesini istiyenler oldu. Ancak bu istek, her milletvekilinin dilediği kanun teklifini yapmada serbest olduğu ve esasen bir üyenin ancak mesleki faaliyetinden dolayı Divana sevkedilebileceği düşünülerek reddedildi. Ama Mahmut Pınarın kanun teklifinin. Altıncı Umumi Heyetin 6235 sayılı kanunun tâdili hakkındaki görüşlerine aykırı olduğunun B. M. M. başkanlığına bir telgrafla bildirilmesine - karar verildi. "Telgraf çekme" teklifi de bir mesele oldu. Başkanlık Divanı, nedense. önce bu teklifi oya koymak istemedi. Israr karşısında oya koymağa mecbur kaldı. Teklifin kabul edilmesi üzerine, telgraf çekilmesine kimlerin oy verdiğinin tesbitini isteyen bir teklif yapıldı. Bu teklif, tabii kabul edilmedi.

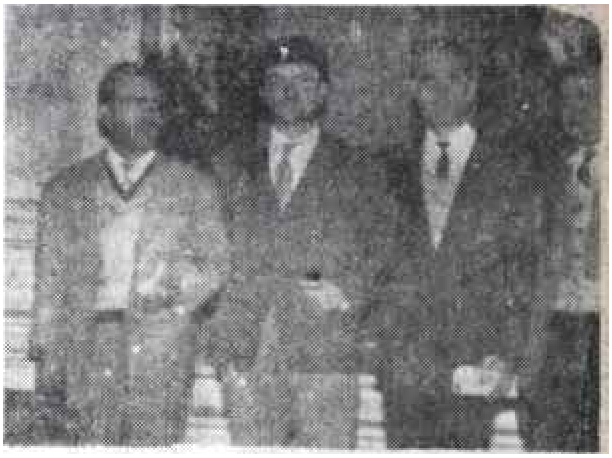
Şimdi ne olacak ?

Altıncı Umumî Heyet toplantısına Himmet Ölçmen, delege olmadığı için katılmamıştı. Bu bakımdan Rüştü Özalın seçilmemesini temin için yapılan faaliyet, Beşinci umumi Heyetteki kadar canlı olmadı. Ama bazı delegeler, eğer Himmet Ölçmen bu toplantıda da faaliyet gösterseydi, Özalın seçimlerde daha da çok oy alacağını söylüyorlardı ki bu görüşe haksız demek kolay değildi. Fakat işte Rüştü Özal, herşeye rağmen tekrar seçilmişti. Şimdi bütün mesele Mahmut Pınarın teklifinin Meclisten ne şekil alarak çıkacağı noktası etrafında toplanıyordu. Eğer Mahmut Pınarın teklifi kanunlaşır da Genel Sekreterin Birlik İdare Heyeti tarafından seçilmesi yoluna gidilirse, bu heyetin' de Umumi Heyet gibi Özalı tercih etmesi ihtimali vardı. Fakat bu sadece bir ihtimaldi. Zira, Rüştü Özalın C. H. P. ye girmesinin affedilemediği aşikârdı. Geçen sene İdare Heyetine seçilen ve Birlik Başkanlığı yapan Afyon milletvekili Orhan Uygun veya bu sene İdare Heyetine seçilen İsmet Barutçunun D. P. li olmasında mahzur görmeyen zihniyet, Rüştü Özalın C. H. P. lı olmasını -hem de faal politika yapmamasına rağmen- hoş görmüyordu. Mahmut Pınarın teklifi kanunlaşırsa, Rüştü Özala Birlik Genel Sekreterliğine veda etmek düşecekti. Ya da tekrar D. P. ye girecekti! Esasen böyle bir davet vardı: Bundan bir ay kadar önce Birlik İdare Heyeti ile birlikte Refik Koraltam ziyaret eden Rüştü Özalı. Meclis Başkanı hararetle karşılamıştı. Sözlerine "Bizi sen niye bıraktın?" diye başlıyan Koraltan. Özala iltifatlar yağdırdıktan sonra "Kollarımız açık, bize gel!" demişti. Bu iltifatı tebessümle karşılayan Özal, ayni teklifi hâlâ tekrarlıyan arkadaşlarına kahkahalarla gülerek cevap vermektedir.

Hafıza-i beşer nisyan ile malul değildir.

Geçen haftanın sonunda Cuma günü, İzmir Cezaevinin mermerli kapısı önünde, tepesine dikilen iki jandarmadan iri yarı olan) ekmek torbasından kelepçesini çıkarırken Tarık Haluluya, "Hadi bakalım, uzat ellerini" dedi. Yakışıksız bir teklife maruz kalmış bir genç kız gibi kızarıp bozaran Halulu, neye uğradığını şaşırmıştı. Fakat işini bilen jandarma, büsbütün sertlendi: "Hâlâ yüzüme bakıyor, yahu! Şimdi seninle mi uğraşacağız. Hadi uzat ellerini!" Mahçup Halulu, âdeta aslan kesilmişti. Jandarmanın Adalet - Bakanının tamiminden haberi yok muydu? Bilmiyor muydu ki artık gazetecilere kelepçe vurul - mıyacaktı? Esat Budakoğlunun bu mevzuda, umumî efkâr önünde bir taahhüdü vardı.

Ama jandarmanın böyle "kuru glirültü"lere karnınım tok olduğu görülüyordu, kesip attı: "Arkadaş!. Sen elini uzatıyor musun, uzatmıyor musun? Hastahaneye nasıl mahkûm götürülür ben bilirim, senden, öğrenecek değilim"; Tarık Halulu, baktı ki pabuç pahalı, çaresiz ellerini uzattı ve işini bilen jandarma maharetle kelepçeyi bileklerine geçirdi ve şrak diye kilitledi. Genç gazetecinin başından aşağıya âdeta bir kazan kaynar su boşanmıştı. Utancından başını yerden kaldıramıyor, iki jandarma arasında kös kös yürüyordu. İzmirlilerin bu "doğru yoldan çıkmış" temiz yüzlü delikanlıya merhametle baktıklarından şüphe yoktu. Acaba cana mı kıymış, hırsızlık mı yapmış, ırza mı geçmişti? Yoksa esrar veya eroin imalcisi miydi, döviz kaçakçısı mı? Bu, belli değildi.

Halulu, hapishaneye girdiği gün

Başbakan Menderesin hususî hayatının tafsilâtını açıklamak iddiası ile açılan dâva sonunda 16 ay hapse mahkûm olan Ve cezasını İzmir Hapishanesinde dolduran Halulunun, bir de böyle mânevi eziyete maruz kalmak da alnının yazısıymış... Nasıl dikkatsizlik etmişti de kırık bir cama basıp ayağını kesmişti! Hay kesmez olaydı-. Hadi kesti, ne diye mikrop kapmaktan korkup hastahaneye sevkini istemişti! Bileklerinde kelepçe, iki jandarma arasında yürüyen "azık" Tarık Halulunun aklından, iğnesi taktan bir plâk gibi hep bu düşünceler geçiyordu. Ayağım kestiğine de, hastahaneye gönderilmesini istediğine de bin defa pişmandı. Adalet Bakanının mahkûm gazetecilere kelepçe vurulmaması hakkındaki emrinin İzmir deki jandarma tarafından duyulmamış olabileceğini düşünemediği için kendi kendine kızıyordu. Bir de Ankaradaki genç karısını düşünerek üzülüyordu? Kendisini böyle elleri kelepçeli görse, acaba karısı ne derdi, ne düşünürdü?

Genç Bayan Halulu, kocasına kelepçe vurulduğunu gazetelerden öğrenince tarifsiz derecede üzüldü. Bir müddet ne yapacağını bilemedi. Sonra kararını verdi: Çalıştığı yerden izin alıp İzmire gidecek, kocasını tesellive çalışacaktı. Tarık Halulu, üzülmesin diye karısının İzmire gelmesini istemiyordu. Her gün mektuplaşıyorlardı ve Tarık Halulu kir döviz kaçakçısı ile paylaştığı iki kişilik hapishane odasında insanın aklına ne gelebilirse hepsini karısına yazıyordu. Dış âlemle teması gazeteler ve gelen mektuplardan ibarettir. Gerisi, malûm hapishane hayatıydı ve Halulunun yeniden hürriyetine kavuştuğu zaman, her halde zevkle hatırlıyamıyacağı bu hayata ait hatıralar arasında bir çift çelik kelepçe pırıl pırıl parlıyacaktı.

Islaha Muhtaç Bir Husus

Basın mevzuatımız, bilindiği gibi, siyaset adamlarının hususi hayatım açıklıyan neşriyatı suç saymaktadır. Halbuki siyaset adamlarımın yaşayıştan., halk efkârı için en fazla merak uyandıran mevzulardan biridir. Halk bir 'bakanın, bir başbakanın, bir meclis başkanının, tanınmış bir milletvekilin n nasıl yaşadığını, nelerden hoşlandığını, yediğini, içtiğini, gezmesini, tozmasını, aile hayatını merale etmektedir. Merak etmekte haklı mıdır, değil midir? D. P. İktidarının ilk yıllarındaki Sıtkı Yırcalıya sorarsanız, yerden göğe kadar haklıdır ve gazeteciler mesuliyet yüklenen siyasetçileri taaa yatak odalarına kadar takip etmelidirler. Bırakın yatak odasını, bugün Tarık Haluku, Başbakan Menderesin yaşayışına dair en masum tafsilâtı yazdı diye İzmir Cezaevindeâ/br.

Ama bakın, İktidar hatiplerinin misal vermeyi pek sevdikleri Amerikada işler nasıl ? Bir sansasyon ve dedikodu gazetesi değil, belki dünyanın en ciddi haber gazetesi olan New York Times'ta geçen hafta Başkan Eisenhower hakkında şu tafsilât çıkmıştır:

Eisenhower, kilisede Dulles için dua ediyor ve sonra karısıyla birlikte otomobile bitmiyor ve Augusta'daki sayfiye evine dönüyor. Başkanın evine dönmekte istekli, fakat konuşmada son derece isteksiz bir haleti ruhiye içinde olduğu görülüyor. Beyaz Sarayın basın sözcüsü Hagerthy, durumu şöyle izah ediyor: Başkan, sabah traş olurken üst dudağını kesmiş ve kanı durdurmak için dudağına bir tampon konmuş. Eisenhower'in ağzını açmamasının sebebi işte bu tamponmuş...

New York. Times. Başkanın sabah traşı hakkındaki bu tafsilâttan sonra, o gün yağan şiddetli yağmur 'yüzünden Eisenhower'in pek sevdiği golf yerine, kulüpte arkadaşlarıyla briç oynadığım da ilâve etmektedir.

Ama hiç kimse çıkıp ta "Vay sen Başkanın ev hayatını açıklıyorsun" diye New York Times'mın yazı işleri müdürünün yakasına sarılmamıştır. Hele briç oynadığını yazarak Eisenhower'in kımarbazlığını ima ettiği iddiasında bulunmak hiç bir savcının aklından geçmemiştir.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Anlaşmalar

Akdeniz Paktı mı?

AKİS'in geçen sayısında ilk defa olarak bildirdiği Akdeniz Paktı projesi haberi, haftanın sonunda Avrupa basını tarafından da teyid edildi ve İstanbul gazetelerinde aksi sayık buldu. Paktın -eğer dünyaya gelirse-, gayesinin askerî olmaktan çok siyasi, bilhassa iktisadî olacağı, anlaşılmaktadır

Tabii ki mesele henüz bir fikir oolarak mevcuttur. Bu mevzuda ciddî etüdler bile yapılmamıştır. Yalnız Altı Avrupa memleketinin aralarında "Müşterek Pazar" teşkil etmelerinin az gelişmiş memleketleri ve bu arada Akdeniz kıyısındaki memleketleri kendilerini müdafaaya zorladığı unutulmamalıdır. Filhakika Pazara dahil İtalya hariç, ihracatının hemen hemen yarısına yakın kısmını Altı Avrupa memleketine yapan Akdeniz kıyısındaki birçok memleketin Müşterek Pazarın tesisiyle ihracat imkânları tehlikeye girmektedir. Bu tehlikeyi önlemek için düşünülen Serbest Mübadele Bölgesi üzerindeki müzakereler neticesiz kalmıştır. Bu sebeple Akdeniz memleketlerinin kendi aralarında bir birlik kurmak istemeleri tabiidir. Bilhassa Serbest Pazar bölgesinin dışında kalan İspanyanın bir "Akdeniz Müşterek Pazarı"nın veya "Akdeniz Serbest Pazarı"nın kurulmasını herkesten çok istiyeceği muhakkaktır. Nitekim İspanya, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Müşterek Pazar" anlaşmışının imzalandığı günden beri, bu yolda zemin hazırlamaya çalışmaktadır.

25 Haziran 1958 de İspanya Dışişleri Bakanının Atinayı ziyareti dolayısile yayınlanan tebliğde bu husus belirtilmektedir. Tebliğ,. Yunanistan ve İspanyanın Avrupa iktisadî birliği projeleri karşısındaki durumunun ayni . olduğunu açıklamakta, diğer komşu memleketler mütehassıslarıyla birlikte, komşular arasındaki ticarî münasebetlerin geliştirilmesini istemektedir. Tebliğ, daha öteye gitmemektedir. Ama İspanyol Dışişleri Bakanı Castello. İtalyan İl Tempo gazetesine verdiği beyanatta fikrini biraz daha acıklıyarak şöyle demektedir: "İspanya, Avrupa kıtasının marjında. Akdeniz memleketleri arasında iktisadi bir anlaşma yapılmasına matuf Yunan teşebbüsünü tam manasıyla tasvip etmektedir. Coğrafi bakımdan Akdenizdeki üç yarımadanın merkezinde bulunan İtalyanın bize katılacağım ümit ederim."

Demek ki iktisadî antant fikri ilk defa Yunanistan ve İspanya afalında görüşülmüş, tam bir görüş birliğine varıldıktan sonra İtalya ile temasa geçilmiştir. Son olarak da Türkiye ve İspanya arasında görüşmeler yapılmıştır. Yunan ve Türk başbakanlarının önümüzdeki ay yapacağı temaslarda ve Cumhurbaşkanı Bayarın İtalya ziyaretinde meselenin daha derinleştirileceği şüphesizdir. Bunun dışında İspanya. İspanyolca konuşan memleketler arasında müşterek pazar tesesi fikrini sempatiyle kakarşılamaktadır. 1958 sonbaharında Kolombiyada yapılan İspanyol Kültür Enstitüleri toplantısında orteya atılan bu fikir, İspanyada resmî şahsiyetler ve güdümlü basın tarafından hararetle tasvip edilmişti.-.

Demek ki İspanya, savletlerini iki plân üzerinde yürütmektedir. Yalnız İspanyol dili konuşan memleketler için nürterek parar tabiri açıkken kullanıldığı halde. Akdeniz projesi hakkında "iktisadî antant" gibi daha müphem bir kelime kullanılmaktadır. Bu müphem tâbirin, henüz fikir halinde bulunan görülmemiş teşebbüsün, karşılaşacağı muazzam güçlüklerin çok iyi bilinmesinden dolayı tercih edildiği düşünülebilir. Filhakika az gelişmiş memleketler arasında iktisadi bir birliğin tesisine dair tarihte hiç. bir misal yoktur. Sadece Kolombiya. Ekvator, Panama ve Venezüella 1948 de Qito Anlaşmasıyla böyle bir teşebbüste bulunmuşlar, ama anlaşma Kağıt uzerinde kalmıştır. Zira büyük bir mâna ifade edebilmesi için Müşterek Pazar veya Serbest Pazar formüllerinden birine müncer olacak teşebsüs, Doğan Avcıoğlunun bu sayımızda, "FAKİRLER KULÜBÜ" başlıklı makalesinde belirttiği gibi, hakikaten büyük güçlüklerle karşılaşacaktır.

Sami Şehbenderler

"Ah, şu Ramazan!"

Ama böyle bir teşebbüs, eğer başarıyla neticelenirse, son derece faydalı olacaktır ve diğer az gelişmiş memleketler tarafından da benimsenecektir.

Limancılık

Kara listeye...

İlk üç aylık ithalât programına dahil malların İstanbul limanına gelmesi, görülmemiş kalkınmanın hakikaten görülmemiş bir tezahürünü daha ortaya koydu: Türkiye peyderpey gelen 150 milyon dolar civarındaki malı normal şekilde gemilerden boşaltmaya muktedir değildir! İstanbul limanında gemiler tahliye sırasının kendilerine gelmesi için kuyruğa girmişlerdir. Kuyruğa alışık olmıyan bazı ecnebi gemiler geri dönüp bize ait olan malları Yunan limanlarına çıkartmayı tercih etmişlerdir. Meselâ Norveç Fernline kumpanyasına ait Fernware şilebinin 330 ton malının ancak 17 günde boşaltılması üzerine kumpanyanın 953 ton mal yüklü diğer üç şilebi, bu malları Pire'ye çıkarmışlardır. İsveç bandıralı Vidaland, Tarasland, Vasaland şilepleri 1798 tonluk yüklerim Selanike çıkarmışlardır. Yunan bandıralı Grigorios yükünü Anglia vapuruna aktarma etmiştir. Kuyruktaki gemi kaptanları "Beterin beteri varmış" diye sızlanmaktadırlar. Halbuki daha 64 Avrupa limanında bekleyen 300 bin ton mal vardır.

Limandaki tıkanıklık tabii ki navlunları arttırmaktadır. Ulaştırma Bakam vekili Muzaffer Kurbanoğlunun "navlunların artması bahis mevzuu olmaz" demesine reğmen, kuyruktaki gemi kaptanları hangi ticaret mahkemesine başvursalar, har bekledikleri gün için -Bakan ne derse desin, tazminat alacaklardır. İstanbul limanını "kara liste"ye yazan ecnebi kumpanyalar da geri kalan mallar için zamlı tarife tatbik edeceklerdir.

Limana gelen mallan boşaltmakta gösterilen âciz, diğer bir hakikati ortaya koymaktadır: Türkiyede bıçak kemiğe dayanmadan hiç bir derde deva aranmaz. Akıl dalma sonradan baslara gelmektedir. Ama mazeret daima hazırdır. İşte Denizcilik Bankası Umum Müdürü »mi Şehbenderlerin mazeretleri: "Kısa bir zaman fasılası içinde, kotalardan İstanbul limanına külliyetli ithal malı gelmiş ve buna mukabil Ramazan münasebetiyle tahliye hususunda fazla mesai yapılamamış., bulunduğundan limanda, bir miktar ithâl malı. teraküm eylemiştir". Yani Kabahat dün muhalefetindi, bugün Ramazanındır, yarın, da ihtimal Bayramın... İdarenin hiç bir kabahati yoktur. Şu Ramazan olmasaydı, her şey yolunda gidecek, limanda "bir miktar mal" teraküm eylemiyecekti!. Ulaştırma Bakanı vekili Muzaffer

Kurbanoğlu da daha inândırıcı bir izah tarzı bulamamıştır. Ona göre "Birinci kotadan ithal olunacak emtiâdân mühimce bir kısmının imal edildikten sonra yurda ithal edilmesinin icap etmesi neticesi olarak, bu kotaya dahil maddelerden büyük kısmının kota devresinin intihasında temerküz eylemiş bulunması muvakkat ve ârızi mahiyette İstanbul, limanında bir izdiham hâli tevlit etmiştir". Yani bir taraftan Ramazan, diğer taraftan ithal mallarının imal edilip gelmesi, idareye büyük bir sürpriz yapmıştır! Sanki malların ve Ramazanın ne zaman geleceğini evvelden bilmeye imkân yoktur! Ramazanın ve malların ayni zamanda geleceğini düşünmek ve ona göre tedbir almak bin fânilerin kudretini aşmaktadır. Biz fâniler ancak bıçak kemiğe dayanınca -o da muvakkat bir müddet için. uyanırız.

Dış Ticaret

Buğday anlaşması

Mayısın beşinci günü, buğday ihracatçısı beş memleket Washington'da bin toplantı yapacaktır. Toplantının dâvetçisi Amerika, davetlileri ise Fransa, Arjantin, Avustralya ve Kanadadır. Türkiye davetliler arasında yoktur! Halbuki 1953 yılı iyi mahsulünün verdiği sarhoşluk içinde "Buğday ihracatında dört büyükler arasına girdik; Türkiye Avrupanın buğday ambarı haline geldi"' diye ne zafer nâraları atılmış, ne büyük lâflar söylenmişti. Ama sonraki yıllarda değil buğday ihraç etmek, dışarıdan buğday getirtmek zorunda kalınmıştır. Bu sebeple hâlen hiç kimseTürkyeyi buğday ihracatçısı olarak düşünmemektedir. Tabiî ihracatçılar toplantısına da çağırmamaktadır. Türkiyeye buğday hibe eden Amerikalın sonra onu buğday ihracatçısı olarak karşısına alması elbette beklenmemelidir.

5 Mayıstaki buğday toplantısı, Eisenhower'in 29 Ocakta Kongreye; gönderdiği mesajda açıkladığa "Sulh içinde gıda" porgramını sahneye koymak maksadıyla yapılmaktadır. Bu program az gelişmiş memleketlere avantajlı şartlarla büyük ölçüde buğday verme gayesini gütmektedir ki. Amerikanın ziraî mahsul fazlası yardımlarının genişletilmiş şeklinden ibarettir. Elinde 3 milyar, dolara yakın. kıymette, buğday fazlası bulunan Amerikan Hükümeti, bunları elden çıkarırken diğer ihracatçılara zarar yermemek ve programa onların da iştirakini temin etmek için bu konferansı toplamıştır. Beş buğday ihracatçısı toplantıda;, mevcut stokları birbirlerini baltalamadan nasıl elden çıkaracaklarını kararlaştıracaklardır.

Eğer 1953 yılında Allâhın lütfu sayesinde kavuşulan bolluk ile sadece övünmekle vakit geçirmeyip zirâi verimlerin arttırılmasını temin maksadiyla ciddi olarak çalışılsaydı, beş büyükler arasında bugün Türkiyeyi de görmem mümkün olacaktı. Heyhat, olmadı!

Fakirler Kulübü

Doğan AVCIOĞLU

Altı Avrupa memleketinin aralarında "Müşterek Pazar" ismini tasiyasi bir "Zenginler Kulübü'' teşkil etmeleri- yeni bir çığır açtı. O tarihten bu yâna -yok, Orta Doğu müşterek pazarı; yok İspanyolca konuşan memleketlerin müşterek pazarı; yok, Güney Amerika müşterek pazarı- her gün yeni bir iktisadi birlik fikri ortaya atılmaktadır. Bilhassa Zenginler Kulübünün dışında kalan "iktisadî yetimler" -tâbir Prof. Viner'indir-, fakirlere mahsus kulüplerin teşkiline pek heveslidirler. Akdeniz kıyısındaki memleketleri toplıyan bir müşterek pazar veya serbest pazar kurulması, bu projelerin en tazelerinden biridir.

Fikir caziptir ve yerindedir. Dünyanın en iyi beyinlerinden birine sahip Prof. Myrdal'ın ifadesiyle, az gelişmiş memleketler müşterek pazarlar tesisi için, zengin memleketlerden çok daha haklı, çok daha muteber sebeplere sahiptirler: Hakikaten bugün. hızla kalkınmak isteyen az gelişmiş memleketler -ki kalkınmayı hepsi istemektedirler- Prof. Erhard'ın veya Dr. Schacht'ın hazik elleri altında en isabetli para, maliye ve dış ticaret politikaları takip etseler bile, döviz sıkıntısı çekeceklerdir. Kendi aralarında ticareti -ki bugün mevcut değildir- geliştirirlerse fakirlerin döviz sıkıntısı nisbeten azalacaktır. Far. kirler, yatırım malları ithali için daha uzun müddet zenginlere muhtaçtırlar. Ama aralarında ham madde, gıda maddeleri ve bazı sanayi mamulleri mübadelesini arttırarak büyük ölçüde döviz tasarruf edebilirler. Büyük bir pazara, ecnebi sermayenin de daha çok itibar göstereceği aşikârdır. Diğer taraftan ileri sanayi memleketlerine karsı himaye edilmiş, geniş bir saha içinde rasyonel bir şekilde sanayileşme imkânı mevcuttur. Bu suretle mahdut yatırım kaynakları daha isabetli bir şekilde kullanabilecek, kalkınma hızlandırılabilecektir. Sonra fakirler bir arada olunca, "rüşvet" kabilinden -tâbir MyrdaTınd:r- kendilerine yardım eden egoist zenginlere seslerini daha iyi işittirebilecekler, parlak kuvvetlerini' arttırarak ticaret hadlerinin bozulmasını önliyeceklerdir. Geçen asırda Batıda. "İşçiler birlesiniz" formülü nasıl fakirlerin hayat seviyesini yükselttiyse, bugün de "Fakir memleketler birleşiniz" formülü ayni. şekilde muvaffak olabilecektir. Myrdal'ın Hegelvâri izahına göre, millî sanayileşme politikaları tez, fakirler arasında bölge işbirliği antitez, dünya çapında işbirliği sentezdir. Bugün himaye altında irasyonel bir şekilde yürütülen millî sanayi politikaları 10 - 15 yıl sonra ister istemez bölge işbirliğine sevkedecek, bölge işbirliği de fakir memleketlerin pazarlık kudretini arttırarak, zenginleri bugün "rüşvet" kabilinden yanaştıkları dünya çapında işbirliğini kabule zorlayacaktır.

Buraya kadar herşey mükemmel... Nazariyatta bir Akdeniz Müşterek Pazarını veya Serbest Pazarını beğenmemeye imkân yok.. Yalnız hayâl âlemini bırakıp yeryüzüne inilince, tarihte şimdiye- kadar eşine rastlanmamış bir teşebbüsün gerçekleştirilmesinin ne kadar güç olduğunu görmemeye de imkân yok.. Müşterek Pazarı gerçekleştirmek için, üye memleketlerin ayni iktisadî seviyede bulunmaları Ve disiplinli bir kalkınmayı, benimsemeleri: gerekmektedir. Ortakların ayni iktisadi seviyede bulunmaları lâzımdır. Aksi- takdirde eh dinamik ve en ileri ortaklar, diğer üyelerin sanayiini yok edebileceklerdir. Meselâ Akdeniz Müşterek Pazarında İtalya, hattâ ve hattâ bir İspanya, bir Yunanistan hâkim mevkie geçebilecek bir durumdadır. Belki bir takım tedbirlerle, biç değilse başlangıçta bu mahzur önlenebilir. Ama sistemin yürümesi için ortakların disiplinli bir kalkınmayı benimsemeleri zaruridir. Meselâ ortaklardan hiç biri enflâsyon yapmamalı veya Hepsi ayni miktarda enflâsyon yapmalıdırlar. Biri fazla enflâsyon yaparsa, tabii, ki dış ticaret açığı basgösterecek, serbest ticaret mekanizması bozulacaktır. Kalkınma bizatihi efnlâsyonist tazyikleri arttırdığına ve Akdeniz kıyılarında enflâsyon moda, olduğuna göre, bu mevzuda fazla Ümide kapılmaya imkân yoktur. Daha mühimi ortaklar arasında müşterek bir plânlama cihazı kurulmadıkça, sistemin işlemesi mümkün değildir. Ehramlar kurmanın adına kalkınma denildiği müddetçe de Akdeniz kıyılarında, seçmenlerin ekseriya hoşuna gitmiyecek plânlı bir düzenin getirilmesi, bugün için güzel bir hayâldir.

"Fakirler Kulübü"nün ayakları, üzerinde durabilmesi, demek ki, herşeyden evvel disiplin ve plân mevzuunda gösterebilecekleri gayretlere bağlıdır. Bugün kimse buna hazır değildir. Belki bir gün bıçak kemiğe dayanınca, Akdeniz sahilindeki memleketler de diğer fakirler gibi plânlı ve disiplinli hareket etmeyi akıllarına getireceklerdir. Ama hiç değilse şimdiden iki taraflı anlaşmalarla kendi aralarında ticareti arttırmanın yollarım aramalıdırlar.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Doğu-Batı

Yeni takım

Başkan Eisenhower, Dulles'tan boşalan Dışişleri Bakanlığına yeni bir tayin yapabilmek için, Bostonlu doktor Theodore B. Bayler'in raporunu beklemek zorunda kaldı. 15 Şubat tarihinde mide kanserinden muztarip olarak Walter Reed hastahanesine yatan Dulles, şimdi de boyun kanseriyle pençeleşmektedir. Fakat Başkan Eisenhower'in beklediği rapor Dulles'la alâkalı değildir. Onun yerine gedecek olan bakan yardımcısı Christian A. Herter de on onbeş yıldan beri müzmin bir hastalıkla uğraşmaktadır. 64 yaşındaki diplomat kalça artiritinden muztariptir ve bacakları tutmamaktadır. Uzun müddet ayakta kalacağı zamanlar madeni değnekler kullanmak zorundadır. Hastalık, son yedi yıl içinde şiddetini büsbütün arttırmış. Herter'i iyice rahatsız etmeğe başlamıştır. İşte, Başkan Eisenhower. kanserli- bir adamdan boşalan yere başka bir hastayı tâyin ederken, bu rahatsızlıkların bakanlık çalışmalarına sekte verip vermiyeceğini öğrenmek istemiştir. Bostonlu doktorun raporu Christian Herter'in Dışişleri Bakanlığını yürütmek bakımından hiçbir sıkıntı çekmiyeceğini bildirir bildirmez, Eisenhower, zaten uzun zamandan beri tahmin edilen tâyini bildirdi. Böylece, vaktiyle Temsilciler Meclisi âzalığında ve Massachusetts valiliğinde bulunan eski bir politikacı daha State Department'ın beşinci katındaki odaya yerleşti.

29 Nisanda Pariste dört Batılı devlet dışişleri bakanları arasında yapılacak olan toplantıda Amerikayı Christian Herter temsil edecektir. Bu değişikliğin bütün Batı davranışı bakımından ne ifade edeceğini kestirmek şimdilik bir hayli güçtür. Fakat, İngiliz gazetelerinin de ısrarla belirttikleri gibi, Amerikan görüşünde esaslı bir değişiklik olmasa bile, sırf Dulles'in yokluğu müzakerelerde daha geniş bir uzlaşma havasının esmesini kolaylaştıracaktır. Kaldı ki, Batı cephesindeki değişme emareleri sadece Washington'daki yeni tayinden ibaret değildir. Almanyada da Adenauer'in başkanlıktan ayrılıp cumhurbaşkanı olmak arzusunu açıklaması ve onun yerine Erhard'ın başkanlığından bahsedilmekte olması, Bonn'un tutumunda hiç değilse metod bakımından bazı değişiklikler olabilecrği şeklinde tefsir edilmektedir. Uzlaşma kabul etmemek ve Sovyetlere karşı sert davranmak bakımından Dulles'tan da ileri giden Adenauer'in bizzat kendi partisi içinde bile tenkid edilmeğe başlanması, Almanyadaki halk efkârının bu devamlı gerginlik havasından hoşlanmadığına, işaret sayılabilir. 29 Nisanda diğer üç Batılı dışişleri bakanıyla görşümek üzere Parise gelecek olan Alman dışişleri bakanı Heinrich von Bretano'nun bu değişikliği gözönünde bulundurması ve İngilterenin elastikiyet tavsiye eden görüşleri karşısında eskisi kadar mukavemet göstermemesi mümkündür.

Bitmeyen akort

Zirve toplantısı hazırlıkları için 11 Mayısta Sovyetlerle bir masaya oturacak olan Batılılar hâlâ müşterek bir görüşe varabilmiş değillerdir. İki noktada hülâsa edilebilecek basit Sovyet teklifleri karşısında dört Batılı devlet aynı derecede basit karşı teklifler bulmakta güçlük çekmektedirler. Sovyetler Batılıların Batı Berlinden çekilmelerini ve şehrin -giriş kapıları Doğu Almanya devletinin kontrolü altında- bir "serbest şehir" hâline getirilmesini istemişlerdi. Sovyet teklifleriyle, aynı zamanda, Batı ve Doğu Almanya için ayrı ayrı herış andlaşmalarının imzalanması ileri sürülüyordu. Bu teklifler karşısında en elâstikî davranış İngiltereden geldi. Başbakan Macmillan -biraz da iç siyaset mülâhazalarının tesiriyle Almanyanın birleştirilmesi noktasında fazla ısrar edilmesine taraftar değildir. Şimdilik yapılacak makûl iş. Doğu Almanyanın fiilî mevcudiyetini tanımak, ondan sonra da her iki Almanya arasında konfederasyona götürebilecek hâl tarzları aramaktır. Batı Berline gelince, bu mevzuda da, milletlerarası teminatlara bağlanmış yeni bir rejimin kurulmasına razı gözükmektedir. Nihayet, Macmillan, silâhların tahdidi ve Avrupadaki kuvvetlerin "dondurulması" gibi noktalarda anlayışlı davranmakta, şimdilik durumu uzun müddet devamı ettirmenin doğru olmıyacağını ileri sürmektedir.

Batı Almanyanın şimdiye kadarki tutumu, Bonn hükümetinin Sovyet niyetlerinden açıkça şüphe ettiğini ve yapılacak müzakerelerden pek bir şey beklemediğini ortaya koymuştur. Fransa da aynı görüşe katılmaktadır. Buna karşılık, Washington'un görüşünde hafif bir değişiklik vardır. Amerikan hükümeti, Sovyetlerin iyi niyetlerinden şüphe etmek bakımından Bonn ve Parisle tamamen hem-

Christian Herter
Bir başka hasta

KRUTÇEF — ŞURADAN GEÇİNİZ!..

DULLES'IN ARDINDAN

Son yılların siyaset sahnesinde adı en çok münakaşa mevzuu olan adam artık iş başında değildir. Kanserin amansız tahribatı karşısında, Amerikan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles nihayet istifa etmek zorunda kalmıştır. Böyle bir günde, kendisini şimdiye kadar insafsızca tenkid etmiş olanlar bile hayranlık ve acıma hislerinden başka bir şey duymamaktadırlar. Altı yıl müddetle Amerikanın ve hattâ bütün Batı dünyasının dış siyasetine damgasını vuran adamın, ıstıraplarına rağmen, son dakikaya kadar gösterdiği gurur herkeste hayranlık uyandırmaktadır. Aynı zamanda, John Foster Dulles'ın, tam inandığı prensipleri en hararetle müdaafa etmesi gereken bir zamanda is başından uzaklaşması da insanda ister istemez bir acıma hissi doğurmaktadır.

Dulles, 21 Ocak 1953 tarihinden heri mesuliyetim taşıdığı Dışişleri Bakanlığını tam bir misyoner zihniyetiyle yürütmüştü. Gördüğü püriten terbiyenin de tesiriyle, "Tanrının eserini muhafaza etmek" için çalıştığına samimiyetle inanırdı. Bu iman ona "yorulmaz adam" vasfını kazandırmıştı. Dulles, uzun devlet adandığı hayatında daima enerjinin ve hareketin timsali olmuştu. Şimdiye kadar 46 memleket arasında bitip tükenmek bilmeyen seyahatleri ucuca getirildiği zaman ortaya -henüz kimsenin egale edemediği- 900 bin kilometrelik bir rekor çıkmaktadır.

Şimdi Walter Reed hastahanesinde ölümle pençeleşen adamın, komünizm karşısındaki mücadelesi şu esaslara dayanıyordu: "Bir defa, bugünkü hayatta, komünizm kötülüğü, Batı medeniyeti de iyiliği temsil etmektedir. İyiyle kötü arasında mücadele eninde sonunda iyiliğin lehine sona erecektir ve Batılılar bu galibiyeti elde etmek için bütün kozlara sahiptirler. Eksikliğini duydukları tek şey, kuvvetli bir imandan ibarettir. Batı cephesinin dayandığı iyilik esası bu kadar kuvvetli olduğuna göre, onunla beslenen ruhların hareketsiz ve pasif kalmaları, herşeyden korkmaları için hiçbir sebep yoktur. Batı dünyası, statik kalmamalı, daima dinamik olmalıdır." Bu esaslardan hareket eden Dulles, tatbikatta, iki blok arasındaki tarafsızlığı "gayri ahlâkî" bulmaktaydı. İyi ile kötünün mücadelesinde tarafsız kalmak iyilik tarafını seçmemek ve dolayısıyla kötülüğe karşı cephe tutmamak demekti. Dulles, Avrupa ve Asyada Sovyet hâkimiyeti altına giren topraklardaki olup bittiyi de, yine aynı esaslardan hareket ederek, tanımıyordu. İyilik, bir gün oralarda da galebe çalacak ve esir milletler hürriyetlerine kavuşacaklardı.

Vicky'nin karikatürü
Dulles'sız Eisenhower

Tarafsızlığı ve uzlaşmayı reddeden böyle bir davranış, Amerikanın dış siyasetinde bugün artık aşikar hâle gelmiş bulunan bazı sakat noktaların ortaya çıkmasına sebep oldu. Hürriyet memleketi Amerika, "kötülük cephesine karşı mücadele etmek" telâşı içinde, diktatörlük rejimleriyle ve Ortaçağ sultanlarıyla anlaşmayı, milletlerin istemedikleri adamlarla pazarlığa girişmeyi göze aldı. Ahlâka., iyiliğe, hürriyete inanan Amerikanın verdiği silâhlarla müstebitlerin ahlâk ve hürriyet için dövüşenleri yok etmesine ses çıkarmadı. Orta Doğuda, Asyada ve İspanyada kurulan paktlarda, milletlerin desteğini ve tasvibini taşımadıkları için, bugün ancak kâğıt üzerinde bir mâna ifade edebilmektedirler. Uzak Doğuda, sırf komünizm düşmanı oluşuna bakarak *Çan* Kay - Şek gibi bir âdamın kaprislerine âlet olmak yüzünden. Amerika ve dolayısıyla Batı cephesi lüzumsuz harb tehlikeleriyle burun buruna geldi. Uzlaşma kabul etmeyen Amerikan siyaseti, Avrupada, bilhassa Almanya meselesinde artık kolay kolay içinden çıkılamryacak durumlar yarattı, Sovyet taktikleri karşısında Batı diplomasisinin donup kalmasına yol açtı. Statik davranışlara karşı daima dinamizmi müdafaa eden Dulles, eninde sonunda dünyanın en statik. en donmuş siyasetinin yürütücüsü hâline gelmişti.

Amerikan Dışişleri Bakanı, faal bakanlık hayatının son aylarında, şimdiye kadar işlediği hataların farkına varır gibi olmuştu. Artık "tâviz vermek" gibi sözler kullanıyor, tek şart olarak da "karşılıklı tâvizler"den bahsediyordu. İyilikle kötülük arasındaki mücadelede pazarlık mefhumunun bulunamıyacağını iddia eden adam, dünyanın barış içinde yaşayabilmesi maksadıyla karşılıklı küçük fedakârlıkların zaruri olduğunu nihayet kabul etmişti. Bir taraftan da, prensiplerden asla fedakârlık yapmıyacağını bütün kuvvetiyle ilân etmekten geri kalmıyordu. Bilhassa İngiltere Başbakanı Macmillan'ın Moskova seyahatinden beri Amerikan siyasetinde görülen değişiklik kimsenin gözünden kaçmamıştır. Hasta yatağından bu siyaseti idare eden Dulles, karşılıklı görüşmelerin, toplantıların ve temasların muhakkak prensiplerden fedakârlık etmek mânasına gelmediğini anlamış gibiydi. Şimdi, tam bu yeni anlayışı tatbike koyabileceği bir sırada iş başından uzaklaşmaktadır. Böyle bir uzaklaşma, Amerikada Fulbright, Mansfield, Humphrey ve Kennan gibi Doğu - Batı yakınlaşmasına taraftar unsurların işlerini daha da kolaylaştıracaktır. Geçirdiği bütün fikrî değişikliklere rağmen, politikada misyonerlik esaslarından hareket eden bir adamın hâlâ işbaşında kalması, Amerikanın muhtaç olduğu elastikiyeti tam manasıyla temin etmiyebilirdi. Dulles'ın hastalığı ve istifası Doğu . Batı münasebetleri bakımından mühim bir dönüm noktası olabilir.

fikirdir. Fakat bunu. müzakere Yapılarının kati bir şekilde kapatılması için kâfi sebep saymamakta ve Rusların iyi niyetlerini bir defa daha ölçebilmek bakımından karşılıklı görüşmelerin biraz faydalı olacağına inanmaktadır.

Tavandaki gürültü

Son günlerde Berlin semalarında cereyan eden hâdiseler, Amerikalıların karşılıklı anlaşma niyetleri hakkında yemden bazı şüphelerin doğmasına sebep oldu. Bilhassa resmî İngiliz makamları ve İngiliz basım, bu hâdiselere bakarak, Amerikalıların tekrar gerginlik yaratmak Ve dörtlü konferansın toplanma veya başarı ihtimallerini azaltmak niyetiyle hareket ettiklerini ileri sürdüler. Mesele, Berline giden hava koridorundaki irtifa tahditlerinden doğmuştu. Sovyetler, ortada hiçbir yazılı anlaşma bulunmamasına rağmen, Amerikan uçaklarının 3 bin metreden daha yukarı irtifalarda uçmalarını istemiyorlardı.. Moskovaya göre, 3 bin metrenin üstü Sovyet uçaklarının gidip gelmesine tahsis edilmişti ve Amerikalıların bu irtifadan uçmaları trafik emniyetini tehlikeye düşürmekteydi. Bu noktadan hareket eden Sovyetler, geçen hafta, "irtifa tavam"nı aşan iki Amerikan uçağını jetler vasıtasıyla ikaz etmişler ve uçuş sırasında hayli tehlikeli olabilecek ihtarlarda bulunmuşlardı.

Bu hafta bir C . 130 Amerikan uçağı, üçüncü defa olarak irtifa tavanını astı ve 6 bin metre yükseklikten uçtu. Sovyetler tekrar protesto ettilerse de. uçuş sırasında fiilî bir müdahalede bulunmadılar. Bundan cesaret alan Amerikan generalleri, 3 bin metre üstündeki uçuşların önümüzdeki -günlerde de devam edeceğini, çünkü yüksek irtifadan uçuşun birçok bakımlardan daha kolay -ve daha verimli olduğunu bildirdiler.

Londranın en büyük endişesi, Amerikan dış siyasetinin lidersiz kaldığı bu günlerde, Berlindeki Amerikan generallerinin tehlikeli oyunlara girişmeleri ve Doğu „ Batı münasebetlerini tekrar gergin bir safhaya sokmalarıdır. Bazı İngiliz gazetelerine göre. Amerikan silâhlı kuvvatleri Avrupada herhangi bir uzlaşmaya varılmasına ve silahların azaltılmasına şiddetle aleyhtardır. Berlinde yeni buhranların ortaya çıkması ve uzlaşma ihtimallerinin azalması bu "harbci" generallerin arayıp da bulamadıkları bir şey olacaktır.

A.B.D.

Bir dürüstlük Örneği

Türkiyede milletvekillerinin İktisadî Devlet Teşekkülleri idare meclislerinde vazife almalarının tenkid edildiği ve milletvekilleriyle bazı şirketler arasındaki münasebetlerin mahzurları üzerinde durulduğu bir zamanda, Amerikada cereyan eden bir hâdise büsbütün ehemmiyet kazandı.

Ohio'lu 'Demokrat Senatör Steihen M. "Young, elinde bulunan hisse senetlerinden mühim bir kısmını, teşriî vazifesini daha iyi görebilmek için, elden çıkardığını resmen açıkladı. Hisse senetleri iki büyük şeker şirketiyle Panamerican Hava Yolları kumpanyasına aitti. Senatoya yeni giren Stephen M. Young, teşriî vazifesi sırasında, Ziraat Komisyonuna ve Feza Araştırmaları Komitesine âza seçilmişti. Seker şirketlerinde hisse senedi sahibi olmasının Ziraat Komisyonundaki çalışmaları bakımından mahzurlu olacağını düşünüyordu. Panamerican şirketindeki ortaklığının da, Feza Araştırmaları Komitesi marifetiyle bu şirkete verilecek bazı siparişler bakımından dedikodulara yol açabileceğini düşünmüştü.

Senatör Young'ın sırf siyasî dürüstlük endişesiyle elden çıkardığı hisse senetleri takriben 234 bin dolar tutmaktadır ve titiz siyaset adamı bunlardan büyük bir kısmını zararına satmak zorunda kalacaktır. Fakat, kendisi elinde bulunan bütün ticarî hisse senetlerini satılığa çıkardığını ilân edecek kadar da demagog değildir. Ailesinin geçimi için -bütün Amerikan vatandaşlarının yaptığa gibi- yine bazı şirketlerin hisse senetlerine sahip olmakta devam" edecektir. Fakat bunların teşriî vazifesini aksatacak şirketler olmamasına dikkat etmiştir ve her türlü şüpheyi ortadan kaldırmak için de hepsinin isimlerini teker teker basına vermiştir.

Böyle bir hareket, Amerikan Senatosunun tarihinde ilk defa vuku bulmaktadır. Şimdiye kadarki tatbikata göre, Temsilciler veya Senatörler, teşriî çalışmaları sırasında içendi menfaatleriyle yakından alâkalı olan mevzularda ancak reye katılmaktan çekinmekle iktifa ederlerdi. Şimdi Senatör Young'ın hareketiyle bir adım daha atılmakta ve teşrii çalışmaları şüpheye düşürecek şartlar önceden izale edilmektedir. Genç siyaset adamına göre, mamurların mal beyanı ve şirketlerle münasebetleri bakımından son derece hassas davranan, suiistimal kokusu duyar duymaz hemen soruşturma komisyonları kuran Senato, aynı titizliği kendi azaları hakkında da göstermeğe mecburdur.

Cadı Kazanı

Geçen hafta, Amerikadaki Massachusatts Eyalet Meclisinin teşri komisyonu tarafından verilen bir red kararı eski bir hikâyem tekrar canlandırdı. Komisyon, 1921 de verilen ve 1927'de yerine getirilen iki idam Hükmünün asılsız mesnetlere dayandığı yolundaki iddiaları kabul etmek istemiyordu.

Hikâye, 1920 yılında vuku bulan bir siyasi suikastle başladı. Hakiki suikastçileri bir türlü bulamıyan Massachusetts polisi, suçu, o sıralarda zaten başka siyasi suçlardan dolayı takip edilen Sacco ve Vabzetti adında iki İtalyan muhacire yükledi. Bir yıl süren muhakeme sırasında, maznunlar leh inde yüzlerce şahit konuştuğu hâlde, aleyhte konuşanların iddiaları kabul edildi ve hakikî suçluları bulamadığını itiraftan çekinen mahkeme Sacco ile Vanzetti'yi idama mahkûm etti. Mevcudiyetleri arzu edilmeyen kimselerin böyle asılsız iddialara dayanarak yokedilmek istenmesi o sıralarda Amerikan halk efkârında büyük bir kızgınlığın doğmasına yol açtı. Suikast sırasında başka bir yerde bulundukları şahitlerle de sabit olan iki masum İtalyanı ölümden kurtarmak üzere çeşitli komiteler kuruldu. Kampanya bir ara muvaffak olur gibiydi. Hattâ mahkemenin tekrar görülmesine bile karar verildi. Fakat, "Massachusetts'in namuslu vatandaşlarından mürekkep" jüri 1921 yılında idam kararını tasdik etmekten çekinmedi. Sacco ile Vanzetti, öbür siyasi suçlarının kefaretini suikast maznunu olarak Adam edilmek suretiyle ödediler.

Adalet hissiyle hareket eden insanların da hayli yüksek nisbetlere. vardığı Amerikada, idam hükmünün infaz edilmiş olması, mücadelenin bitmeti için kâfi bir sebep sayılmadı. Aldino Felicani başkanlığındaki, bir komite, kararı düzeltmek ve haksızlığı ortaya koymak maksadıyla, mücadeleye devam etti. Geçen haftaki red kararı, komitenin giriştiği teşebbüslerden birinin daha başarısızlıkla sona erdiğini gösteriyordu. Fakat, Aldino Felicani bunumla da yılacak değildir ve masum insanları mezarlarında olsun temize çıkarmak için çalışacağını bir defa daha ilân etmiştir.

Küba

Castro'nun hesapları

Geçen hafta bir gece vakti Washington hava meydanına inen bir Küba uçağının kapısı açıldığı zaman terminal binasını dolduran 1.500 kişinin tezahüreti son haddini buldu. Bayraklar sallanmakta ve hep bir ağızdan marşlar söylenmekteydi. "Viva Castro!" diye bağıran Kübalılara ilaveten Dominik Cumhuriyetinden sürgün edilen diktatör düşmanları

da Batista'nın galibini alkışlamak için oraya toplanmıştı. Castro, ihtilal elbisesini hâlâ değiştirmemişti. Üzerinde yine o eski haki renkli üniforma vardı ve sakalını da kesmemişti. ÜÇbuçuk s a a t süren yolculuk 32 yaşındaki ihtilâlciyi yormamıştı. Fakat, gazetecilerle konuşurken birden bire sinirlendi. Kübada demokratik bir idare taranın kurulup kurulmadığı hakkındaki sualler genç idealisti hayli kızdırmıştı. "İsteyen gazetecilere Kübanın kapılan açıktır. Gelin, bizim misafirimiz olarak kalın ve görün!" diye bağırdı.

Castro'nun Amerikaya gelişi de gazetecilerin daveti üzerine olmuştu. Birleşik Devletlerde on gün kadar sürecek olan ikâmeti sırasında, Küba başbakanı Gazeteciler Cemiyetinin yıllık kongresinde bulunacak ve sorulan sualleri cevaplandıracaktır. Amerikadan sonra Kanadaya geçecek, orada da muhtelif konuşmalar yapacaktır.

İhtilâlden sonra, vuku bulan bu ilk ziyaret, tamamen gazetecilerle hasbıhal ederek geçirilecek değildir. Castro'nun refakatinde gelenler ziyaretin hakikî mahiyetini ortaya koymaktadır. Hakikaten, İhtilâlci başbakanın yanında, Maliye ve Hazine bakanlarıyla birlikte. Küba Milli Bankasının ve Dış Ticaret Dairesinin reisi de bulunmaktadır. Bunlara bakarak, ziyaretin hakikî sebepleri arasında Amerikan hükümetiyle bazı ticaret ve maliye meselelerinin halli için temaslar yapılacağım kestirmek hiç de güç değildir. Nitekim, Castro daha şimdiden Christian Herter'le birlikte resmi bir ziyafette bulunmuş, teknik mahiyetteki görüşmeler için zemin hazırlamıştır.

İhtilalden hemen sonra Amerika aleyhinde hayli sert konuşan, Amerikan emperyalizmini tenkid eden Castro, şimdi de büyük komşunun Kübadan alacağı şeker kotasını arttırmağa ve yabancı yatırımların nisbetini yükseltmeğe çalışmaktadır. Hattâ bazı çevreler, şimdiye kadar söylenen ateşli nutukların, Washington'a karşı tevcih edilen ithamların, aslında, bu pazarlığı kolaylaştırmak için girişilmiş hesaplı hareketler olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmektedirler.

Castro'nun ihtilâlden sonra Amerika aleyhine söylediklerinde tamamen samimi olduğuna ve hakikaten Amerikan dış siyasetinden farklı bir tarafsızlık siyaseti gütmek istediğine dair elde kuvvetli deliller vardır. İhtilâlin hemen akabinde Amerikan dostu görünmek. Amerikan demokrasisinin Kübadaki kurtarıcısı olarak ortaya çıkmak Castro'yu Washington'un gözünde hayli yükselteceği muhakkaken, idealist ihtilâlcinin açıkca konuşması ancak işlenen hataları olduğu gibi gösterebilmek endişesinden doğmuştu. Bugün de, Castro aynı şekilde düşündüğünü sakla-

Fidel Castro
Hesap - Kitap!

mamaktadır. Fakat şurasını da unutmamak gerekir ki. Amerikanın nüfuz sahasına dahil olan ve iktisadî bakımdan "büyük komşu"ya şiddetle muhtaç bulunan bir devletin de tek başına bir yol tutabilmesi hemen hemen imkânsızdır. Dünyanın başka köşelerinde belki başarılabilecek olan böyle birisi. Amerikanın burnu dibinde yapmasını Castro'dan beklemek, küçücük Kübanın imkânlarını fazla mübalâğa etmek olur. Fidel Castro'nun muvaffakiyeti, Amerikan nüfuzundan tamamen sıyrılmakla değil, bu nüfuzu makûl hadler içinde tutabilmekle kendisini gösterecektir.

General Mac Arthur
İşi açan oymuş!

Japonya

Bir hâkimin dedikleri

Tokyo Ağır Ceza Mahkemesinde verilen bir hükmün yarattığı durum bu hafta başında hâlâ iyice aydınlanmış değildi. Hüküm, 1957 yılında tertiplenen bir protesto gösterisiyle alâkalıydı. Bu gösteri yürüyüşü sırasında yedi Japon genci, Tokyo yakınlarındaki Taşikava Amerikan hava üssü arazisine, girmişler ve bu yüzden bir yıl hapis talebiyle mahkemeye verilmişlerdi. Bili yaşındaki hâkim Akio Date, "Japonyada Amerikan askerî kuvvetlerinin bulunmasının anayasaya aykırı olduğunu" ileri sürerek, savcının hapis talebini reddetmiş ve beraat kararı vermiştir. Hâkim Date'ye göre, madem ki üssün bulunması Anayasaya aykırıdır, o halde bu üsse girenlerin cezalandırılmasını âmir olan hükümlerin de tatbik edilmemesi gerekir.

Tokyolu hâkim, iddialarını Japon anayasasının giriş kısmındaki cümlelere dayandırmaktadır. İşin asil tuhaf tarafı bu anayasanın 1947 yılında İşgal Kuvvetleri Kumandanı General MacArthur tarafından Japonlara zorla kabul ettirilmiş olmasıdır. Bu giriş kısmındaki bir cümle, "Japonyanın harp fecaatiyle karşı kargıya kalmasına hükümetin müsaade etmiyeceği"nden bahsetmektedir. Hâkim Date. ayrıca, Anayasanın dokuzuncu maddesini de ileri sürmekte dir. Bu maddeye göre, "Japonyada kara, deniz ve bava kuvvetlerinin veya herhangi bir potansiyel harp gücünün bulunmasına asla müsaade edilmiyecektir". Anayasanın bu maddesi sonradan geniş biraşekilde tefsir edilmiş ve "taarruz maksadı olmamak şartıyla" Japonyanın kuvvet bulundurabileceği veya yabancı devletlerin kuvvetlerine müsaade verebileceği şeklinde anlaşılmıştı.

Hâkim Date, Anayasanın bu şekilde tefsir edilmesini yanlış bulmakta ve iddialarının sağlattı hukukî esaslara dayandığını ileri .sürmektedir. Tabiî, muhalefetteki Sosyalist Partisinin memnuniyetine karşılık, iktidardaki Liberal - Demokratik Parti böyle bir mahkeme kararının çıkmış olması üzerine hayli telâşlanmıştır. Başbakan Nobusuke Kişi'nin partisi Amerikalılarla işbirliğinin daha da arttırılmasına taraftardır. Halbuki, mahkeme kararının Japonyada uyandırdığı alâka, bu yüzden önümüzdeki mahallî seçimlerin bile tehlikeye girebileceğine delil sayılmıştır. Başbakan, şimdi, devletin bütün hukukçularını bir araya toplamış ve buna bir çare bulmak için danışmalara başlamıştır. Hükümetin, doğrudan doğruya Anayasa mahkemesine müracaat etmesi ve Tokyo Mahkemesinin hükmünü iptal ettirmesi beklenmektedir. Fakat hâdisenin akisleri hiç şüphesiz daha bir müddet devam edecektir.

F E Z A

Yolculuklar

Fezaya yedi bilet

Geçen yılın sonlarına doğru fezaya ilk insanı göndermek için hazırlanan "Mercury projesi" tamamlandığı vakit, sıra en ehemmiyetli işe, fezanın ilk yolcusunu seçmeğe gelmişti. Önce Amerikan hava kuvvetleri, deniz kuvvetleri ve bahriye silâhendazları arasında en tanınmış tecrübe pilotlarından 110 tanesi bu is için ayrıldı. Her biri en az 1500 saatlik uçuş yapmış olan bu pilotlar vücut yapıları, sağlık durumları, zekâ dereceleri bakımından ikinci bir elemeden geçirilerek sayıları 69 a indirildi. Bunlar arasında gönüllü yazılan 56 kişi bir ilk tecrübeden geçirildi. Nihayet bundan iki ay önce, "finale kalan" 32 kişi Dayton'daki hava üssü lâboratuvarlarına gönderildi.

32 pilotun, Dayton lâboratuvarlarında tâbi tutuldukları tecrübeler, daha ziyade modern bir işkenceyi belere başlamadan, gerek tecrübeler sırasında, gerekse her tecrübeden sonra herbiri akla gelebilecek bütün tıbbî müşahadelerden geçtiler.

Fakat 'Mercury projesi"nin gerçekleşmesini sağlıyacak adamlardan yalnız fiziki dayanıklılık aranmıyordu. Bunların aynı zamanda tecrübe sahibi, büyük müşahede gücü olan, feza seyahati sırasında karşılaştıkları en küçük hadiseleri, uğradıkları en küçük değişiklikleri bir fotoğraf makinası hassasiyetiyle zaptedecek, muhakeme kabiliyeti yüksek, zekâsı son derece gelişmiş kimseler olması lâzımdı. Böylelikle, yapılan son bir tasnifte yedi kişi ayrıldı. Şunlar 200 bin metre yükseklikte 28 bin kilometre hızla hareket edecek peykte feza yolculuğuna çıkacak, peykle birlikte mahreke girecek, daha sonra yeryüzüne döneceklerdi. İlk seyahati yapacak olan kimse, bu yedi kişi arasından kura ile seçilecek, daha sonra öbür altı kişi arkadaşlarını takibedecekti.

Yedi feza yolcusunun seçilmesiyle iş bitmiyordu. Daha doğrusu iş asıl şimdi başlıyordu. İki yıl kadar sürecek olan bu yeni devrede feza yolcuları nazarî ve amelî dersler alacaklar, bundan başka, seçilirken geçtikleri tecrübeleri devamlı olarak ve her gün biraz daha zorlaştırılmış şekilde geçireceklerdir. Düşük tazyikli odalarda, dönen kabinelerde, rüzgâr tünellerinde kalacaklar, daha sonra en modern uçaklarla yükseklere çıkacaklar, ses duvarlarını birçok kere aşacaklar, nihayet o zamana kadar geliştirilen roketlerle ilk tecrübe uçuşlarına bağlıyacaklardır. Bu arada, yolcuları fezaya taşıyacak olan kıtalararası güdümlü mermi Atlas roketi de birçok denemelerden geçecektir. Feza yolcularına öncülük etmek üzere bu rokette seyahat edecek olan maymunlar da şimdiden tecrübelere tâbi tutulmaktadır. Roketin ve feza yolcularının fezaya gittikten sonra geri dönmesi ihtimali yüzde 96 - 98 civarında kesinleştiği vakit, ilk seyahatin tarihi de tespit edilecektir.

Feza seyahati daha şimdiden basını da yakından ilgilendirmeğe başlamış ve daha şimdiden, fezaya gi-

Schirra Glenn Grisom Cooper Slayton Shepard Carpenter

Yedi dayanıklı adam!

andırıyordu. İki hafta müddetle bu 82 kişi fırıldak gibi döndürüldüler, bir kabineye sokulup kokteyl bardağı gibi çalkalandılar, soğuktan donma derecesine varıp, sonra terden sucuğa dönecek, adetâ yan kızartılmış denecek kadar ısıtıldılar. Herbiri, dakikada bir derece yükseltilen eğri bir satıhta hızla yürümeğe çalıştılar. Bisiklet yapısında bir makinada, gittikçe daha fazla ağırlık takılan bir çemberi pedalla döndürmeğe çalıştılar. Herbiri 3,5 dakika, çeşitli zaviyelere doğru dönen bir santrifüj makinasında, dünyanın çekim gücünün 12 misli kuvvette bir tazyike maruz kalarak döndürüldüler. 20 bin metre yüksekteki tazyike eşit bir basınç odasında birer saat kaldılar.- Sonra iki saat müddetle 64 santigrat derecede ısıtılmış odalara sokuldular Herbiri, kulağın tahammül edemiyeceği çeşitte, tizlikte, keskin ve korkunç seslerle karşılaştılar. Daha sonra ses. geçirmiyen karanlık bir odada, yalnızlığa ve sesi sizliğe olan mukavemetleri ölçülmek için saatlerde kaldılar. Gerek tecrü-

Çetin bir çalışma

Müstakbel feza yolcularının yetişmesi ve medeni durumları ile maddi ve mânevi yapıları birbirine çok benzemektedir. Yedi gönüllüden üçü hava subayı, üçü deniz subayı, biri deniz piyadesidir. Hepsi peykin içine sığabilmeleri için orta boyda kimselerdir -1.60 metre yahut daha kısa-. Hepsi kâfi derecede tecrübe sahibi olacak kadar yaşlı, feza seyahati şartlarına tahammül edebilecek kadar gençtir -32 ile 37 yaşları arasında-. Hepsi evlidir. Herbirinin 1 ile 4 arasında çocuğu vardır. Gerek eşleri, gerek çocukları bu macerayı anlayışla, hattâ biraz alayla karşılamışlardır. Meselâ 37 yaşındaki John Herschel Glenn'in eşi, kocasının zaten "bu dünyanın adamı olmadığını, yoluna devam ederse daha iyi olacağını" düşünmektedir. 33 yaşındaki Malcolm Scott Carpenter ise, "Mercury projesi" için seçildiği vakit gemisiyle seferdeydi, onun namına eşi Washington'a müracaat ederek kocasının "gönüllü" olduğunu bildirdi.

decek ilk insanın başından geçenleri anlatması için birçok gazete ve mecmua, telif hakları elde etme yarışına girişmişlerdir. Fezanın müstakbel yedi yolcusu ise, ilk seyahat hangisinin üzerine kalırsa kalsın, telif hakkından alınacak parayı aralarında paylaşmak hususunda mutabık kalmışlardır.

Seyahat nasıl geçecek?

Feza yolcuları hazırlana dursunlar, bir yandan da feza seyahatinin nasıl geçeceğine dair araştırmalar büyük bir hızla ilerlemektedir. Bu hususta şimdiden birçok malûmat elde edilmiştir. Feza yolcusunun karşılaşacağı ilk güçlük, roketin fırlatılması sırasında olacaktır. Dünyanın çekim gücünün sekiz misli bir hızla fırlatılacak olan roketteki yolcu, ilk anda güçlükle nefes alabilecektir. Teneffüse yardım eden adaleler bu büyük güce karsı koymak için gerilecek, bundan dolayı nefes alıp verme işi gittikçe gayri muntazam bir şekle girecektir. Kalb. normal atışının iki misline yükselecektir. Feza yolcusunun görüşü. ö-

nündeki âletleri farkedemiyecek kadar bulanıklaşacaktır. Sekiz misli daha âğır çeken kolunu ve bacaklarını kıpırdatması ise epey güç olacaktır. Feza yolcusu, bu esnada hemen hemen yari baygın bir durumda bulunacaktır. Fakat biraz sonra vücudu birdenbire hafifliyecektir. Dört buçuk saat müddetle sanki ağırlık mefhumunun bulunmadığı bir âlemde bulunuyormuş, askıda kalmış gibi bir duyguya kapılacaktır. Ne ağırlığı, ne hızı hattâ ne de yol aldığını farkedecektir. İleri veya geri her hangi bir harekette bulunamıyacak, sadece düşebilecektir. Yer çekiminden kurtulduktan sonra görüşü normalleşecek, nefes alıp vermesi düzgünleşecektir. Kalbi heyecandan dolayı oldukça sık atacak, fakat evvelki gibi rahatsızlık verici bir durum olmıyacaktır. Aşağıya baktığı vakit, kıtaları ve denizleri görebilecek, hattâ 250 metre boyundaki yapılan bile farkedebilecektir. Daha sonra peyk, güneş ufkundan ayrılacak ve tam bir karanlığa bürünecektir. Feza yolcusu kendisini kapkaranlık, bomboş ve tamamiyle sessiz bir alanda bulacaktır. Bu mutlak sessizlik içinde peykteki en ufak bir hareket büyük bir ses çıkaracaktır.

Feza yolcusu, peykle birlikte mahreke girdikten sonra yavaş yavaş kendisini ve peykin durumunu incelemeğe, davranışlarını gözden getirmeğe başlıyacak, yeryüzüyle irtibat sağlıyacak gerek kendisinin, gerek peykin durumu hakkında malûmat gönderecektir. Yeryüzündeki âlimler, feza yolcusunun teneffüsünü, kalbinin atışını, tansiyonunu, hararetini tesbit edeceklerdir. Peyk mahreki üzerinde döndükçe, feza yolcusunun tecrübesi de gittikçe artacak, yavaş yavaş kendini toparlamağa, etrafında olup bitenleri daha şuurlu olarak ayırdetmeğe bağlıyacaktır.

Son dönüş tamamlanmadan önce yeryüzünden verilecek işaretle feza yolcusu geri dönmeğe hazır olup olmadığını bildirecektir. Müsbet cevap aldıkları takdirde, yeryüzünden verilecek ikinci bir sinyal peykin küçük roketlerinin ateşlenmesine, böylelikle peykin hızının kesilmesine ve aşağıya doğru inmesine yol açacaktır. Peyk tıpkı bir taşın suya düşüşü gibi. gerek rokette, gerek içindeki feza yolcusunda büyük bir sarsıntıya yol açarak atmosfer tabakasına dalacaktır. Peykin uç kısımları Son derece kızgın bir hale gelecek, fakat aradaki hararet geçirmez tabakadan dolayı feza yolcusu bunu hissetmiyecektir. Havanın sürtünmesi ile peykin hızı kesildiği vakit önce küçük bir paraşüt açılacak, daha sonra büyük bir paraşüt açılacak peyk ve içindeki yolcu ağır ağır yere inmeğe başlıyacâktır. Peyk saniyede 10 metre kadar hızla Meksika körfezine inecek ve orada bekliyen bir harb gemisi, ilk feza yolcusunu peykten alacaktır.

K A D I N

Sosyal hayat

Fedakârlık mesleği

Asiye Yücesan sahnedeki hemşireyi alkışladı, sonra dönüp Kızılay Hemşire Okulunun bomboş müsamere salonuna baktı:

"— Çocuklar bugünlük yeter! İnşallah salon dolu olunca da böyle başarı gösterirsiniz." dedi.

Çocuklar, hemşire namzetleriydiler. 29 Nisan gecesi Kızılay Hemşire Okulunda verecekleri temsile hazırlanıyorlardı. Sahnede dünyanın bir numaralı hemşiresinin, Florence Nigh tengale'in hayatını canlandıracaklardı. Aynı gün İstanbalda. Hürriyet tepesinde, Florence Nightengale Kolejinin temeli atılacak ve hemşireliğin yüksek tahsili memleketimize girmiş olacaktı. Dört senelik hemşirelik tahsiline dört senelik kolej tahsili de ilâve olunca bu belki de yeryüzündeki en uzun hemşirelik tahsili sayılacaktı. Ama ilgililer bu hamle ile, hemşireliğin nihayet bizde de lâyık olduğu seviyeye yükseleceğini ümit ediyorlardı.

Bir Yüksek Hemşire

Asiye hemşire bunun ne demek olduğunu iyi bilenlerdendi. 1941 senesinde Kızılay Hemşire okulundan mezun olun on sene stajyer hemşire olarak çalıştıktan sonra 1951 de Londraya giderek doğum üzerine çalışmıştı. Memlekete döndü; fakat mesleğinin günden güne inkişaf ettiğini, branşlara, ihtisas şubelerine ayrıldığını görüyor, bunları öğrenip

Asiye Yücesan
Meslek aşkı

memlekete faydalı olmak için can atıyordu. Bakanlıktan izin alarak Amerikaya gitti, bir yandan hayatını kazanmak için hemşirelik yaparken, bir yandan da Colum'bia Üniversitesinin yüksek Hemşire kısmına devam etti ve oradan mezun oldu. Kazandığı parayı olduğu gibi üniversiteye yatırıyor daha fazla kitap alabilmek için durmadan çalışıyordu. Bu sefer de kanser üzerine ihtisas yaptı. Bütün bunlar işin zevkli taraflarıydı. İşin güç tarafı. Yüksek Hemşire tahsili yapabilmek için Amerikada lise imtihanı vermek zorunda kalmış olmasıydı. Çünkü bizdeki hemşire okulu lise muadiliydi ama Amerikada Yüksek Hemşire olabilmek için doğrudan doğruya liseyi bitirmek şarttı. Bunca yıl sonra, yabancı bir memlekette lise imtihanlarına girmek hiç kolay olmamıştı. İşte artık memleket çocukları, kolej açılınca birçok imkânları hazır' önlerinde bulabileceklerdi. Asiye hemşire gibi birçok hemşireleri mesut 4-den hâdise de buydu.

Tahsille iş bitmez

Ama Asiye hemşirenin Kızılay Hemşire okulundaki öğrencilerine daima söylediği gibi, hemşirelik yalnızca bir Unvan, bir hayat kazanma vasıtası değildi. Aynı zamanda bir ideal, bir büyük aşk istiyen bir meslekti. Bir hemşirenin bunu kavramadan hakikî bir hemşire olmasına ve yaptığı tahsil ne olursa olsun cemiyetin takdirini ve saygısını kazanmasına imkân yoktu. Meselâ, İngilterede hemşireler pek az maaş alıyorlardı. Ama gerek hemşireler, gerek cemiyet mesleğe orada âdeta mukaddes bir mâna verebilmişlerdi. Bir hemşirenin hastasına bakarken duyduğu mânevi haz öylesine göyüktü ki bunu herhangi bir maddi ölçüye vurmak imkânsızdı. Amerikada vaziyet biraz değişikti. Orada hemşire maddi bakımdan da adamakıllı tatmin ediliyordu. Ama gene Amerikada hemşire canını verircesine çalışıyordu. Orada bir hastanın hayatının en yakın mesuliyetini duyan şahıs hemşireydi ve doktorda pek çok yükünü almıştı. Amerikada bir hemşireye beş hasta düşer ve yirmi dört saatte üç defa servis değiştirilir. Ama her hemşire kendisine düşen sekiz saatte soluk almadan çalışır. Hemşireliği yükseltecek olan, herşeyden evvel işte bu ideal, bu vazife hissi ve hasta sevgisidir. Tahsil bunu ancak tamamlar.

Bir hemşirenin vazifesi

Hemşire her sabah hastanın derecesini alır, yatağını yapar, hastayı yıkar, ilâcını verir, enjeksiyonunu yapar ve vemeğini tepsi ile önüne getirir. Hasta yemeğini vermeden vazifeli hemşire asla yemeğim yiyemez. Yerinden kalkamıyan hastaları her gün yıkamak şarttır ve bu hemşirenin en mühim vazifelerinden biridir. Büyük kuvvetler ve pra-

tik usuller sayesinde hasta tepeden tırnağa yıkanır. Elleri ve ayakları on dakika sıcak suda tutulur. Friksiyona yapılır, pudralanır. Bu ameliye esnasında. hususi odada olmıyan ve koğuşta yatanların karyola perdeleri kapatılır. Bu perdelerin ehemmiyetli olduğunu unutmamak lâzımdır. Hasta lavmanı yapılırken, yıkanırken ve bazı hususi vaziyetlerde seyredildiği hissine kapılmak istemiyecektir; bu onun en tabiî bir hakkıdır. Hastanın ruhî ihtiyaçlarının maddi ihtiyaçlar kadar mühim olduğunu da unutmamak gerekir. Bunu anlayıp ayarlıyacak olan şahıs gene hemşiredir. Çay saati gelince bu sefer hemşire güler yüzle hastanın çayını, südünü veya meyva suyunu getirir. Mutfakta çalışanlar, kapıcılar hastalarla temas ettirilmez ve hasta odalarına giremezler. 24 saatte bir nöbet değiştiğine göre, gece, vazife başında çalışan hemşireler vardır. Bunlar fazla ücret alırlar ama asla kaçamak yapıp uyumaya kalkmazlar.

Hademeler yerleri siler

Amerikada ihtisasa karşı saygı tamdır. Bu kadar uzun tahsil yapan bir hemşire bile ancak adale ve cilt altına iğne yapabilir. Damar iğneleri doktorların selâhiyeti altındadır. Bir hademenin ise bütün vazifesi yerleri Bilip parlatmaktır. Hastanın bardağına dahi el süremez. Hemşire yardımcısı denilen bir sınıfın yaptığı iş ise, her sabah hastaların bardak ve sürahilerini toplayıp kaynatmak, çiçeklerin suyunu değiştirmek, hastaların gazetelerini temin edip kapıcı ile arada irtibatı kurmaktan ibarettir.

Yardımlaşma

Bir hemşireye beş hasta düşer. Bacan bu beş hastanın beşi de ağırdır, bazan beşi de hafif hastadır. Bu takdirde hemşirenin biri koşup diğeri oturmaz. Teamül buna aykırıdır. Team - Work denilen yardımlaşma hastahanelerin âdeta bir kanunu, değişmez kaidesidir. İşi az olan hemşire isi çok olana yardım eder ve muhakkak sekiz saat çalışır.

Bizde Hemşirelik

Asiye Yücesana göre henüz memleketimizde pek yakın bir mazisi olan hemşirelik mesleği yakın zamanda bu seviyeye erişecektir. Çünkü kadınların bu sahaya atılmaları da Cumhuriyet devrinin eseridir ve 1925 senesinde aşılan mektep 1927 sünesinde ilk mezunlarım vermiştir. 1936 senesinde bu tahsil devresi kifayetsiz görülerek müddet üç seneye çıkarılmıştır. Şimdi ise, hemşirelerin ebe olmaları mecburiyeti de kabul edildiğinden hemşirelik tahsili dört senedir. Ama tahsil müddeti ve derecesi ne olursa olsun, hemşireyi hemşire yapacak şey meslek aşkıdır. Asiye Hemşire maddi imkânsızlık bahanesiyle vazifeyi tam olarak yapmamayı mazur, görmemektedir. Öğrencilerine: "Size kırk hasta da düşse, gene hastalarınızı manevi bakımdan tatmin edebilirsiniz" demektedir. Bir hastayı en çok üzen şey yalnızca maddi yokluklar değil, alâkasızlıktır. Bir hemşire duyduğu sevgi ve gösterdiği alâka sayesinde gittiği hastahaheye, her nerede ve ne şartlarda olursa olsun, ışık götürebilir. İşte hemşireye halkın saygısını kazandıracak şey de budur. Bazan imkânları yaratabiliriz, bazan da biraz dikkatle boşlukları telâfi edebiliriz. Meselâ belki hastayı lavman yaparken karyolasının kenarında, onu gözlerden muhafaza edecek bir perde bulamayız ama koğuşun ardına kadar açık duran kapısını da mı kapatamayız? Bir hemşire isterse, alâka ve şefkatle çok şey yaratabilir. İlk önce istemek lâzımdır.

En mükemmel insan

Asiye Yücesan. prova salonunu terkederken, Kızılay Hemşire okulunun ilk altı aylık namzet öğrenci devresini bitiren öğrenciler "Kep giyme merasimi"ne hazırlanıyorlardı. Neşeli, hayat dolu bir küçük genç kız kendi kendine: "En mükemmel insan, insanlara en çok faydası dokunan kimsedir" diye tekrar ediyordu. Bu hemşirelerin pek sevdikleri dövizlerden biriydi.

Atatürk'ün Bizden Beklediği

Jale CANDAN

Profesör Afet İnan, Ankarada, Türk Hava Kurumu salonunda "Türk Kadınının Siyasi Hakları"na dair bir konferans verdi, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu adına yapılan bu konuşma, birkaç noktadan büyük ehemmiyet taşımaktadır. Evvelâ bazı gerici hareketlerin sezildiği şu günlerde kadın haklarının memleketimizdeki durumunu gözden geçirmemizde ve başka memleketlerle kıyaslamalar yapmamızda elbette ki büyük fayda vardır. Ben şahsen kadın olarak, itiraf etmek isterim ki, bu hakların hakikî değerini ancak geri zihniyette kimselerin türemesi ile daha iyi anlıyabildim. İnkılâplarımızı hazır buldum, onların yokluğunu bilmedim ve bir gün de onlardan mahrum edilebileceğimi tasavvur etmedim. İşte bunun için de Türk kadınının Cumhuriyetten evvelki karanlık devresine lâyıkı ile dönüp bakmadım. Bizim nesil için ve bizden sonra gelenler için, işin, bu bakımdan, ciddiyetini kavramak hakikaten güçtür. Bence bugün inkılâplarımızın korunmasında kâfi derecede titizlik göstermeyen aydın kadınlarımız meseleyi tam manasıyla kavrıyamıyan, düşünmek istemiyen, Medeni Kanunun kendilerine tanıdığı eşitlik haklarından, hürriyetten, sandık basına gidip oy kullanmaktan, milletvekili olarak Büyük Meclise girmek hakkından mahrum olunabileceğini tasavvur edemiyen kadınlardır. Bunlara bir bakımdan hak Vermemek imkânsızdır. Ama son günlerde görüyoruz ki, memleketimizin büyük bir kısmında kadınlarımız bu haklarının mevcudiyetinden kâfi derecede haberdar değillerdir. İşte bunun içindir ki kadın haklarının sık sık dile getirilip anlatılmasından fayda vardır. Gene bunun içindir ki Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumunun 1960 senesinde Türk kadınının siyasi huklarının otuzuncu yılını kutlamak üzere şimdiden faaliyete geçmesi bizi sevindirmiştir.

Sayın Afet İnanın konuşmasında bizi çok yakından ilgilendiren bir başka husus., profesörün bu vesile ile Atatürkün inkılâplar ve Türk kadım hakkındaki birçok görüşlerini açıklamış olmasıdır. Bunlar bugün kadın hakları ve umumiyetle inkılâplarımızın korunması için birşeyler yapmak istiyenlere ilham kaynağı olabilecek kudrettedir. Gönül istiyor ki Sayın Afet İnan gibi bu mevzuda otorite saydığımız birçok kıymetli kadınlarımız toplansınlar, bir istişare komisyonu kurup çalışsınlar ve bütün kadın teşekküllerini temsilen inkılâplar hususunda Türk kadınının görüşünü tespit edip, Büyük Meclisteki kadınlarımızın yardımını istesinler. Meselâ, belki böylece bir kara çarşaf meselesini halletmek mümkün olacaktır. D. P. milletvekili Nazlı Tlabarın bu husustaki son radyo konuşması bize bazı ümitler vermiştir.

Elbette bugün inkılâplarımız kanunların himayesi altındadır. Fakat en ufak bir gerilik işaretinin, karşısında. Türk kadınım bulması lâzımdır. Tarih, Türk kadınının İstiklâl Savaşını erkeği ile beraber yaptığını söylüyor. Tarih, Mustafa Kemalin Türk kadınına bütün haklarını verdiğini de söylüyor. Tarih, Türk kadınının bu haklarını korumasını bildiğini de söyliyecek midir? Mustafa Kemalin bizden beklediği de budur sanıyorum.

MUSİKİ

İcatlar

Sinemalı "juke - box"

Juke - box, gazinolarda, barlarda, ayaküstü lokantalarında kullanılan bir plâk çalma cihazıdır. İçinde kırk elli tane kadar plâk vardır; plâkların adları cihazın üstündeki bir levhada yazılıdır. Herbir adın yanında bir düğme vardır. Dinlemek istiyen, makinaya para atar; istediği plâğın düğmesine basar; otomatik olarak çalışan makina düğmesine basılan plâğı çalar. Juke - box'lar yıllardır. Amerikada ve Avrupa memleketlerinde - rağbettedir. İstanbulda da birkaç tane vardır.

İstiyen, canının istediği şarkıyı dinlesin de, niçin aynı zamanda beğendiği şarkıcının o şarkıyı söyleyişini seyretmesin ? İtalyan mucit Pietro Granelli bu İhtiyaca bir çare bulmuş ve "cine . box" adım verdiği makinayı yapmıştır. Sinema, televizyon ve "juke - box" arası birşey olan ilk "cine - box"lar, birkaç haftaya varmadan bütün İtalyaya yayılmış olacaktır.

Mucit Granelli makinasında, plâk yerine, filin kullanmaktadır. Herbiri iki buçuk dakika kadar süren -yani, normal popüler şarkı uzunluğu- kırk tane 16 mm. lik renkli film makinanın içine yerleştirilmiştir. Makinadaki şarkılardan herhangi birini dinlemek istiyen, tıpkı juke - box'ta olduğu gibi, parayı atıp istediği şarkının düğmesine basınca, otomatik makina harekete geçmekte ve -plâğın dönen tablaya oturması ve pikap başlığının plâğın üstüne konması gibi- seçilen makara, makinanın içinde bulunan bir 16 mm. projektörüne yerleşmekte, televizyon ekranına benziyen bir ekranda şarkıcı görünmekte, hoparlörden de musiki duyulmaktadır. İlk makinaların hazırlanması için İtalyanın Heri gelen 25 elektronik uzmanı çalışmış ve bizim paramızla altı milyon lira harcanmıştır. "Cine - box"un Bağlıyacağı reklâm imkânını hesaba katan birçok plâk firması, şarkıcılarını ücretsiz olarak bu yeni teşebbüsün emrine vermiştir.

Besticiler Arşivi

İlhan K. MİMAROĞLU

Türk bestecileri en azından bir otuz yıldır batı normları içinde musiki yazıyorlar. "Bir milletin hayatında otuz yıl nedir ki?" bir hikmet savurup bu süreyi küçümsiyenlere kulak aşacak olursak, yalnız bu neslin değil, gelecek birkaç neslin de, Türkiyenin musiki sahasındaki batılılaşma gayretlerine sadece sessiz müşahitler olarak bakıp kalmaları ihtimalini end şeyle karşılamamak gerekir., Nitekim bugüne kadar Türkiyenin musiki devrimi üzerinde henüz hiçbir inceleme ve deneme çalışması yapılmamıştır. Modern Türk besteciliği üzerine bugün tek bir kitap mevcut değildir. O kadar ki, Türk bestecileri hakkında en basit bilgilerin edinilebileceği derli toplu bir kaynak bile yoktur. Bu gibi bilgiler, mecmuaların, gazetelerin, konser programlarının yaprakları arasında unutulmuş, dağılmış gitmiştir.

Bugün, Türk bestecileri hakkında kitap yazmağa kalkacak birim» *karşılaşacağı güçlükler, "meselâ Brahms ya da Palestrina üzerinde inceleme yapmak, eser vermek istiyenin karşılaşacaklarına kıyasla çok daha büyük olacaktır. Çünkü, Brahma hakkımda, Palestrina hakkında, bırakın bunları, Batının en kıyıda köşede kalmış bestecileri hakkında bile, ciltlerle kitaba yetecek kadar malzeme ve kaynak vardır. Türk bestecileri, hakkında eser vermek istiyenler, bu yolda karşılaşacakları güçlüklerin daha de artmasını, hattâ birdenbire altedilmez duruma gelmesini istemiyorlarsa gün geçirmeden işe girişmek zorundadırlar. Modern Türk besteciliğinin tarihini yazacak olanlar, Türk bestecilerinin eserlerini ve şahsiyetlerini inceliyecek olanlar, başvuracakları bilgileri doğrudan doğruya yaşıyan kişilerden sağlamak zorundadırlar. Alâka çekici bir durum: Sözü edilmeğe değer bütün Türk bestecileri bugün hayattadırlar. Bu mevzuu işliyecek bir yazar bilgilerini doğrudan doğruya onlardan, Soygunlardan, Erkinlerden Usmanbaşlardan alacaktır. Bu yüzden elini çabuk tutmak zorundadır. Tatsız bir noktaya geldik, biliyoruz ama, "herkesin -unutur göründüğü büyük gerçeği, kimsenin ebediyen yaşamadığı gerçeğini, bir kere daha hatırlatmakta fayda vardır. Şimdi, daha fazla beklemeden kollarını sıvamıyacak bir yazar yarın, muhtaç olduğu bilgileri ansiklopedi sayfalarında değil, ruh çağırma masasında elde etmek zorunda kalacakttr.*

Kültür hayatımızın bu büyük boşluğunu -Türk besteciliği ve Türkiyenin çağdaş musiki hayâtı hakkında kaynak ve malzeme yokluğunu- nihayet tanıyan Milli Kütüphane, bu eksikliği gidermek için çalışmalara başlamıştır. Kütüphanenin musiki bölümü, anket yoluyla, bestecilerimizin biyografi bilgilerini toplamak işine girişmiştir. Anket kağıtlarındaki 24 sual, herbir bestecinin biyografisi yanında, sanat tutumlarından özel meraklarına kadar birçok konuyu içine almaktadır. Bestecilerden sonra, icracılar, tenkidçiler ve araştırıcılar hakkında da aynı usulle toplanacak) bilgilerden meydana gelen arşivlerin kurulmasına başlanacaktır.

Bu işin şimdiye kadar yapılmamış olması, bu eksikliği bugün duyup harekete geçenlerin teşebbüsündeki ehemmiyeti azaltmaz. Milli Kütüphanenin anket kağıtlarındaki 24 suale verlecek cevaplar en azından başlangıç bilgilerini sağlıyacaktır. Tabii -ki hiçten iyi. Gerçi, kurulmasına başlanan besteciler arşivi, bu ilk adımdaki durumuyla, büyük bir boşluğu dolduramıyacaktır. Fakat gene de bu başlangıcın, en kısa samanda girişilmesini dilediğimiz, çok daha teferruatlı bilgi toplama gayretlerine bir zemin hazırlıyacağına, bir yetersizliği daha da tesirli olarak hissettireceğine güvenebiliriz.

Konserler

Pnina Salzman

Pnina Salzman İsraelin ileri gelen piyanistlerindendir ve dünya ölçüsündeki şöhreti de gün geçtikçe artmaktadır. Geçen hafta İstanbul - da verdiği bir resital ve orkestrayla birlikte çaldığı iki konserto, bu şöhretin dayanaksız olmadığını gösterdi. Sahne görünüşüyle Meryem Anayı hatırlatan bu esmer güzeli genç kadın, büyük bir piyanist değilse bite, temiz tekniği ve alâka çekici yorumlarıyla, zevkle dinlenen bir icracıdır. Bir Bach - Liszt Prelüd ve Fuga'sıyla başlıyan, Scarlatti'nin üç sonatı, Schumann'ın "Carnaval"ı, ikinci bölümde de Liszt ve Chopin parçalarıyla devam eden sönük programı yerine daha değişik, daha iyi kurulmuş bir program sunsaydı herhalde, iyi bir piyanist dinleme zevkine, iyi bir piyanistten eser dinleme zevki de katılacaktı. Filarmoni konserinde çaldığı Beethoven (No. 3) ve Schumann konsertolarıyla, düzgün bir solo icrasına rağmen, orkestranın olağanüstü kötü çalması yüzünden mahvoldu. Yoksa Pnina Salzman, bilhassa Beethoven'de, ifade bakımından satıhda kalmakla beraber, resitalinde de belirttiği dolgun ve renkli tuşesiyle ve pasaj terasındaki kesinlikle sivrilen teiniz, aydınlık bir çalış çıkartmıştı. Schumann'ı "mada'' bakımdan doyurucu olmakla beraber, nüans ve cümleleme bakımlarından, bu bestecinin hususiyetlerini aksettiremiyordu. Zaten resitalde çaldığı "Carnaval" da, Pnina Şalzman'ın seçkin bir Schumann tefsircisi sayılamıyacağını göstermişti. Chopin'deyse, rubato ifratlarına rağmen, bu bestecinin duygu hususiyetlerini kavramış sayılabilirdi.

SİNEMA

Türkiye

Cannes'a doğru

Her yıl her hangi bir fastivalin başlaması yaklaşıp da katılacak ülkelerin adı belli olduğu vakit, gözler Türkiye yi de arar. Ama gene her vakit. Ghana'dan Güney Afrika Birliğine, İsrailden Yunanistana, Finlândiyadan Mısıra kadar yer alan çeşitli ülkeler arasında bu arayış boşa çıkar. Bir festivale şüphesiz mutlaka mükâfat almak gayesiyle girilmez. Ama böyle bir işe katılan memleket için yüz kızartıcı bir eserle girişmek de akıllıca bir hareket olmaz. Bunun ortalama bir yolu da vardır: Eli yüzü düzgünce bir film gönderi]!, memlekette sinemanın varlığını yabancılara da duyurmak, yavaş yavaş milletlerarası pazara çıkmak. Türkiyenin son yıllarda 100 civarında dolaşan yıllık prodüksiyonu bu "eli yüzü düzgün" filmi bir türlü meydana getirememiştir. Ama bu mevsimin filmlerinden biri, "Üç arkadaş" yabancı ülkelerde Türkiyeyi her hangi bir çekinmeye sebep olmaksızın temsil edebilir. Hele büyük festivallere bile bazan ne kadar kalitesiz filmler gönderildiği gözönüne getirilirse, "Üç arkadaş"ın Türkiyeyi temsil işini daha büyük bir güvenle yapacağı rahatça söylenebilir. İşte bundan dolayı, tenkidçilerin de ısrariyle "Üç arkadaş"m prodüktörü, filmin Cannes Festivaline gönderilmesi için harekete geçmiştir. Fakat prodüktörün bu teşebbüsüyle birlikte bürokrasinin çarkları da işlemeğe başlamıştır. Şimdi, yıllardan beri ilk defa, milletlerarası bir festivalde bizi temesil edebilecek bir film ortaya çıktığı halde, bunun memleket haricine yollanması, üzerine mesuliyet almaktan korkan bir sürü idareciyi kötü kötü düşündürmekte, jürinin biri dağılıp biri kurulmakta, bu arada da zaten pek az kalan vakit geçmektedir. Fırsat kaçırmakta ne kadar usta olduğumuz bilindiğinden, "Üç arkadaş'ın Cannes'ın eşiğine kadar gitmişken dönmesi ihtimaline hiç şaşmamak lazımdır.

"Üç arkadaş"tan bir sahne

Şu fırsatlar da amma hızlı koşuyorlar ya!..

Filmler

"Kederli yıllar"

Bu filmin altmışıncı dakikasına doğru bir sahne var, bir nişan merasimi sahnesi. Orta yaşın üstünde bir mühendis, genç bir doktora kızını nişanlıyor. Genç doktorun kötürüm annesi, tekerlekli sandalyesinden merasimi takibediyor. Merasimde şarkı söylemek için ünlü bir ses sanatkârı ile onun armonika çalan adam Armonika çalıyor ama perdede akordiyon sesi işitiliyor, refakatçisi da davet edilmişler. Birbirlerinden haberleri yok ama bu altı kişinin arasında, çok sıkı bağlar var: Mühendis Fikret, sadece nişanlanan Selmanın değil aynı zamanda ünlü ses sanatkârı Nilgünün de -öbür adıyla Ayşe babası. Nişanlanan genç doktor Suat, Ayşenin çocukluk arkadaşı, armonikalı refakatçi Ahmet. Ayşeyi çok küçükken ölümden kurtaran biri. Kötürüm anne. Ayşenin ve onun bir kazada ölen annesinin koruyucusu. Seyirci bütün bunları biliyor, zira filmin ilk altmış dakikası bunu anlatmakla geçiyor; ama perdedekilerin bunlardan haberi yok, filmin ikinci altmış dakikası da perdedekilerin bunu öğrenmesi için geçiyor. Böylelikle seyirci, ilk altmış dakikada, mühendis Fikret tarafından iğfal edilip yüzüstü bırakılan köylü kızı Eminenin hikâyesini, İstanbula gelip kötürüm kadının yanında dadılığa başlamasını, küçük Ayşe ile küçük Suat arasında oyun arkadaşlığını, sonra bir otomobil kazasında Eminenin ölüp Ayşenin baygın vaziyette yaşlı bir adam ve onun torunu Ahmet tarafından kurtarılışını, kazadan dolayı gözleri kör olan Ayşenin, yaşlı adam ölünce Ahmetle birlikte sahneye çıkıp şarkı söylemesini anlatıyor. Ondan sonra on beş yıl kadar bir atlama var. Küçük Ayşe. Nilgün adıyla ünlü bir ses sanatkârı, armonikacı Ahmet de onun sadık refakatçisi olarak ortaya çıkıyorlar. Bir vapur seyahatinde, ünlü şarkıcı, farkında olmadan, babası ve üvey kızkardeşi ile tanışıyor. Nihayet, on beş yıl sonra filmin bütün kahramanları -Emine ile yaşlı dede hariç bir nişan merasiminde hepsi bir araya geliyorlar. Bu tesadüfler yerli film seyircilerini artık yadırgatmıyor. Hele aradaki münasebetleri perdedekiler bilmeyip seyirciler bildiği vakit seyircilere fazladan olarak bir de üstünlük çok bilmişlik geliyor. Aradaki münasebetler teker teker ortaya çıkıp, perdedekiler şaşırınca yerli film seyircisine de bir rahatlama, durumu daha önce bilmekten doğan bir üstünlük duygusu geliyor. "Kederli yılların rejisörü Dr. Arşavir Alyanak. yerli filmlerin bu çok kullanılan usullerinden hiçbirini ihmal etmemiş. İkinci altmış dakika da, birinci haftaymdaki gibi melodramatik sahnelerle geçiyor: Ünlü şarkıcı âma, çocukluk arkadaşı doktor olunca, doktorun ihtisası niye göz hastalıklarında olup çocukluk arkadaşının gözünü iyileştirmesin? Nitekim öyle oluyor. Öte yandan, armonikacı Alimedin sakat ayağını iyileştirecek ikinci bir mütehassıs olmadığından, gözü açılan çocukluk arkadaşı karşısında aşağılık duygusuna kapılan hassas delikanlı ortadan kayboluyor. Doktor Suatın ses sanatkârı Nilgün ile yakından meşgul olmasının sebebini anlıyamıyan, daha doğrusu başka bir sebebe hamleden nişanlısı Selma kıskançlık nöbetlerine tutuluyor. Kızının saadetini korumak için işe müdahale eden baba, henüz tanıyamadığı öbür kızına karşı hayli ağır sözler söylüyor. Bu arada, durumun melodramatikliğini artırmak için, mühendis Fikret, farkında olmadan ses sanatkârı Nilgünün babasını -yani kendi kendini- itham ediyor. Sahneye katılan Selma, yine farkında olmadan üvey kızkardeşini itham ediyor. Fikret - Nilgün, Selma - Aligün münasebetini bilen seyirciler bu sahneyle büsbütün coşuyorlar. Nihayet bu çeşit münasebetler üzerine kurulan bütün filmlerde okluğu gili, eskiden kalma bir "yadigar" -bir madalyon- herşeyi ortaya çıkarıyor. Baba kız, Üvey kızkardeşler sarmaş dolaş oluyorlar bir a-

ra büyük bir fedakârlık gösterisiyle nişanlı doktoru birbirlerine ikrama çalışıyorlar, neyse doktor ilk nişanlının üstünde kalıyor. Sonra bütün sarkılı filimlerimizde olduğu gibi "büyük" bir konserle finale geçiliyor, Bir planda konseri kuytu bir kahvede dinlediği gösterilen armonikacı , Ahmet öbür planda konser salonuna giriyor ve dublâjcılarımızın o erişilmez ses tonuyla çıkardıkları "Ahmet!", "Ayşe!" hitapları arasında film sona eriyor.

Filmcilik

"Şarlo"ya dönüş

1936 da "The Modem Times - Asri zamanlar"ın piyasaya çıkmasından bir yıl sonra verdiği bir bevanatta, Charles. Chaplin. yirmi yıldan beri bütün dünya seyircilerini peşinden sürükleyen, yirminci asır "küçük adam"ının sembolü olan melon şapkalı, kamış bastonlu, kocaman pabuçlu, dar ceket bol pantolonlu "Şarlo" tipinin artık öldüğünü ilân ediyor, "Bir daha Şarlo rolüne çıkmıyacağım, bir daha küçük serseriyi canlandırmıyacağım!" diyordu. Chaplin'in zaman zaman ileri sürdüğü bazı kesin iddialardan sonra nasıl caydığım bilenler bunu da üzüntüyle, fakat şüpheyle karşılaşmışlardı. Şüpheleri pek haksız da çıkmadı. Nitekim Chaplin 1940 ta çevirdiği "The Great Dictator - Şarlo diktatör"de her ne kadar Hitler taklidi bir kılıkla görünüyorsa da, bunun yanısıra yahudi berber rolünde "Şarlo" tipini yine kullanıyordu. Fakat ondan sonraki filmlerinde -"M. Verdoux", "Limelight . Sahne ışıkları", "A King in New York - New York'ta bir kral"- artık Şarlo yoktu. Fakat anlaşılan Şarlonun eksikliğini duyan yalnız seyirciler değildi. Chaplin'in kendisi de "Atom çağında Şarloya yer olmıyacağı" düşüncesinden vazgeçmişti. Nitekim geçen yıl. Chaplin'in ananevi kıyafetine bürünerek bir "Şarlo ayda" filmi çevireceği söylentisi dolaşmağa başlamıştı. Geçen hafta yetmiş yaşına giren Chaplin, yeni filminin mevzuunu henüz açıklamamakla birlikte, "Şarlo" tipine döneceğini teyit etti. "Şarloyu öldürmekle yanılmışım. Atom çağında da Küçük Adama yer vardır" diyen Chaplin yeniden bale - pantomime dayanan bir komedi çevirmeğe hazırlanmakta ve bunun yetmişinci yıl hediyesi olacağını söylemektedir. "Şarlo Diktatör"den beri çevirdiği filmlerin değeri ne kadar büyük olursa olsun, "Şarlo"yu tanıyanların bu tipe karşı büyük bir sempati besledikleri muhakkakta. Böylelikle yeni "Şarlo" bir yandan bu meraklıları tatmin edecek, bir yandan Chaplin'in artık "Şarlo"daki komik ustalığına erişemiyeceğini ileri sürenlerin yanılıp yanılmadığını ortaya koyacaktır. Öte yandan, Chaplin'in bu yeni filmini ilk defa renkli olarak hazırlaması da daha şimdiden büyük bir merak uyandırmıştır.

Beyaz perdede E. O. K. A.

Türk prodüktörleri Amerikalı meslektaşlarını bir kere daha atlattılar ama bu atlatma Amerikalı prodüktörleri projelerinden vazgeçirecek ehemmiyette değildir. Amerikalılar İkinci Dünya Harbinde Ankarada cereyan eden bir casusluk hâdisesini "Five Fingers" adıyla çevirmeğe hasırlanırken, Türk prodüktörleri alelacele bir "Ankara casusu"nu piyasaya sürmüşlerdi. Geçenlerde de "Kibrisin başbelâsı E. O. K. A.", Zürich ve Londra anlaşmalarından sonra yeniden kurulması ümitleri beslenen Türk - Yunan dostluk gösterilerine uygun görülmiyerek önce afiştaen indirilmiş, sonra da başka bir isim altında yeniden piyasaya sürülmüştü. Şimdi Amerikalı prodüktör Al Rosen, E. O. K. A.'nın İngilizlerle mücadelesinin bir Amerikan versiyonunu hazırlamaktadır. Atinada bulunan Rosen, ilgililerle vs bu arada General Grivas'la temaslarda bulunmaktadır. Fakat Grivas "senaryonun hakikatlere uygun olmasını istediğinden", bu görüşmeler henüz bir neticeye erişmemiştir. Rosen'in daha işin başlangıcında olduğu anlaşılıyor. Zira Grivas rolü için Errol Flyna, Fredriz Mareh ile Edward G. Robinson adları ileri sürülmüş, fakat bu sonuncusu filmde rol alacağını yalanlamıştır. Geçen hafta Türkiyeden ayrılan Robinson Atinadan geçerken her halde orada bulunan Rosen'in gözüne ilişmiş ve ayak üstü bir konuşma yapmış olmalılar ki, az sonra Robinson Romaya indiği vakit, ne senaryoyu okuduğunu, ne de senaryodaki rollerden hangisini alacağım bilmediğini, esasen böyle birşeye niyeti de olmadığını söylemiştir.

K İ T A P L A R

AYLAK ADAM

(Yusuf Atılganın romanı. İstanbul, Varlık Yayınevi, 1959. 126 sayfa, 2 lira. "Varlık Yayınları, Sayı: 645", "Varlık Büyük Cep Kitapları: 98")

Adı: C, Yaşı: 28, Tahsili: Kolej, Mesleği: Aylaklık, Gelir kaynağı: Babadan kalma iki apartman... "Cumhuriyet gazetesinin son Yunus Nadi roman yarışmasında ikinciliği Kazanan' "Aylak adam"ın başkahramanının hüviyeti budur. Bir yerde, aylaklığın çok güç, çok zahmetli bir iş olduğundan bahsediyor ama bakmayın siz; herkes kendi mesleğinin güçlüğünden şikâyet eder. Hem "Aylak adam"ın asıl mesleğinin aylaklık olduğu da söylenemez. C. nin bir işi var, bütün roman boyunca kahramanı sürükliyen bu iş, "gerçek sevgi"-yi aramak, daha doğrusu bunu getirecek kimseyi bulmak. C. nin bir de merakı var: Cemiyetin alışılmış, yerleşmiş kalıplarına karşı gelmek. "Öfkeli delikanlı" diyeceksiniz, ama değil. Zira kahramanımızın verdiği bu karşı gelme örnekleri o kadar basit Söyler ki... Tenha bir caddede iki Sun. kızından birini öpmek, bir direnciden sigara istemek, Köprüde balık tutan adamın yakaladığı baliği alıp eline bir yüz lira sıkıştırmak, "kılığı düzgünken" kalabalık caddede simit yemek... Ama "Aylak adam" ın hem bu küçük isyanlarına, hem de başıboş yaşamanın ortaya çıkardığı sıkıntılara yol açan sebebi bir Kire bile olsun kendi kendine sormaması oldukça tuhaf; zira, her hangi zengin bir mirasyedi değil. Kolejde okumuş, bir müddet Edebiyat Fakültesine devam etmiş, oradaki sıkıntılı havaya dayanamıyarak ayrılmış, fakat edebiyatla, müzikle, fesimle alâkasını kesmemiş biri. Oturup kendi durumunu düşünmesi, davranışlarına yol açan sebepleri araştırması, hal çareleri bulmağa çalışması gerekmez mi? "Aylak adam"da böyle birşey yok. C, romanin başından sonuna kadar, "ideal sevgili"yi, "milyonlarca kadından biri" olan "o"nu arıyor. Aslında ne Madiği, ne istediğini bilmiyor bile, C. yi ilk tanıdığımız vakit, son ressam sevgilisini sokakta başka bir erkekle görmekten doğan kızgınlığa, belki kıskançlığa kapılmış olarak görüyoruz, hem de bu beraber gezinenin sebebini anlamadan -cemiyetteki alışılmış. kalınlara karşı gelen fedam, için oldukça tuhaf bir davranış-. Sonra bir gün Karaköyde bir tatlıcıda otururken köşe başında konuşan iki, genç kız görüyor. Topuksuz ayakkabı giydikleri için onlarla ilgileniyor -C. nin hoşuna gitmek için topuksuz ayakkabı giyecek, boyanmıyacaksınız-. Sonra yapacakları hareketleri tahmine çalışıyor: Ayrılacakları vakit el mi sıkışacaklar yoksa öpüşecekler mi? El sıkışırlarla, cemiyette mutat olan bir şey yapmış olurlar. O zaman iş yok. Ama... Kahramanımız gözlerine inanamıyor, iki genç kız öpüştüler! Tamam. Aradığı ikisinden biri. Ama hangisi? Aksi istikamette gidiyorlar. Hangisinin peşine takılmalı? Kahramanımız Tophane yolundan hoşlanmadığı için Yüksekkaldırımı tırmanan devetüyü yağmurluklunun peşine takılıyor. Romancının burada açtığı parantez, kahramanımızın yanıldığını belirtiyor, eğer açıkmavi yağmurluklunun peşine takılsaymış aradığını bulacakmış, hikâye de bitecekmiş. Tabi! hikâyenin yürümesi lâzım. Zaten C, açıkmavi yağmurluklu B. ye birkaç kere daha rastlıyacak ama, aradığının "o" olduğunu anlamıyacak.

C. bundan sonra cemiyetteki 'küçük kaidelere" karşı koyan adamın usulleriyle devetüyü yağmurluklu genç kızla, yani Gülerle tanışıyor. İlk günler aradığını bulduğunu sanıyor, ama kızın "üç oda bir mutfaklı bir ev" özlediğini anlayınca hayal kırıklığına uğruyor. Gülerin isteksizliğiyle yarıda kalan bir yatak odası şahnesi, sonra Mirgün sırtlarında bir hâdise, C. ye, aradığı "milyonda bir kadının" Güler olmadığını gösteriyor.

C, babadan kalma geliri dolayısiyle "aylaklığa mahkûm" olduğu için, bu boşa çıkan teşebbüse rağmen aramasına devam ediyor. İkinci hâdise, romanın başlangıcında kıskanıp ayrıldığı ressam Ayşe ile bir yaz mevsimi sayfiyedeki bir pansiyonda yeniden münasebet kurmakla başlıyor. Kahramanın "milyonda bir kadın" için sıraladığı vasıflar ila Ayşenin davranışları "birbirine uyduğu için, bu sefer de okuyucu, C. nin aradığını bulduğunu sanıyor; ama değil! Bu defa macerayı yarım bırakan Ayşe oluyor. Az sonra C. ma kendisini bırakacağım sezen kız, daha önce davranıyor, bir küçük pusula bırakıp maceraya son veriyor.

"Aylak adam", evvelce Gülerin yanında gördüğü açıkmavi yağmurluklu B. yi otobüse binerken görüp peşinden koşan C. nin atlattığı otomobil kazası ile sona eriyor. C. kazadan bir sıyrık bile almadan kurtuluyor ama, B. yi o an için kaybediyor. Bulacak mı, bulamayacak mı? Hangi okula gittiğini, kiminle arkadaş olduğunu, kimin yanında gördüğünü bildiğine göre, bulmaması hemen hemen imkânsız. Ama ehemmiyetli olan, C. nin, B. yi bulduktan sonra ne olacağıdır. Romancı, B. için birkaç yerele "milyonda bir kadın" olduğuna dair referans verdiğine göre, C. nin araması boşa çıkmıyacak sanılır. Ama, B. den hiçbir farkı olmıyan Ayşe ile C. arasındaki maceranın sonu, romancının bu referansına rağmen okuyucuya güven vermiyor.

"Aylak adamd"ın C. si, modern bir Candide. Candide'in, "dünyaların en iyisi"ne olan İnancı gibi, C. de gerçek sevgiye inanıyor. Gerçi Candide, sonunda inancım kaybediyor ve en akıllıca işi "bahçesini ekmek" te buluyor, ama "Aylak adam"ın C. si, romanın sonunda da inancından vazgeçmiyor. Hem de Voltaire'in alaycı tutumuna karşılık "Aylak adam"ın ciddi bir tutumu var. Bunun sebebim, C. nin akıl hocalığını, "Pangloss'luğunu" yazarın üstüne almasında görmeli. "Aylak adam", Yusuf Atılganın ilk roman denemesi. İlk roman denemelerinin çoğu gibi de, yazarın kendi hayatıyla sıkı alâkası olan birtakım hatıralara dayandığı duygusu uyandırıyor. Yazarın biyografisi üzerine hiçbir bilgimiz olmayışı, aradaki bağın derecesini tam olarak çıkarmağa imkân vermiyor. Fakat "Aylak adam"m baştan sona kadar tek bir karakter etrafında kurulması, kahramanın yaşı ve durumu, öbür tiplerin bunun yanında çok silik kalması, birbirlerinden iyice ayırdedilememesi, hattâ aralarında fark olması gereken Güler ile Ayşenin bile birbirini andırması, kahramanın düşüncelerinin davranışları kadar hattâ daha fazla yer tutması, romanın son derece belirli bir çevreyi ele alıp, belirli bir devrede geçmesi, "Aylak adam"da anlatılanların yazarın şahsî tecrübeleriyle sıkı bir münasebeti olduğuna, 10 - 15 yıllık bir fasıladan sonra, insanda çok derin izler bırakan bir gençlik devresinin muhasebesini yaptığına şüphe bırakmıyor.

"Aylak adam"ın belki de en aksiyan, en zayıf tarafını, yazar ile kahramanı arasındaki bu münesebet meydana getiriyor. Yalnız kendi tecrübelerine dayanmak zorunda kalan, bunları sonradan kendi şahsiyetinden sıyrılmış objektif bir şekilde tahlil ve ayıklama kudretine tamamiyle erişemediği anlaşılan yazar, kahramanı ile kendisi arasında belli bir uzaklık kuramamış. Hattâ kahramanın düşünceleri, hayalleri ile davranışları arasındaki Çizgi bile iyice Çizilmemiş. çok kere sadece aklından geçirebileceği davranışlar'» durumları, gerçekten olmuş gibi görme ve gösterme özentisi var. Yazarın, yabancı yazarların tesiri altında kaldığı, hatta zaman zaman hikâyesini "zenginleştirmek" ' için bu tesirden faydalandığı da göze çarpıyor. Biraz Faulkner, biraz James Jones, biraz Truman Capote, biraz Norman Mailer, tabiî biraz da Freud... Yazar ile eseri arasındaki bu sıkı bağ, aynı zamanda gelecek için de endişe verici bir durumdur. Geçmiş hatıralara dayanarak işe başlıyan yazarların çoğu, bu hatıraları tükettikten sonra yazarlık hayatlarını da kapamak zorunda kalmışlardır. "Günü gününe yaşıyan ve yazan" bu yazarlar, eğer son derece hareketli, değişik bir hayat sürmüyorlarsa, en fazla ikinci yahut üçüncü kitapta "sıfırı tüketmişler", yahut da hem kendileri hem de okuyucuları için eziyetli olan bir şekilde imkânlarım zorlamıya girişmişlerdir.

"Aylak adam" gerek taşıdığı aksaklıklara, gerek ilerisi için verdiği endişelere rağmen, alâka uyandırıcı bir eser olmaktan geçi kalmıyor.

T İ Y A T R O

Piyesler

"Tablodaki Adam'lar

Son haftaların en mühim tiyatro hâdisesi, bir gün ara ile, Ankarada Devlet Tiyatrosunun, İstanbulda , da Şehir Tiyatrosunla sahneye koyduğu Tablodaki Adam" isimli yeni bir telif eser oldu. Bu eserin İstanbul Şehir Tiyatrosunun Edebî Heyetinden geçmesi de ayrı bir hâdisedir. Şehir Tiyatrosunun Edebi Heyeti, daha yakın zamanlara kadar aralarında bulunan, tanınmış bir tiyatro yazarının müstear adla gönderdiği son piyesini okumuş, beğendiği bu piyesi ittifakla kabul etmiş ve yeni bir müellif keşfetmenin sevinci içinde eserin derhal sahneye konulmasına karar vermiştir ve çok geçmeden "istidatlı" müellifin kim olduğu anlaşılmıştır. Meğer bu yeni ve parlak istidat, aynı Şehir Tiyatrosu sahnesine, ondördüncü piyesini -nedense böyle dolambaçlı bir yoldan göndermeği tercih eden- Cevat Fehmi Başkutmuş!..

"Küçük Şehir" piyesiyle eh büyük maili tiyatro mükâfatını kazanan, "Paydos" piyesi yüz elli küsur defa oynanan, yabancı memleketlerin sahnesinde de alkış toplayan, "Sana rey veriyorum", "Soygun", "Harputta bir Amerikalı" gibi son eserlerinin lehte ve, aleyhte kopardığı fırtınalar henüz unutulmamış bir piyes yazarım, gizlendiği müstesna adın -hem de Fehmi Şumnulu gibi pek mânidar bir müstear adın: zira Fehmi, Başkutun babasının, Şumnu da onun doğduğu Rumeli kasabasının adıdır, arkasında keşfedemiyen Edebî Heyete söyleyecek söz yok ama, aynı kalemden çıkan 13 eseri üst üsse oynamış olan, ekseriyetini de kıdemli sanatkârların teşkil ettikleri, 'Tiyatro İdare Heyetine ne demeli? Sadece: geçmiş olsun!

"Bir anlık düşünce"

«Tablodaki Adam"la ondördüncü eserini veren Cevat Fehmi Başkut yeni çocuğunu seyircisine şöyle tanıtıyor: "Hepimizin hayatında bazı mühim hâdiseler vardır ki onlara ait karar safhalarında -Veya sonraları çok kere düşünmüşüzdür: "Besimi yerimde bir başkası olsaydı açaba ne yapardı?", "Tablodaki Adam" işte bu bir anlık düşüncenin Hikâyesidir. Daha doğrusu bu düşüncenin sahneye tatbikinden ibarettir..."

Birincisi prolog, sonuncusu epilog olmak üzere beş tablodan ibaret olan "Tablodaki Adam"ın kahramanı bîr hırsızdır. Prologda, çaldığı mücevherlerle dolu çıkını elinde, polis ve bekçi düdükleri arasında, metruk bir eski zaman yalısının penceresinden içeriye atlayıp saklatıyor. Bir az sonra, tehlike uzaklaşınca, Hırsızın cep feneri saklandığı odanın eski eşyaları, duvarları üzerinde merak ve tecessüsle dolaşıyor ve duvarda asılı duran iki portre üzerinde duruyor. Bunlardan biri güzel bir kadının, öbürü de kocasının, kerli ferli bir eski zaman efendisinin portresidir. İşte polisten yakasını "kurtarmış olan Hırsız, kendisini ayıplar gibi baktığına hükmettiği, bu tablodaki adamın karşısında dirin bir utanç duygusuyla bir an duraklıyor ve haklı bir savunma şevki tabiisi içinde şöyle, düşünüyor: "Benim yerimde' olsaydı acaba ne yapardı?"

İşte bu sual zihninden geçer geçmez tablodaki adam dile geliyor. Hırsıza hiçbir mazeret tanımak istemiyor. Aralarında -"Koca Bebek" yazarının ustası olduğu, bir diyalog başlıyor. Çok geçmeden meraka değer bir bahse tutuşuyorlar. Tablosundan yere inen adamla Hırsız elbise değiştirmeği karar veriyorlar. Tablodaki adam Hırsızın dramını yaşamak üzere, muvakkaten hayata dönecek, yabancısı olduğu yeni bir âlemin insanları arasına karışacakta Bu âlemin gülünç ve korkunç taraflarını tanıyacak, insanoğlunun en yakınlarından bile neler çektiklerini öğrenecektir. Sonunda, o da, ayıpladığı Hırsız gibi, kendi kasasındaki. kendi alınterinin meyvası olan mücevherleri kendi aliyle çalıp, ailesinin ve cemiyetin kendisini diri diri gömülmeğe mahkûm ettikleri mezardan kaçmazsa, Hırsız mücevher çıkınını kaybetmeğe razı olacaktır.

Cevat Fehmi Başkut
Yeni yolun başında

Böylece, üç tablo boyunca, "retrospectif" bir şekilde dönmeğe başlayan Hırsızın hayat şeridi bize soysuzlaşmış bugünkü cemiyetin yüz karası haline gelmiş ve maalesef benzerleri de çoğalmıya başlamış bir ailenin irili ufaklı bütün "canavar"larını tanıtıyor: Ölüm yatağındaki bir babanın kapısı önünde mal hırsıyla biribirlerine giren mirasçılar; kumar ve' jigolo peşinde koşmaktan ne yuvasına, ne kocasına, ne de oğluna sahip olabilmiş bir anne; annesinden miras kaçırmak için babasının kasasını soymaktan, ona tabanca çekmekten geri kalmayan bir oğul; biribirinden beter bu anne ile oğul arasında, aynı mirastan kemik kapmaya çalışan biribirinden beter iki dayı ve bütün bu kötülükler dünyasına, Kaptanın tabiriyle, bir "şevkiydi, hatası" olarak düşmüşe benzeyen melek yüzlü emektar bir Dadı ile talihsiz Kaptanın tek tesellisi olan vefalı sevgilisi Siyahlı Kadın...

"Bu başka bir şey!"

Cevat Fehminin bundan Önceki piyeslerini görmüş olanlar, "Tablodaki Adam"la onlar arasında, -gerek şekil, gerek öz bakımından- "baskalık"ları farketmekte gecikmiyeceklerdir. Piyesin sade, klâsik ölçülere uygun yapısı, vakur bir insan portresi karşısında Varılan "bir anlık düşünce"nin, geriye doğru bir bakış halinde, canlandırılmasındaki güzel buluş; didaktik olmaktan ne pahasına olursa olsun güldürmek veya ağlatmaktan kaçınan, sağlam ve yerli yerinde bir diyalog; karikatürleştirilmeden beşeri gerçekleri içinde vuzuhla çizilmiş, karakterleri -aynı çizgi üstünde, muvazenelerini kaybetmeden . işlenmiş inandırıcı kişiler... Sonra rejisöre de, aktörlere de güzel imkânlar hazırlayan ustaca düşünülmüş birkaç parlak an... Mesela: Nerdeyse son nefesini vermesi beklenen kahramanın bir bünye ve irade mucize siyle kefeni yırtıp ayağa kalktığı ve kapısının eşiğinde miras kavgasına tutuşmuş olanların karşısına bütün dehşetiyle dikildiği sahne... Bütün bunlar "Kleopatranın Mezarı" yazarının yep yeni, kendisi için olduğu kadar tiyatromuz için de vaad dolu bir başka ve yeni yola girmiş olduğunu gösteriyor. Çoğu aktüaliteyi kovalıyan eski piyeslerinin , seyirciyi bol bol güldürmek- gayesiyle lüzumundan fazla gülünçleştirilmiş tiplerine ve zorlanmış sitüasyonlarma bakarak kendisim "günün" piyes yazarı ve "geçici muvaffakiyetler"in kahramanı olmaktan sıyırmak isteyen Cevat Fehmi "Tablodaki Adam"ı ile "başka şeyler" de yapabileceğini, daha doğrusu, 18 piyes yazıp oynattıktan sonra, edindiği zengin tecrübeden faydalanmasını, yenileşmesini ve "kalıcı" şeyler de yazmasını bildiğini göstermiş oluyor. Bu arada görüyoruz ki bu "yenileşme", bu "başkalaşma" Cevat Fehminin bütün eserlerine hâkim olan, âdeta onun "cachet"sini teşkil eden "sosyal hiciv" tarafını gölgede bırakmamış, bir lâkis. daha sağlam bir teknik içinde, daha kuvvetli bir ışığa kavuşturmuştur.

TİYATRO.

Ankaradaki Oyun

«Tablodaki Adam", ne yazık ki, Ankarada da, İstanbulda da, yeniliğini, başkalığını, dolayısıyla da meziyetlerini bütün incelikleriyle ortaya koyacak bir temsil mükemmelliğine kavuşamadı. Eseri Ankarada, Küçük Tiyatroda, sahneye koyan Suat Taşer, oldukça zayıf bir tevziat içinde, gene de elde edilmesi mümkün olan en iyi neticeyi almış görünüyor. Eseri halka ulaştırmaya, sevdirmeğe, benimsetmeğe muvaffak olmuş. Hüseyin Mumcunun güzel dekorları içinde piyese havasını, vermeği bilmiş. Anlatılması güç gibi görünen başlangıç ve bitiş tablolarını seyirciye, müellifin tasavvur ettiği kolaylık ve rahatlıkla, anlatabiliyor. Bu zaviyeden bakınca, kendi oynadığı baş rol de Ankarada daha canlı, daha iri, daha da inandırıcı bir ifadeyle canlanıyor. Ama, doğrusu. Tablodaki Adanı, Kaptan, ne onun tipi, ne de İstanbulda aynı rolü oynayan Mahmut Moralinin...

Ankaradaki oyunun, bütün halindeki, canlılığına mukabil aşırılıkları, aksaklıkları ve silik kalan tarafları da var. Meselâ Dadı rolünde Semiha Berksoyun çok rahat, çok da ölçülü kompozisyonu yanında. Vedatta Turgut Sarıgölün karikatüre kaçan aşırılıkları; Siyahlı Kadında Nur Sabuncunun -son zamanlarda rollerine vermekten hususi bir zevk alır göründüğü, lüzumundan fazla dramlaştırma temayülü -hele Ophelia oynar gibi beline kadar sarkıttığı sarı saçları- ile oyununa verdiği "theâtral" eda göze batıyor. Hırsızda -bilhassa birinci tabloda. Babür Nutku, Şakirde Turgut Savaş, Doktorda da Aktan Günalp, sönük ve iğreti kalıyorlar. Sonra -çok değişik bir kompozisyon yapmış olmasına rağmen- Kaptanın karısı Şaziye rolünü Tijen Par gibi çok genç bir sanatkâra -taptaze ve güzel yüzünü takma burunla çirkinleştirmek pahasına, oynatmıya ne lüzum vardı?

İstanbuldaki Oyun

İstanbuldaki oyun da, eseri sahneye koyma işini üzerine alan Suavi Tedünün âni ölümünden çok zarar görmüşe benziyor. Son provaları düzenlemiş olan Vasfi Rıza Zobunun her halde fazla bir şey yapmıya imkânı kalmamış. Temsile kendi görüşünden, anlayışından birşeyler eklemek şöyle dursun, oyuna muhtaç olduğu canlı tempoyu bile temin edememiş. Bir kere o tevziatın en ağır iki yükü zayıf kaidelere oturtulmuş. Zobu buna ne yapsın? Ne Mahmut Morali Tablodaki Adam, ne de Kemal Tözem Hırsız rolüne yakışacak, hattâ intibak edebilecek aktörler...

İstanbuldaki oyunun en muvaffak sanatkârları Dadı rolünde çok ağırbaşlı, çok sevimli ve ölçülü bir kompozisyon yapmış olan Necla Sertel ile Siyahlı Kadına çok temiz, inandırıcı ve tabii bir ifade vermeğe muvaffak olan Gülistan Güzeydir ve elbette, her meselede bahse tutuşan o manyak sinir doktoru rolünde -üzerine aldığı her rol gibi. canlı ve renkli bir tip halinde yaşatan büyük Behzat. Onlardan sonra Galip Arcanla Yaşar Özsoy, biri menfaat hırsı, öbürü aynı zamanda mikrop korkusu içinde yaşayan iki Dayı beye gerçek ve beşeri bir ton vermesini biliyorlar. Kaptanın karısında Şükriye Atav, aşırı vücut ve yüz hareketlerini bıraksa kusursuz bir kompozisyona kolayca yükselmiş olacak. Serseri oğul Vedatta Münir Özkul, mevsim başından ben sahneye angaryaya çıkar gibi çıkmaktan kendini bir kurtarabılseydi, neler, neler yaratabilirdi. Öyle iken, vasat seyirci için, rahat, tabii ve inandırıcı görünmesini biliyor.

İstanbul tevziatı, başrollerdeki uygunsuzluğa rağmen, ayrı ayrı ele alınınca Ankaradakinden daha iyi tertiplenmiş görünüyor. Ferdi oyun olarak da sanatkârların daha iyi netice almış olduklarını söylemek hakikatin bir ifadesi olur. Ama gel gelelim, Ankaradaki daha isabetsiz, daha da zayıf bir tevziat içinde -eser lehine- gerçekleştirilen ahenk İstanbulda yok!.. İşte Devlet Tiyatrosunun Şehir Tiyatrosuna, daha doğrusu, rejisörün görüş zaviyesi içinde şuurlu ve disiplinli bir çalışmanın, müşterek hiçbir görüş zaviyesi içine girmeyen ferdi, dağınık ve bu yüzden de ahenksiz bir çalışmaya olan üstünlüğü...

Beyaz Çimento

Modern İnşaatın En Büyük İhtiyacı

İNŞAATINIZIN

Güzel ve iç Açıcı Olması için Mutlaka

BEYAZ ÇiMENTO

Kullanınız

Yeşil Toroslar
Beyaz Çimento Fabrikası
TARSUS

Türkiye Umumî Bayii

Ziya Aksogan - Yusuf Özdemir

Koll. Şti

Borsa Civarı No 12 Tel: 2755 Adana

ANKARA SATICISI:

SUAD Güçlü

Sakarya Cad. No. 5/4

Tel: 20566

İSTANBUL SATICISI:

YORGİ Çilingiroğlu

Cibali Abdüssezer Paşa Cad.

No. 192 Tel: 211975